



ARAŞTIRMA SERİSİ No.42

Freud ve Psikanaliz



I. BÖLÜM

Freud ve Psikanaliz

Sigmund Freud'un uygulayıp geliştirdiği Psikanaliz Yöntemini incelediğimizde, Freud'u Psikanaliz kavramından ayrı düşünemeyeceğimizi görmekteyiz. Ömrünü bu tedavi yöntemini geliştirmeye adanmış Freud'un, ortaya attığı fikirler, günümüzde hâlâ tartışılmakta ve yeni araştırmalara kaynaklık etmektedir. Bu bölümde, ruhun Kristof Kolomb'u olarak anılan Freud'un yaşamından yola çıkarak görüşlerini, araştırmalarını ve elde ettiği bulguları değerlendirmemiz gerekmektedir.

A) FREUD'UN YAŞAMI , ARAŞTIRMALARI VE GÖRÜŞLERİ

Freud, bilimsel araştırmalarını yaparken, dönemin toplumsal ve siyasal koşullarından etkilenmiş ve bu etkilenme onun yaşamına olduğu kadar araştırmalarına da yön vermiştir. Bu açıdan bakıldığında, Freud'un yaşamının araştırmalarıyla doğru orantılı olarak, ele alınması gerektiği görülmektedir.

6 Mayıs 1856'da o dönemde Avusturya Macaristan İmparatorluğu içinde yer alan Moravya'nın Freiberg kentinde doğan Sigmund Freud'un atalarının Yahudi olduğu bilinmektedir. Sigmund Freud, yün tüccarı olan Jakop Freud'un kırk yaşlarında iken, kendisinden yirmi yaş küçük olan Amalie Nathanson'la yaptığı ikinci evliliğinden dünyaya gelmiştir.

“Annesinin kayıtsız şartsız göz bebeği olmuş, bir adam, ömür boyunca kendini Fatih gibi hisseder. İşte, başarılı olacağına duyduğu bu güven çoğu kez gerçek başarıyı da doğurur.”

Amelia Nathanson'un ilk göz ağrısı olan Sigmund Freud'un başarılı bir bilim adamı olmasının altından sevgiyle geçen çocukluğunun etkisinin olduğu düşünülebilir. Freud'un aile içindeki konumunun alışılmışın dışında olduğu görülmektedir. Çünkü babasının ilk evliliğinden iki yetişkin oğlu daha vardır. Bunlardan biri evli ve bir çocuk sahibidir. Bu yeğenin Freud için çocukluk yıllarında en az kardeşleri kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır.

1860 yıllarında babası, giderek artan ekonomik sıkıntılar nedeniyle Freiberg kentinden ayrılmaya karar verir ve Freud ailesi temelli olarak Viyana'ya yerleşir: Viyana'da aile, Freud'un çocukluğu boyunca ekonomik sıkıntılar çekmiştir. 1865 yılında liseye başlayan Freud, sekiz yıl boyunca okuduğu bu okuldan üstün başarı derecesiyle mezun olmuştur.



“Lise yıllarında, Latince, Fransızca ve İngilizce eğitimi gördü ve kendi çabasıyla İbranice, İtalyanca ve İspanyolca öğrendi. Lise sonrasında Goethe'nin bir yapıtından etkilenerek tıp alanını seçti.”

1873 yılında Viyana Üniversitesi'nde tıp öğrenmeye başlayan Freud'un özel ilgi alanının histeri olduğu görülmektedir. Döl yatağı anlamını gelen histeri, psikolojik bozukluklardan ortaya çıkan ve fiziksel belirtilerle kendini gösteren bir davranış olarak değerlendirilmektedir. Normalden üç yıl geç mezun olduğu bu üniversitenin bünyesindeki Brücke Enstitüsü'nde altı yıl boyunca çalışmıştır. Bu yıllarda fiziksel bilimlere yönelik tutumunun ana çizgilerini kazanmış ve merkezi sinir sistemi anatomisi üzerine araştırmalar yapmıştır. Ancak çalışmalarından aldığı para, ailesinin ihtiyaçlarını karşılamaya yetmediğinden 1882 yılında Brücke Enstitüsü'nden ayrılmak zorunda kalmıştır. Enstitüden ayrılmasında etkili olan bir başka neden ise Yahudi olarak akademik kariyer edinme şansının az olduğunu düşünmesidir.

1882 yılında Martha Bernays'la tanışan Freud, ona aşık olur ve onunla nişanlanır. Hamburg'un ünlü Yahudi ailelerinden birisinden gelen Martha Bernays, Viyana'da yaşamasına rağmen, o sırada Almanya'daki evine dönmek zorunda kalır. Dört yıl boyunca nişanlısını kısa ziyaretlerde gören Freud'un nişanlısıyla nerdeyse her gün mektuplaştığı bilinmektedir.

1882 ve 1885 yılları arasında Viyana Genel Hastanesi'nde çalışan Freud; uzun bir klinik eğitim dönemi daha geçirmiştir. 1883 yılında dönemin en ünlü beyin anatomisi ve nöropatoloji uzmanı Dr. Theodar Meynert'in yönetimindeki psikiyatri kliniğinde asistan olarak çalışmaya başlamış ve Meynert'ten etkilenerek nöropatolojide uzmanlaşmaya karar vermiştir.

1885 yılında nöropatoloji doçenti olurken, aynı yıl kokainin klinikte kullanımı konusunda araştırmalar yapmaya başlamıştır. Babası Jakob Freud'un başarılı geçen göz ameliyatından lokal uyuşturucu olarak kokaini kullandığı görülmektedir. Araştırmaları sonucunda, kokainin ağrı kesici etkisinin de bulunduğunu görerek, kokaini tedavi kapsamı dışında bırakmıştır.

1885 ve 1886 yıllarında Paris'te dünyaca ünlü nörolog ve Salpetriere Sinir Hastalıkları Hastanesi Müdürü Jean Martin Charcot ile birlikte histeri ve hipnoza yönelik çalışmalar yapmıştır. Charcot, histeri ve hipnoz konularını sadece nöropatolojinin dalları olarak değerlendirmiş ancak Freud, bu konuları ruhsal yapı açısından incelemeyi daha doğru bulmuştur.

1886 yılında Freud nöropatolog olarak özel bir muayenehane açmıştır. Aynı yıl uzun süre ertelemek zorunda kaldığı evlilik planını da gerçekleştirir. Bu dönemde, nöropatolojik çalışmalarını bırakmamış ve özellikle çocuk beyin felci üzerine araştırmalarını sürdürmüştür. Bir süre hastaları



üzerinde elektro-terapi denemiş ancak deri ve kasların elektrikle uyarılmasının bir şok tedavisi olarak görülemeyeceğini anlamıştır. Freud, Ambroise Auguste Liébeault ve Hippolyte Marie Bernheim tarafından görünüşte başarıyla uygulanan hipnotik telkini de yetersiz bularak başka bir yaklaşıma yönelmiştir.

Freud, ruhun yeni alanlarını keşfetmek için o dönemin akıl hastanelerine gitmiş ve ruh hekimleriyle görüşmeler yapmıştır. Yakın arkadaşı olan hekim Josef Breuer'in, katartik (arınma) adını verdiği teknikle isterili bir kızı tedavi ettiğini görmüş ve Breuer'in desteğini alarak bu tekniği hastaları üzerinde uygulamaya başlamıştır. Katartik teknikle yeni bulgular elde eden Freud, zamanla psikanaliz yöntemini oluşturmuştur. Histeri, saplantılar ve kaygı üzerine araştırmalarını sürdürürken, cinsellikle ilgili teorileri, Breuer'le arasında fikir ayrılığına yol açmıştır. Böylece Breuer ve Freud arasında anlaşmazlıkların ortaya çıktığı görülmektedir. Bu dönemde Freud'un düşüncelerini dikkate alan tek kişi, kulak-burun-boğaz uzmanı Wilhelm Fliess olmuştur. Freud'un Fliess'e yazdığı mektuplar, günümüzde psikanalizin gelişimi açısından önemli kaynaklar olarak değerlendirilmektedir.

"Kıymetli Wilhelm,

Aslında, şu anda elimdeki en önemli şey kendi kendime yaptığım analizim, ve sonuna dek gidilirse, benim için en değerli şey olacağı umudunu doğuruyor..."

Freud'a tıp çevrelerindeki önyargının tek sebebi ileri sürdüğü cinsellikle ilgili teorileri olmamıştır. Yahudi oluşu ve giderek artan Yahudi düşmanlığı bir başka önyargıyı oluştururken, bu durum akademik kariyerinde zorluklarla karşılaşmasına yol açmıştır. Fliess'den başka kimseden destek görmeyen Freud, zamanla bir çok psikiyatristin ilgisini çekmeyi başarmıştır. 1902 ile 1908 yılları arasında, çevresinde öncü psikanalizcileri toplayarak Viyana Psikanaliz Derneği'ni kurmuştur. Bu ilk uygulayıcılar içinde Otto Rank, Ernest Jones, Hanns Sachs, Alfred Adler, Sandor Ferenczi, Max Eitingon, Wilhelm Stekel, C. G. Jung ve Karl Abraham gibi önemli isimler bulunmaktadır.

1909 yılında Clark Üniversitesi'nin Rektörü Stanley Hall tarafından psikanaliz hakkında konferans vermek üzere çağrılan Freud, Amerika Birleşik Devletleri'ne Jung ve Ferenczi ile birlikte gittiğinde dünya çapında tanımaya başlamıştır. O dönemde Amerika Birleşik Devletleri'nde Freud'un düşüncelerinin yerleşip kök salmasına olanak verecek bir psikiyatri anlayışı tam olarak gelişmemiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nde gördüğü ilgiyi Freud, George Sylvester Viereck ile yaptığı görüşmede şöyle değerlendirmektedir :

"Amerika beni resmen tanıyan ilk ülkeydi. Avrupa'da hâlâ sürgün gibi yaşarken Clark Üniversitesi bana onursal bir ünvan verdi. Ama Amerika'nın psikanaliz araştırmalarına orijinal katkıları çok az oldu. Amerikalıların



psikanalize ilgisi pek derine inmiyor. Yaygın popülerleştirme, psikanalizin ciddi araştırma yapılmadan yüzeysel bir şekilde benimsenmesine yol açıyor.”

Amerika’da psikanaliz ve psikiyatri sözcüğünün neredeyse aynı anlamda kullanıldığını görüyoruz. Oysa Freud Psikanaliz ve Psikiyatrinin birbirinden ayrı iki bilim olarak ele alınması gerektiğini ifade etmiştir.

“Freud psikanalizin bilinçdışının bilimi olduğunu ve bu nedenle Fizikle Kimyanın ayrı sorgulama alanları olan farklı bilimler olması gibi psikanaliz ile psikiyatrinin de farklı bilimler olduğunu, dolayısıyla karşılaştırılmalarının yersiz olacağını söyler.”

Freud, her şeye rağmen Amerika’daki ününe kayıtsız kalmamış ancak Avrupa merkezlerindeki araştırmalara daha fazla önem vermiştir. Psikanaliz Hareketi, başta Amerika olmak üzere tüm dünyada yayılmaya başlamıştır. Ama bu sefer de hareketin önemli temsilcileri arasında bölünmeler ortaya çıkmıştır. 1911 yılında Freud’un güçlü destekleyicilerinden birisi olan Alfred Adler Psikanaliz Hareketi’nden ayrılır, bunu iki üç yıl sonra Jung’un kopuşu izler.

Psikanaliz Hareketi içinde Carl Jung ve Freud dostluğu ayrı bir önem taşımaktadır. Freud’a göre; Jung, Yahudi olmayan ve kendini kabul ettirmiş bir psikiyatrist olarak Psikanaliz hareketinin yayılmasında önemli bir rol oynayacaktır. Bu yüzden Freud, Jung’a büyük önem vermiş, ona olan güvenini ve sevgisini her fırsatta dile getirmiştir.

“Freud, Abraham’a Jung’a karşı büyük bir sempati duyduğunu itiraf eder : “Sizi terk ediyorum Breuer. Ama Jung için olay farklı. Beni ona bağlayan güvendiğim bir sempati var.” Freud Jung’a 1908’de “Sizi seviyorum” diye yazar. “Yaş gününüzün tarihini buldum, yıllardan beri birlikte kutlama alışkanlığına sahip olduğumuz bir gün; aynı zamanda karımın da yaş günü.” Ve Freud bu sempatiden, bu sevgiden hareketle Jung’a büyük hedefler vaat eder. “Niyetim... Sizi halefim, başladığım işi bitirecek kişi olarak atamaktır, benim sinircelerde başladığım şeyi psikozlara uygulayacak olan sizsiniz: güçlü, bağımsız bir kişilik olarak, çevresindeki duygulara daha kolayca hakim olan bir Cermen olarak herhangi başka bir kimseden daha uygun geliyorsunuz bana siz.” Bununla birlikte Freud, Jung’un öfkesini unutmamakta, olumsuz bir kararsızlıktan söz etmekte ve onu yatıştırmaya çalışmaktadır. “Rahat ol, sevgili oğul Alexandros, bana barbar gözüyle bakan, beni yalnız başına hakim



olamayacağım uygar dünyanın tüm psikiyatrisini ve onayını fethetmeyi daha çok sana bırakıyorum.”

Breuer, Kanton Akıl Hastanesi Zürih Üniversitesi Psikiyatri Kliniği'nde müdür olarak görev yaparken, Jung orda asistan hekim olarak çalışmaktadır. Freud, Breuer'i Psikanaliz Hareketi içinde tutmaya çalışırken, bir yandan da onun görüşlerini eleştirmekten geri kalmamıştır. Freud'un cinsel teorileri yüzünden giderek psikanaliz hareketinden uzaklaşan Breuer arasında tutarsız davranan Jung, kimi zaman Freud'un düşüncelerini, kimi zaman da Breuer'in düşüncelerini benimsemiştir. Freud ve Jung arasında zamanla anlaşmazlıklar ortaya çıkmaya başlamıştır. Jung, Freud'a olan duygularını şöyle ifade etmektedir:

“Size duyduğum hayranlık ve büyük saygı tutku dolu “dinsel” bir sevgidir: bununla birlikte bana başka hiçbir sıkıntı vermemesine karşın hiçbir biçimde çürütülemeyecek erotik yansıması nedeniyle gülünç ve tiksinti vericidir. Güveninizden korkuyorum. Size özel yaşamımdan söz ettiğimde sizde de aynı tepkinin oluşmasından korkuyordum. Birkaç haftadan beri süregelen şimdiki sıkıntı ve çilem bana huzur vermiyor artık.”

Freud ise, Jung'a 15 Kasım 1907 tarihinde gönderdiği mektupta şöyle söylemiştir :

“Tapınma nesnesi olmaya uygun düşmediğimi size göstermek için elimden geleni yapacağım.”

Freud, Jung'u Psikanaliz Hareketi için bir veliaht gibi görmüş, aralarında çıkan bu sorunları düzeltmek için girişimlerde bulunmuştur. Ancak Freud'un çabaları sonuç vermemiş, 1912 yılında Jung, Fordham Üniversitesi'nde ders vermek üzere New York'a gittiğinde Freud'un temel fikirlerine esaslı eleştiriler yönelmiştir. 18 Aralık 1912 tarihli mektubunda Jung, hareketteki bölünmelerin suçunu Freud'a yüklemiş ve 1914 yılında Psikanaliz Hareketinden ayrılmıştır.

1914 yılında Birinci Dünya Savaşı çıktığında, Freud için de hayat güçleşmiştir. Viyana'daki evi, hem yaşadığı yer hem de çalışmalarını sürdürdüğü muayenehanesi olmuştur. Üçü erkek, üçü kız altı çocuğa ve mutlu bir evliliğe sahiptir. 23 Ekim 1896 yılında babasını kaybettiği için ağır bir bunalım geçirmiş olan Freud, savaşın ardından da 1920 yılında ortanca kızı Sophie'yi kaybetmiştir. 1923 yılının Nisan ayında Freud, alt damağının sağ tarafında ortaya çıkan, lokal anesteziyle alınacak bir kitle yüzünden ağır operasyonlar geçirmiş, doktorlar : çene ve damağında ortaya çıkan oluşumun kanser belirtileri gösterdiğini teşhis etmişler ve Freud'un hayatı giderek daha da zorlaşmıştır. Haziran ayında, yani operasyonun üzerinden henüz iki ay geçmişken kızı Sophie'nin en küçük oğlu Heinerle, büyük kızı Mathilde ile kocası Robert Hollitscher tüberkülozdan ölmüşlerdir. Freud ailesi için o yaz bütün bu ölümler ve Sigmund Freud'un sağlık durumu nedeniyle büyük bir üzüntü içinde geçmiştir. Hayatının son on altı



yılını korkunç ağrılar içinde geçiren Freud, otuz üç kez ameliyat olmuş ve bu ameliyatlar sonucunda üst çenesini ve damağının sağ tarafı alınmıştır. Konuşması, işitmesi, yemek yemesi zorlaşmış ve bu yüzden doktorlar ağız ile burun boşluğunu birbirinden ayırmak için bir protez takmak zorunda kalmışlardır. George Sylvester Viereck'in Sigmund Freud'la olan görüşmesinde, Freud sürekli kullanmak zorunda kaldığı bu protez için şöyle söylemiştir :

“Mekanik damağımdan nefret ediyorum, çünkü bu mekanizmayla mücadele etmek değerli gücümün önemli bir kısmına mâl oluyor. Gene de mekanik bir damağın olması hiç olmamasından daha iyi. Varolmayı tükenip gitmeye tercih ediyorum hâlâ.”

Bütün bu acılı yıllarında Freud'u, kızı Anna hiç yalnız bırakmamış ve ona ölümüne dek bakmıştır. Anna, babasının kuramını ayrıntısıyla öğrenerek, onun yardımcılığını üstlenmiştir. Freud'un hastalığı, babayla kız arasındaki ilişkiyi derinleştirirken karısı Martha, onun hastalığı ve torunun ölümünün yol açtığı stres sonucunda mide rahatsızlıklarından ve migren ağrılarında yakınmaya başlamıştır. Aileyle birlikte yaşayan Freud'un kız kardeşi Minna ise kalp rahatsızlığı nedeniyle yılın büyük bir bölümünü sanatoryumlarda geçirmiştir. Evin günlük düzeni bozulmamış olmakla birlikte, derinlerde mutsuzluk kendini göstermeye başlamıştır.

Çalışmaları sonucu yazdığı kitaplarda kendi kişisel malzemesini ortaya dökmesi, olumsuz tepkiler almasına neden olmuştur. Bu yüzden de özel yaşamına girme çabalarına şiddetle karşı çıkmış, mektuplarını ve anı defterini yakarak, ardında hiç bir özel belge bırakmamaya çalışmıştır. James Strachey, Freud'un kişiliği hakkındaki görüşleri şöyle ifade etmiştir :

“İlk ve en saf dil mite göre o, kendini kamu ahlâkını bozmaya adayın bir ahlâksızdır. Daha sonraki fanteziler karşıt doğrultuda gelişme eğilimi gösterir, katı bir ahlâkçı, acımasız bir disiplin yanlısı, otokrat, ben merkezci, asık suratlı, temelde mutsuz bir insan gibi gösterir. Onu bir parça olsun tanıyanlar, bu ikinci tablonun kısmen son yıllarındaki fiziksel acılarının bilinmesinden kaynaklandığı açık : ama bu kısmen de en yaygın portrelerinden birisinin yarattığı talihsiz izlenimden kaynaklanıyor olabilir. En azından profesyonel fotoğrafçılara poz vermekten hoşlanmaz: sanatçılar da her zaman için psikanalizin bulucusunun gaddar, ürkütücü bir figür olarak temsil etme ihtiyacının altında ezilmiş gibi gözüküyor. Yine de bereket versin ki daha hoş ve doğru alternatif versiyonlar da mevcut : örneğin en büyük oğlunun babasına ilişkin anılarındakine benzer, tatildeyken veya çocuklarıyla çeken anlık resimler. Gerçekten de bu sevimli ve eğlenceli kitap, paha biçilmez de olsa, daha resmi olan diğer



biyografileri birçok açıdan dengeler ve sıradan yaşamındaki Freud'tan bir şeyler anlatır. Bu portrelerden bazılarında ilk zamanlarda dolgun yüzlü olduğunu görürüz; ama sonraki yaşamında, özellikle de Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, hatta hastalığından önce aynı dolgunluğu göremeyiz; yine de yüzü olduğu kadar bir sütun olarak vücudu da (orta boyludur) belirgin bir gergin enerji ve uyanık gözlemci izlenimi verir. Ciddidir, ama daha resmi ilişkilerinde nazik ve düşüncelidir; diğer durumlarda hoş ve ironik bir mizah duygusuyla eğlendirici bir konuşmacı olabilir. Ailesine düşkünlüğünü görmek ve sevecenlik uyandıran bir insan olduğunu anlamak zor değildir. Çok yönlü ilgileri vardır. Yurt dışı gezilerine, kır tatillerine, dağ gezilerine düşkündür ve sanat, arkeoloji, edebiyat gibi uğraşları vardır.”

Freud'un özel yaşamına ilişkin ilk ve en kapsamlı bilgiler, aynı zamanda yakın dostu olan İngiliz psikiyatr Ernest Jones'un 1953 yılında yayınlanan üç ciltlik “Sigmund Freud'un Yaşamı ve Yapıtları” adlı kitabında ele alınmıştır. Freud, bütün bu acı dolu yaşamı boyunca çalışmalarını bırakmamış ve düşüncelerini geliştirmeye devam etmiştir. George Sylvester Viereck ile yaptığı görüşmede şöyle söylemiştir :

“Yetmiş yıl, bana yaşamı neşeli bir alçak gönüllülükle kabullenmeyi öğretti.”

1930 yılında Goethe ödülünü almış, 1933 yılında ise Naziler, Berlin'de Freud'un ve bir çok büyük düşünürün kitaplarını halk önünde yakmışlardır. 1936 yılında, yani sekseninci yaş gününde, merkezi Londra'da bulunan en eski bilim kuruluşunun verdiği onur sıfatını almak onun için ayrı bir mutluluk kaynağı olmuştur.

1938 yılında Nazilerin Viyana'ya girmesiyle, en küçük çocuğu Anna Freud ile Viyana'yı terk etmek zorunda kalmış ve Londra'ya yerleşmiştir. 23 Eylül 1939'da yılında ise kanser hastalığı yüzünden yaşamını yitirmiştir.

Goethe'nin bir yapıtından etkilenerek bilime yönelen Freud, araştırmaları sonucu elde ettiği bulgularla Psikanaliz yöntemini geliştirmiş, seksen yıllık ömrü boyunca sabırla araştırmalarına devam etmiştir. I. ve II. Dünya Savaşlarını görmüş, ırkçılığın insanlığa verdiği zararlar karşısında derin bir üzüntüye kapılmıştır. Savaşın yanı sıra, aile içinde verdiği kayıplar; babasının, kızının ve en sevdiği torununun ölümü de kendisinde büyük bir yara açmış, bu kadarla kalmayıp bir de çene kanseri yüzünden bir çok ameliyat geçirmiştir. Yaşadığı bütün zorluklara rağmen araştırmalarını hiçbir şekilde bırakmamış, hatta bu zorluklar onda ruhun derinliklerini araştırmasında bir ateşleyici güç etkisi yaratmıştır. Örneğin;



babasının ölümüyle bir bunalıma girmiş ama bu dönemde “Düşlerin Yorumu” üzerine çalışmalarına devam etmiştir. “Hans” adındaki çocuk hastası ile yaptığı çalışmada bugün hâlâ büyük bir ilgi uyandıran Oidipus kompleksi ve Elektra kompleksi teorilerini ortaya koymuştur. Psikanaliz Yöntemi'nin gelişimi için kendi kendini analiz etmiş ve böylece diğer analizlerle karşılaştırma olanağını bulmuştur. Kendini ruhun Kristof Kolomb'u olarak değerlendiren Freud, sistemli bir inceleme yöntemini keşfeden bir bilim adamı olarak, çağımızın kültürel ve toplumsal sorunlarının çözümüne yeni bakış açıları kazandırmıştır.

B) PSİKANALİZ YÖNTEMİ

Psikanaliz, Freud'un disiplinli ve uzun çalışma süreçleri sonunda, ortaya çıkardığı tedavi yöntemi olarak davranış bozukluklarının kaynağını araştırmaktadır. Sözlük anlamı “Ruhsal Çözümleme” olan bu yöntemi inceleyebilmemiz için, başlangıcından itibaren, Freud'un araştırmaları doğrultusunda, gelişimini irdelememiz gerekmektedir.

Geçmiş dönemlerde tıp biliminin, beden ve ruh arasındaki ilişkiyi sık sık inceleme konusu yaptığını ve ruhu, bedenin yönetimi altında, bedene bağımlı değerlendirdiğini görmekteyiz. Ruhun bedeni etkileyebileceği görüşü, geçmişte hekimlerin kabullenmek istemediği bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak geçmişten bugüne kadar yapılan araştırmalar gösteriyor ki; ruhsal rahatsızlıklar bedende ortaya çıkan belirtilerle kendini gösterebilmektedir. Bireyin yaşadığı üzüntü, endişe, yas gibi ağır duygusal durumların, bedenini zayıf düşürdüğü görülürken, neşe ve sevinçten kaynaklanan duygusal durumların da tam tersine bedeninde belli bir direnci oluşturduğu tespit edilmiştir. Bütün ruh durumlarının, bir ölçüde duygusal nitelikler taşıdığı, bedensel dışavurumlarla kendini gösterdiği ve bedensel olayları değiştirme gücüne sahip olduğu araştırmalar sonucu ortaya çıkarılmıştır.

Freud, geliştirip uyguladığı Psikanaliz Yöntemi'yle, ruhun derinliklerine inmiş, ruhun beden üzerindeki etkilerini ve ruhsal sorunların kaynağını araştırmıştır. Psikanaliz Yöntemi'nin, Freud'un yakın arkadaşı olan Hekim Josef Breuer'in uyguladığı katartik teknikten doğduğu bilinmektedir. Breuer, kendi bulguladığı Katartik, yani arınma anlamına gelen tekniği hastalarında uygulamış ve olumlu sonuçlar elde etmiştir.

“Gerçekte Breuer'in katartik adını verdiği, benimse “analitik” diye isimlendirmeyi uygun bulduğum sağaltım yönteminde karar kıldım, bunda daha çok öznel nedenler rol oynamıştır. Geliştirilmesindeki katkı dolayısıyla çalışmalarımı, söz konusu sağaltım yöntemine ilişkin araştırmalar ve yöntemde başvurulan tekniğin daha yetkin niteliğe kavuşturulması üzerinde toplamaya kendimi yükümlü hissetmekteyim.”



Hipnoza dayalı olan katartik teknikte, hastalık belirtisinin ilk olarak ortaya çıktığı ruh durumu, hastaya yeniden yaşatılarak bilinçdışında bastırılmış olduğu istekleri bilince çıkarılmaktadır. Böylece, hastanın ruhsal yaşamındaki bütün bilinmeyen duygu ve düşünceler açıklığa kavuşturulup hastalığın tekrar ortaya çıkması engellenmeye çalışılmıştır.

“(...) Freud, psikoterapi pratiğine Breuer ile birlikte ve esas itibarıyla hipnoza dayanan bir teknikle başlamıştı. Freud-Breuer işbirliğinin sonunda bazı histerik semptomlar ile unutulmuş travmatik anılar arasında belli bir ilişki olduğu sonucu açıkça ortaya çıkmıştı. Üstelik söz konusu anıların hipnoz seanslarında hatırlanması, histerik semptomların ortadan kalkmasına neden oluyordu. (...)”

Freud, Breuer'in yardımını alarak hastaları üzerinde bu tekniği uygulamaya başlamış ve Breuer'le ortak hazırladıkları “Histeri Üzerine İncelemeler” adlı kitapta düşüncelerini açıklamıştır. Freud ve Breuer'in çalışmaları histeriklerle ilgili şu sonuçları ortaya koymaktadır:

- 1- Histerikler, travmatik nitelikleri acı verici, tatsız anılardan sıkıntı çekerler.
(travma Yunanca'da “yara”)
- 2- Travmatik anılar patojen, yani hastalandırıcıdır. Bu, ruhsal (kesinkes zihinsel) bir etmenin bedendeki fiziksel süreçleri doğrudan doğruya etkilemesini içeren devrimci bir anti-mekânikçi görüştü.
- 3- Travmatik anılar öteki anılar gibi “aşınmaz”; davranışı güdüleyen faal ve bilindiği bir güç olarak arta kalırlar. (Hatırlanamayan bir şey geride bırakılmaz.)
- 4- Acı verici, duygu yüklü anıların bilinçten kovulması, zihinsel hayatın bilinçdışı düzeyinde işleyen faal bir baskıya alma mekanizmasını gerektirir.
- 5- Olumsuz, bilinçdışı anılar normal biçimde ifade edilemeyeceğinden, coşkusal enerjileri ya da duygulanımları bastırılır, düğümlenir.
- 6- Düğümlenmiş duygulanım, bilinçdışı uyarın yoluyla fiziksel histeri belirtilerine “dönüştürülür.”
- 7- Bilinçdışının uyardığı belirtiler, tepki yenilenmesi oluşursa ortadan kalkar. Tepki yenilenmesi, eskiden unutulmuş bu olayla ilgili baskıya alınmış bir coşkuyu serbest bırakma sürecidir. Tedavide sorun, hastanın, belirtiye yol açan ilk travmatik yaşantıyı yeniden yaşamasını bağlamaktır.



- 8- Tedavide güçlüklerle karşılaşılacaktır, çünkü her belirti üst-belirlenmiştir. Bu belirtileri oluşturan ve karakterlerini belirleyen pek çok psikolojik olay vardır.

Hipnotizma, tedavilerde belli bir ölçüde işe yaramakta ancak nevrozlu hastaların büyük bir bölümü hiçbir şekilde hipnotize edilememektedir. Ayrıca hipnotize edilebilen bazı hastalarda, hipnotize edilmeye karşı bir alışkanlık ve hipnotizmayı uygulayan hekime karşı da bir bağımlılık durumu ortaya çıkmaktadır. Freud, hasta üzerinde hipnotizmanın sürekli uygulanmasını zorunlu kılan durumlarda, olumsuz sonuçların ortaya çıktığını görmüş ve hastanın dikkatini başka türlü de sağlayabileceğini düşünerek “Basınç Tekniği”ni geliştirmiştir.

Freud, hastanın hipnotize eden hekime bağımlılığını cinsellik olgusuna bağlamış ve bu düşünce Breuer’le arasında fikir ayrılığına yol açmıştır. Çalışmalarını tek başına sürdüren Freud, “Basınç Tekniği” adını verdiği bu teknikle hastayı bir divana sırtüstü yatırarak, sorduğu sorularla hastanın dikkatini toplamaya çalışmıştır. Ancak soruların hastanın düşüncelerindeki akışı bozduğunu görerek, basınç tekniğinden de uzaklaşmış ve “Serbest Çağrışım Tekniği”ni uygulamaya başlamıştır. Bu tekniğe göre Freud, hastaya aklından geçen her şeyi, kendine ne kadar önemsiz ya da saçma gelirse gelsin söylemesi gerektiğini vurgulamaktadır. Böylece geçmişinde yaşadığı acı veren gerçeği ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Freud bu konudaki görüşlerini şöyle açıklamaktadır:

“Travmatik olayları serbest çağrışım tekniğinin yardımıyla hatırlama yepyeni ve devrimci bir uygulamaydı. Nevrotik belirtilerin anahtarı hastanın bilinçdışında saklıdır. Hasta bilinçdışında neyin baskıya alınmış olduğunu bilmez. Gene de terapisti bu anahtarı bulmaya yalnız hasta götürebilir. Hem hasta hem de doktor arayış içinde olmalıdır. Bununla birlikte hoş gitmeyen malzeme su yüzüne çıktıkça hasta direnecek ve terapistle işbirliği yapması güçleşecektir. Nevrozunun el yordamıyla arayışlarını izlerken gösterilecek sabır yerindedir. Çünkü direnç, baskıya alınmış malzemenin su yüzüne çıkışını erteleme çabasından başka bir şey değildir.”

Bastırılmış duyguların açığa vurulmasındaki direnişin en büyük etkeni olarak, elem duygusundan kaçma iç güdüsü olduğu görülmektedir. Baskı altına istekler, daha sonra yanılı olarak kendini başka bir yolla ifade etmektedir. Ayrıca elemden kaçma içgüdüünün, özellikle yaşantıların unutulmasında etkisini gösterdiği anlaşılmaktadır.

Freud, bu çalışmalar doğrultusunda, normal, sağlıklı kişilerde görülen yanılıların nedenini araştırmaya başlamıştır. Yanılılar, bilinen sözcüklerin, isimlerin, bazı kararların unutulması, dil sürçmeleri ve yazı yanılıları şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Freud, yanılıların ruhsal olaylar olduğunu,



belli bir nedenle ortaya çıkıp, belli bir amaç güttüğünü belirtmiş ve kimi eğilimlerin kendilerini başka bir biçimde ifade etmeye çalıştığını ileri sürmüştür. Onun yanılgılar olarak araştırdığı olayları, ruhbilim; incelememiş sadece dalgınlık olarak değerlendirmiştir.

“Yanılgı edimler, yani eskiden iyice bildik isim ve sözcüklerin unutulması, dil sürçmeleri, okuma yanlışları, kalem sürçmeleri, bazı şeylerin artık bulunamayacak biçimde yitilmesi, nesnelerin bile bile yapılan kimi yanlışlar, makineleşmiş kimim davranış ve hareketler, işte bütün bunlar psikoloji tarafından azımsanmış, “eğlencelik” bir şey olarak değerlendirilmiş ve kimi hafif patolojik durumların yan etkisi, dikkat dağılması, yorgunluğun türevi olarak görülmüştür. Oysa, yapılan analitik inceleme sonunda adı geçen nedenlerin pekala gerçekleşme de olabileceği kolaylaştırıcı nedenler olduğu, kesin, kuşkuyla yer vermeksizin ortaya çıkmıştır, yanılgı edimler eksiksiz psişik olgulardır; her zaman için bir anlam ve bir eğilime sahiptirler; yanılgı edimler o anki psikolojik durum gereği belirli niyetlerin hizmetindedirler. Ve bundan başka içinde de kendilerini dile getiremezler. Bunlar, genelde psişik bir çatışmaya ilişkin durumlardır. İşte bu psişik çatışma yoluyla, altta yatan eğilim dolaysız bir anlatımla yoksun kalır ve dolaylı bir yola doğru itilir. Yanılgı edimi yapan kişi, bunun farkına varabileceği gibi varmayabilir de; yanılgı edimin dibinde yatan bastırılmış eğilimi iyice bilebilirse de, söz konusu yanılgı edimin işte bu eğilimin eseri olduğunu bu yolda bir çözümleme olmaksızın bilemez genelde. Bu yanılgı edimler çoğu kez hem çok kolay hem de çabucak çözümlenebilir.”

Yanılgılardan başka normal ve sağlıklı bireylerde gözlemlenen bir başka olgu da düşlerdir. Tıp bilimi; düşleri hiç bir anlam ve önem taşımayan bedensel bir olay olarak açıklamakta, ancak Psikanaliz Yöntemi; düşleri bireyin yaşamında ruhsal açıdan önemli bir yere koymaktadır. Düş yorumuyla psikanaliz, insanın gizli kalmış düşüncelerini ortaya çıkarabilmekte ve ruhsal sorunları çözümlemeye kullanabilmektedir. Bu dileğin sansürlü ifadesi olan rüyada, gizli düşünceler kılık değiştirerek kendini göstermektedir. Freud, düşle ilgili düşüncelerini şöyle ifade etmektedir :

“Psikanaliz şunu öğretir; her düş anlamlıdır, düşün tuhaflığı düşün anlamını dile getirilmesi için girişilen çarpıtmalardan kaynaklanır. Saçmalığın ardında niyet yatar, düşün saçmalığını alay, dokundurma ve çelişki dile getirir, düşün tutarsızlığının yorumlama açısından önemi yoktur. Uyandıktan sonra anımsadığımız kadarıyla düşe, düşün belirtik içeriği adını vermeliyiz. İşte, bunu yorumlayarak belirtik içeriğin gerisinde



saklanan düşün örtük düşüncelere doğru yol alırız. Bu örtük düşünceler artık tuhaf, tutarsız ya da saçma olmaktan çıkarlar, bunlar bizim geceki düşüncemizin gerçek birer ögesidir. Düşün örtük düşüncelerinin, düşün belirtik içeriğine dönüştüren sürece düş çalışması adını veriyoruz; çarpıtıcı bir çalışmadır bu. Öyle ki bunun sonunda düşsel içerikteki düş düşüncelerini artık tanımaz oluruz.”

Rüyalar uykuda, kişiliğin bilinçli parçasının en gevşemiş anında oluşmakta ve bu oluşum uykunun sürekliliğini sağlamaktadır. İçimizde, denetim işini üstlenen sansür, ruhumuzda beliren bir düşüncenin bilinçli kapsamına girip girmeyeceğini karar vermektedir. Yani elem duygusunun doğmasını ya da bu duygunun yeniden ortaya çıkmasını engellemeye çalışmaktadır. Psikanaliz, düşlerden elde edilecek bilgilerle ruhsal olayların nedenlerini çözmeye çalışmakta ve tıp biliminin ileri sürdüğü gibi rüyaları anlamsız, bedensel bir olay olarak değerlendirmemektedir. Bir rüyanın açık içeriği gizli bir dileği, simgeler kullanarak ifade etmekte, dileğin açık bir nesneye dönüşmesi de yön değişimi olarak değerlendirilmektedir. Rüyanın hatırladığımız bölümüne açık içerik, baskıya alınmış bilinçdışına itilmiş bireyimize de gizli içerik adı verilmektedir.

“Açık rüya, edebi bir eser gibi tutarlı, akıcı ya da neredeyse bir sayıklamaya (hezeyana) varan anlaşılabilir ölçüde karışık olabilir; saçma öğeler veya nokteler ve görünürde nükteli sonuçlar (yargılar) içebilir; rüya sahibine açık ve keskin, ya da bulanık ve sisli gözükabilir; içerdiği şeyler tam bir algılama gücü sergileyebileceği gibi koyu bir sis gibi belirsiz olabilir; aynı rüyada, farklı yerlerde serpiştirilmiş olarak farklı özellikler bulunabilir ve son olarak rüyada kayıtsız bir coşku havası olabileceği gibi, en yoğun sevinç veya bunaltı duyguları da olabilir.”

Freud, rüyayı yorumlarken temel olarak kişinin çağrışımlarını bağlı olmakla birlikte olgusu üzerinde de durmaktadır. Direnmeyi bir çatışma belirtisi olarak değerlendirmekte ve bir şeyi dile getirmeye çalışan güçle buna engel olmaya çalışan bir başka gücün mücadelesini kurgulamaktadır. Bu durum karşımıza rüya sansürünü çıkarmakta, bilinç ve bastırılan bilinçdışı çatışmasında bir uzlaşma sağlamaktadır. Psikanaliz yöntemini daha iyi anlayabilmek için Freud'un insan zihni konusunda ortaya çıkardığı temel kavramlar üzerinde durmamız gerekmektedir:

““Bilinçaltı” ve “Bilinçdışı” kavramlarını da ayırt etmek gerek. Bilinçaltı, dikkatimizi yoğunlaştırmadığımız algılarımızı, bazı otomatik hareketlerimizi, fikir çağrışımlarını, hatta üzerinde bilinçli olarak düşünmediğimiz halde bir anda olgunlaşmış olarak bilinç alanında bulduğumuz fikirlerimizi vs. ilgilendirir. Buna karşılık bilinçdışı toplum



tarafından kabul görmeyen arzuların bastırılması ve tamamı bilincin alanının dışında tutulması oluşur. Ayın şeklide çocukluk çağının tüm travmatik anıları da (ki bu anılar da doğrudan toplum tarafından kabul edilmeyen arzular ile ilişkilidir.) bilinçdışının materyalleri arasındadır. Bu durumda bilinçdışını bastırma toplumsal “Ben”in ilkel dürtülere karşı kendini koruduğu bir “savunma düzeneği” olarak karşımıza çıkar.”

Kişinin özel bir çabası ile bilince çıkaramadığı bilinçdışında farkına varılamayan yaşantıların saklı olduğunu görmekteyiz. Bilinç ise duygu, düşünce ve anılardaki neden-sonuç bağlantılarını gerçeğe uygun olarak kurduğumuz ve farkında olduğumuz yaşantılar olarak değerlendirmektedir. Freud, zihni bilinç öncesi düşünceler ve bilinçdışı olarak ikiye ayırmaktadır. Bilin öncesi düşünceler şöyle açıklanmaktadır :

“Kişinin belirli bir anda bilincinde ayırt edemediği bir çok düşünceleri ve anıları vardır. Bunların bazıları bilinçli bir çaba ile bilinç düzeyine çağrılabilir. Bu çeşit düşüncelere bilinç öncesi düşünceler adı verilir. Örneğin, bir süre önce karşılaştığımız bir olayı artık bilincimizden tümüyle silmiş olabiliriz. Ancak bu olayla ilgili bir çağrışım bir uyarın tüm olayın yeniden bilince dönmesini sağlayabilir. Bu tür bilinçten silinmiş gibi sanılan ve uyarınlarla çağrışımlarla bilince gelebilen anılar, duygular, dürtüler, bilinç öncesi niteliği taşırlar.”

Bilinç öncesinin işleyişi daha denetimli, daha disiplinli olmakla birlikte gerçekliğin gereklerini hesaba katarak doyumda gecikmeleri hoş görebilmektedir. Bilinçdışına itilmiş istek ve anılar ise yer ve zaman taşımadan eski güçlerini devam ettirmekte, davranışı etkileyebilmekte ve denetimsiz olabilmektedir. Freud’a göre, her türlü insan düşüncesi, bilinç öncesi ve bilinçdışı arasındaki çatışmalardan ya da uzlaşmalardan oluşmaktadır. Bilinç, bilinç öncesi, bilinçaltı ve bilinçdışı ışığında, yanılgıların ve rüyaların; bilinçdışı tutum ve istekleri simgelediğini daha açık görebilmekteyiz. Açık içerik, rüyada hatırladığımız bölümü oluştururken, gizli içerikte çağrışımlardan yola çıkarak, bilinçdışının bilinç düzeyine çıkarılmasıyla açıklığa kavuşturulmaktadır. Freud, araştırmalarında rüyaların etkilerini ve amaçlarını incelerken kendi rüyalarından da örnekler vermiş ve analizini yapmıştır :

“Kendi rüyalarımındaki maddeleri bir inceleyelim.”

1- Zar zor kabul edildiğim bir eve giriyorum, bu arada bir kadını da bekletiyorum.

Kaynak: Akşam bir akrabayla yaptığım konuşma, konuşmadan kadın olmak istediği bir şey için bir yere kadar beklemek zorunda olduğunu söylemişti.



2- Belli bir tür bitkinin (burası açık değil) üzerine bir monograf yazıyorum.

Kaynak: Sabah kitapçının vitrininde siklamen cinsi üzerinde bir monograf görmüştüm.

3 – Sokakta iki kadın görüyorum. Bir ana kız, kız benim hastam.

Kaynak: Tedavi ettiğim hastalardan biri akşam bana annesinin onu tedaviye devam etmesi konusunda nasıl güçlükler çıkardığını anlatmıştı.

4 – S. and R. Kitapçısında bir dergiye yılda 20 florine abone oluyorum.

Kaynak: Karım bana gündüz, evin masrafları için ona hala 20 florine borcum olduğunu anımsatmıştı.

Freud, rüya yorum tekniğinde bir önceki güne ait olaya veya olaylara ilişkin bir anının izlerinin bulunabileceğini ileri sürmüştür. Kendi rüyalarına ilişkin bu örnekler rüyanın günlük kaynağı arasında yaptığı bağlantıyı göstermektedir. Geçmişte yaşanılmış acı veren bir olayın rüyada kendini nasıl simgelediğini yine Freud'un bir başka rüya analizinde çarpıcı bir biçimde görülmektedir :

“Nesnel, acı veren bir uyarım kaynağının görülebileceği yalnızca tek bir rüya kaydettim ve bu rüya, dış uyarımın, rüyanın biçimlenmesine nasıl etki yaptığını görmemiz açısından çok öğretici olacaktır. Gri bir ata biniyorum, atın üzerinde korkarak ve biraz da beceriksizce, sanki yalnız orada kalmaya çalışıyor gibi duruyorum. Sonra meslektaşım P. ile karşılaşıyorum. Güzel bir takım eyerin üzerinde dimdik oturuyor ve bir konuda (büyük olasılıkla doğru oturmadığım konusunda) beni uyarıyor. Şimdi son derece zeki atımın üzerinde giderek daha kolay ve daha rahat oturduğumu fark ediyor ve atın üzerinde kendimi evimde gibi duyumsuyorum. Eyer yerine, atın boynu ile kalçası arasındaki bölümü tamamen dolduran bir tür yastık koymuşum. Bu şekilde iki ağır yük arabası arasındaki dar boşluktan geçiyorum. Yolda biraz ilerledikten sonra duruyorum ve önce kapısı caddeye bakan küçük bir şapelin önünde attan inmeye hazırlanıyorum, ama asıl onun hemen yanındaki bir başka kapının önünde iniyorum; kaldığım otelede aynı caddedeymiş: Atı bir akşam oraya kendi başına gidebilirmiş ama onu kendine götürmeyi yeğliyorum. Sanki otele at sırtında gelmekten utanıyormuşum gibi.

Otelin önünde görevli bir çocuk duruyor. Bana, buldukları bana ait bir notu gösteriyor ve bu not yüzünden bana gülüyor. Kağıdın üzerinde “yiyecek bir şey yok” yazılı, altı iki kez çizilmiş ve bir de “iş yok” gibi (belirsiz) ikinci bir yönerge yazılmış; herhangi bir iş yapmadığım tuhaf bir kasaba olduğum fikrine kapılıyorum.



Analizi: Bir gün önce bedenimde, her hareketimi işkenceye çeviren bir kaç çıban vardı ve en son olarak skrotumumda (içinde testislerin bulunduğu torba) çıkan elma büyüklüğünde bir çıban, attığım her adımda bana dayanılmaz bir acı veriyordu. Ateşli bir bitkinlik, iştahsızlık, bütün bunlara rağmen yoğun günlük çalışmamı sürdürmem. Hepsi duyduğum acıyla birleşmiş beni mutsuz ediyordu.

Aslında bir doktor olarak görevlerimi yerine getirebilecek durumda değildim. Ama sorunun yapısı ve yeri aklıma farklı bir etkinlik getirdi : Durumuma başka herhangi bir etkinlikten çok daha uygunsuz olan bu etkinlik ata binmekti, şimdi rüyamın bana yaptırdığı da tam olarak buydu: şikayetimi inkar etmemin akla gelebilecek en enerjik yolu buydu. Ata binmeyi zaten bilmem ve bunu saymazsak rüyada ata bindiğimi de görmem; hayatımda bir kere atın üzerinde oturdum, o da at eyersizdir ve bu işten hiç zevk almamıştım.

Ama bu arada sanki perinemde (skrotumune arka yüzünün deriye tutulduğu kısım ile önü arasında kalan bölge) çıban yokmuş gibi ata biniyorum. Hayır, orada çıban olmasını istemediğim için ata biniyorum betiminden anlaşıldığı kadarıyla eyerimle uyumama olanak olarak veren yara lapası. Onun koruması sayesinde uykumun ilk saatlerinde büyük olasılıkla hiç acı çekmedim.

Sonra acı duyuları kendilerini hissettirmeye başlar ve beni uyandırmaya çalıştılar, bunun üzerine rüya geldi ve yatıştırıcı bir biçimde bana “uyumaya devam et, nasıl olsa uyanmayacaksın! Çıbanın yok, baksana ata biniyorsun. Bir çıban olsaydı ata binmezdin” dedi ve rüya başarılı oldu. Acı dindi ve ben uyumaya devam ettim. Fakat rüya şikayetime zıt bir (skre inatla tutunarak , bu açıdan çocuğunu yitiren annenin veya tüm servetini kaybeden tüccarın hayali sabuklamalarındaki gibi davranarak, çıbanı “yok saymakla” yetinmedi. Ayrıca rüyada duyuların inkarına ilişkin ayrıntılar ve bu duyuları bastırmak için imge de, ruh da o anda etkin olan diğer malzemeleri rüya durumuyla bağlantılandırmak ve bunları temsil etmek için bir yol bulma görevi gördü. Gri bir ata biniyorum; atın rengi meslektaşım P.'nin onunla kırdaki en son karşılaştığım sırada giydiği kırçılı takımın rengine tam olarak uyuyor. Arkadaşım P., birlikte çok



büyük işler başardığım bir kadın hastamı benden devraldığından beri bana büyüklük taslamaktan çok zevk alıyor.

Böylece simgesel olarak at bir hastayı gösteriyor (rüyamda onu son derece zeki buluyorum) : orda kendimi evimde gibi hissediyorum derken de P. benim yerimi almadan önce onun evinde sahip olduğum konumu anlatıyor. Şehrin en iyi doktorlarından biri olan ve benim iyiliğimi isteyen bir arkadaşım kısa bir süre önce o evle bağlantım konusunda bana “Orada dizginleri tamamen eline aldığını görüyorum” demişti. Ayrıca bu kadar acı çekerken günde sekiz on saat terapi yapmak büyük bir işti, ama kendimi fiziksel açıdan iyi hissetmediğim taktirde çok zor olan işime uzun süre devam edemeyeceğimi biliyorum ve rüya ortaya çıkacağı kesin olan duruma (nörotizlerin tutup doktorlarına gösterdikleri türden olan not), “yiyecek bir şey yok ve iş yok” karanlık araştırmalarıyla dolu.

Yorumu biraz daha ileri götürürsem, rüya işinin, ata binmedeki isteği gerçekleştirme durumundan, çocukluğumun ilk yıllarında, benimle benden bir yaş büyük olan ve şu anda İngiltere’de yaşayan bir kuzenim arasında geçmiş olan tartışma sahnelerine bir yol bulmaya çalıştığını görebilirim. Ayrıca İtalya yolculuklarımdan da kimi unsurlar taşıyor olabilir: rüyamdaki cadde Verona ve Siena’da edindiğim izlenimleri içeriyor. Daha da derine inen yorumlama cinsel düşüncelere kadar gidiyor ve rüyamda bu güzel ülkeye araştırmaların hiç İtalya’da bulunmamış bir kadın hastamda ne anlama geldiğini düşündüğümü anımsıyorum. (İtalya ve genital organlar bağlantısı) : ayrıca bunu doktor olarak arkadaşım P.’den önce bulunduğum evde ve çibanimin bulunduğu yerle de bağlantısı vardır.”

Freud’a göre rüyalar en büyük çelişkileri bir araya getirebilmekte, olanaksız görünenlere olanak verebilmektedir. Bilinçdışında bulunan duygu, düşünce ve ya olaylar her gün bireyin davranışlarında etkili olurken, rüyalar bireyi kişisel ve toplumsal ahlak açısından kabul edilemez durumlarla yüz yüze bırakmaktadır. Freud, rüyaların geleceği gösterdiği yönündeki eski inançları tamamen yanlış görmemekte, rüyanın bir isteği gerçekleşmiş olarak göstermesini gelecekle bağlantılı olduğunu vurgulamaktadır.

Freud, zihni bilinç öncesi ve bilinçdışı olarak iki alana ayırırken, haz ilkesi ve gerçeklik ilkesi üzerinde durmaktadır. Birincil fiziksel iç güdüler olarak değerlendirdiği “haz ilkesi” bilinçdışında etkisini gösterebilmekte, zihnin tehlikeden kaçınma, gerçekliğe uyma ve uygar davranışlarla ilgili bilinçli faaliyetleriyle çatışmaya girebilmektedir. Çoğunlukla cinsel, bazen de yıkıcı nitelikte olan isteklerden,



dileklerden oluşan bilinçdışı, egemen olan bilincin iç güdüler ise ikincil süreci oluşturan “gerçeklik ilkesiyle” değerlendirilmektedir.

Freud'un psikanaliz yöntemini yavaş yavaş geliştirdiği, çalışmalarıyla ilgili zorlukların yavaş yavaş ortaya çıktığı bilinmektedir. Bilinçdışı üzerindeki örtünün aralanması, buradaki oluşumları bilinç düzeyine çıkarılması, hasta tarafından gösterilen direniş ve ortaya çıkan elem duygusundan kaçma iç güdüsünü aşma çalışmaları sürerken, Freud'un cinsellik üzerine görüşleri de gelişmeye başlamıştır. Kişiliğin temel yapısında çocukluk yıllarının önemini belirtirken, cinsel ve ruhsal gelişim süreçlerini beş dönemde ele almıştır. İç güdüler arasında en çok bastırmaya maruz kalan güdülerin cinsel kökenli iç güdüler olduğunu ileri sürmüştü ve bu iç güdülerin enerjisine “libido” adını vermiştir.

“LİBİDO (LIBIDO / LIBIDO) : Cinsel arzu, hayati enerji. Psikişik süreçlerin, yapı ve nesnelere yönelen ruhsal enerjinin varsayımsal biçimi. Psikişik süreçlere,yapı ve nesnelere yönelen ruhsal enerjisinin varsayımsal biçimi. Libidonun kaynağının id ve vücut olduğu varsayılır.özgül cinsel haz bölgelerine ya da libidinize psikişik yapılara dayalı olarak varlığını sürdürmüştü. Freud, önceleri, libidoyu özgül cinsel iç güdülere bağlı bir enerji olarak düşündü. Daha sonra, engellenme nedeniyle ana babaya bağlı olarak libidonun bene bağlandığının öne sürdü. Ana babaya bağlılık azaldıkça kendini sevme, kendi kendinin farkında olma artar, ben, kendi kendinin nesnesi olur.”

Freud, ruhsal-cinsel gelişimi: oral, anal, fallik, gizlilik ve ergenlik olmak üzere beş dönemde incelemiştir. Oral dönemde cinsel bakımdan duyarlı bölgenin ağız olduğunu ve libidonun ağız yoluyla tatmin edildiğini ileri sürmektedir. Çocuğun ilk doyumunu yemek ve emmekten aldığı haz olarak belirlenmekte ve oral dönem çocuğun iki yaşına kadar sürmektedir.

“Bu dönem id'in egemenliği altındadır. Doğal dürtülerin hemen doyurulması, gerginliğin hemen giderilmesi çocuğun en başta beklentisidir. Çocuk dışarıdan verilecek bakıma tümünden bağımlı ve çaresizdir. Çocuk ancak kendine verebilecek bir annenin varlığıyla yaşamını sürdürebilir. Çocuğun bu dönemde kazandığı ilk toplumsal işlev, almak, almayı bilmek ve elde etmektir. Yani çocuk kendisine anne tarafından verilen şeyleri alırken, toplumsal anlamda almayı da öğrenir. Çocuk kendine veren kişilerden verilmiş olmayı da değerlendirerek “vermek-verebilmek” yetisini de kazanır.”



İkinci evre olan “anal” dönemde ise libido, dışkılama yoluyla tatmin aramaktadır. İki ile dört yaşları arasında yaşanan bu dönemde çocuk yürümeyi, konuşmayı, kendisini ve çevreyi algılamayı öğrenmektedir.

“Bu dönemde çocuğun dışkılama büzgeç kaslarının gelişmesiyle çocuğun dünyasına yeni bir eylem katılmaktadır. Çocuk içerde biriken dışkısını tutarak ya da bırakarak bir haz duyar. Çocuğun dışkısını tutabilmesine annesinin istediği yerde ve zamanda yapması çevreden büyük ilgi görür ve ödül alır. Böylelikle çocuk artık toplumun iyi, kötü, doğru, yanlış ve ayıp gibi yargıları ile karşılaşmaktadır.”

Üçüncü evre “fallik dönem” adı altında incelenirken çocuğun bu dönemde cinsel yasakları ve değerleri öğrendiği görülmektedir. Bu dönemde çocuğun algısı cinsel organında yoğunlaşmaya başlarken, cinsel anatomi farklarını keşfetmeleri zihinlerini bulandırmaktadır. Freud’a göre; “fallik dönem” hem erkek çocuk için hem kız çocuk için geçerli olmakla birlikte her iki cinsiyetten çocuklar, ya annelerini çocuk sahibi yapabileceklerini ya da anal yoldan kendilerinin çocuk üretebileceklerine inanmaktadırlar. Başlangıçta hem kız çocuk hem de erkek çocuk anneyi arzulamakta ve bu arzulama beraberinde baba korkusunu getirmektedir. Yasak sevgi nesnelere anne olan çocuklar, baba korkusunun yol açtığı “katrasyon karmaşası” evresine girmektedirler. Katrasyon karmaşası erkek çocuklarda penisi kaybetme kaygısını, kız çocuklarda ise penisten yoksun olma kaygısını başlatmaktadır. Katrasyon karmaşası “Oidipus Karmaşası” veya “Elektra Karmaşası” doğrultusunda geliştiğinden öncelikle Oidipus ve Elektra kompleksi üzerinde durmamız gerekmektedir.

Erkek çocuğun annesine, kız çocuğun babasına karşı özel bir sevgiyle yaklaşır, erkek çocuğun babasıyla, kız çocuğun da annesiyle yarışa girmesi hatta ondan nefret etmesi Oidipus ve Elektra Kompleksi olarak değerlendirilmekte ve her iki cinsiyetten çocuklar için bu durumun farklı geliştiği görülmektedir.

Erkek çocuk, annesine duyduğu cinsel arzular nedeniyle babası tarafından penisi kesilmek suretiyle cezalandırılacağı kaygısını yaşamaya başlarken, bir yandan babası gibi olmayı istemekte, diğer yandan da ondan nefret etmektedir. Karşı cinsten ebeveynine sevgi duyması, hem cinsi ebeveynine karşı da hem sevgi hem de nefret duyması önemli bir çatışmayı doğurmakta ve bu Oidipus Karmaşası'nın içeriğini oluşturmaktadır. Karmaşanın çözümü erkek çocuğun ensest yaşağını tanıyarak annesinden vazgeçmesi ve babasıyla özdeşleşmesi olarak değerlendirilmektedir.

Kız çocuğun Elektra Kompleksi ve bu yüzden yaşadığı karmaşa çok daha güç bir deneyim olarak görülmekte ve bu karmaşanın çözümü için daha uzun bir zaman gerektiği vurgulanmaktadır. Kız çocuk eskiden bir penise sahip olduğunu, ancak bu organın annesi tarafından çalındığını kurgulamaktadır. Kız



çocuğu simgesel anlamda aşırı değerler yüklenen fallusunun olmadığını fark etmesi, gözünde annesinin değerini düşürmekte ve fallusa sahip olan babasının değerini artırmaktadır. Libido anneden babaya yönelirken anneye karşı hem sevgi hem de nefret duyması kız çocukta daha karmaşık bir duruma yol açmaktadır.

“(…) Genellikle katrasyon karmaşası erkek çocuklar için Oidipus’tan çıkışta, kız çocuk ise Oidipus karmaşasına girişte etkili olur, kız çocuk kastre edildiği fantezileriyle yani eskiden sahip olduğu bir penisin ondan alındığı imgelenmesiyle penis sahibi olmak yerine babasından bir çocuk sahibi olmayı düşler ve böylece libidosunu babaya yöneltirken, erkek çocuk annesine duyduğu cinsel arzular nedeniyle babası karşısında geliştirdiği saldırgan duyguları babasına yansıtır ve babası tarafından penisi kesilmek suretiyle cezalandırılacağı kaygısına (angoise) kapılır. Karmaşanın çözümü erkek çocuğun annesinden vazgeçmesi (ensest yaşağını tanıması) ve babasıyla özdeşleşmesi iken, benzeri süreç kızlardan çok daha geç ve güç gerçekleşir.”

Dört ile altı yaşları arasında yaşanan ve cinsel anatomi farklarının keşfedildiği fallik dönemden sonra, dördüncü evre olan “gizlilik dönemi” başlamaktadır. Gizlilik döneminde cinsel dürtülerin kendini göstermediği görülmektedir. Freud’a göre oral, anal ve fallik dönemle ilgili düşünceler bilinçdışı itilerek baskıya alınmaktadır. Ancak etkileri yok olmamakta, libidonun bürünmüş olduğu yapı içinde varlığını sürdürmekte ve bu üç dönemin cinsel anıları gelecekteki çağrışımları etkilemektedir. Gizlilik döneminde çocukluk anısı yitimi görülmekte ve birey eski cinsel deneyimlerini yadsıyabilmektedir. Altı yaşında buluş çağına kadar süren bu dönemde çocuğun bedensel ve zihinsel gelişiminde ilerleme kaydettiği ve gerçeğe uygun yani çevresine ilişkin değerlendirmeler yapabilecek düzeye geldiği görülmektedir.

Son evre olan “ergenlik dönemi”nde Oidipus Karmaşası’nın yeniden ortaya çıktığı ileri sürülmekte ve çocuğun ailesini yitirme, onlardan kopma kaygılarının başladığı ifade edilmektedir. Önceki dönemlerden kalan sorunların bu dönemde çözümlendiği ve yaşadığı bocalamalar içinde çabalayarak kimliğini oluşturmaya başladığı ileri sürülmektedir.

Freud, cinsel sorunların çocukluk döneminde yaşanılmış kötü anılardan kaynaklanabileceğini belirtirken, çocukluğun erişkinlikte kaybolmadığını, erişkinliğin çocukluk döneminin bir uzantısı olduğunu vurgulamaktadır. Freud’un Oidipus kompleksi üzerine teorileri büyük etki uyandırırken bu konuda bilim adamları kendi araştırmaları doğrultusunda farklı görüşleri ileri sürmektedirler.

“Fenichel’e göre, Oidipus karmaşası Batı kültürüne özgü aile yapısının sonucudur. Farklı kültürlerde bu karmaşa farklı biçimler alabilir.



Fromm daha ileri giderek ve bazı antropolojik verilere dayanarak Oidipus'un evrensel olmadığını ve ataerkil (daha doğru bir deyimle erkek egemen) olmayan toplumlarda Oidipus karmaşasının bulunmadığını savlar. Sullivan'a göre ise Oidipus karmaşası çocuğa aynı cinsten ebeveynin yaklaşımından kaynaklanır. Baba erkek çocuğa, anne de kız çocuğa, onu toplumsal erkek ve kadın rolüne hazırlama kaygısıyla yaklaşırken davranışlarını kontrol altına almaya çalışırlar. Sonuçta çocuk karşı cinse yönelir, sığınır.”

Uzun süre Psikanaliz Hareketi içinde çalışmalarını sürdüren ve daha sonra hareketten ayrılan Jung ise Oidipus karmaşası hakkındaki görüşlerini daha farklı değerlendirmektedir.

“.....Jung'a göre Oidipus'un temelindeki cinsel arzular yaşamın orijiniinde yer alan anneye geri dönme, narsistiz omnipotense yeniden kavuşma arzularını simgesel bir ifadesinden ibarettir.”

Freud, cinsellikle ilgili araştırmalarını derinleştirmekte “Totem ve Tabu” adlı kitabında ilkel insanların psikolojisiyle, psikanalizin ortaya çıkardığı bulgular arasında bir karşılaştırma yapmaktadır. Totem, klanın ortak atası olarak sayılmakta ve aynı zamanda onları tanıyan, onları koruyan bir ruh olarak değerlendirilmektedir. Freud, aynı totemden insanların birbirleriyle cinsel ilişki kurmasını, evlenmesini yasaklayan ensest yasağı ve ensest korkusu üzerinde durmaktadır.

“.....totemik dışevliliğin, kökeni bilinmeyen kutsal bir emir-kısaca bir gelenek izlenimi bırakmasına karşılık, alt bölümleriyle ve bunlara bağlı düzenlemeleriyle evlilik sınıflarının karmaşık yapısı, totemin etkisinin azalmaya başlaması nedeniyle ensesti koruma işini üstlenmiş olabilecek amaçlı bir yasanın sonucu gibi gözüküyor. Ve bildiğimiz kadarıyla totemik sistemin kabilenin diğer bütün toplumsal görevlerinin ve ahlak kısıtlamalarının temeli olmasına karşılık, genelde paratrilerin önemi, evlilik seçiminin düzenlenmesinin ötesine geçmez.”

İlkel topluluklarda, erkeğin annesiyle, kız kardeşiyle ve ait olduğu klanın bütün kadınlarıyla kan bağıyla bağlıymış gibi cinsel ilişkiye girmesi yasaklanmıştır. Freud'un uygar ırklar açısından en ilginç bulduğu, erkeğin kayın validesi ile cinsel ilişkiye girmesinin yasaklanmasıdır. Ona göre, damat ile kayın valide arasındaki ilişki, uygar toplumdaki aile örgütlenmesinin hassas noktalarından biridir. Bir erkeğin kayın validesine açık olması ve daha sonra aşkını kızına aktarması olaylarını değerlendirirken yine farklı bir görüşü dile getirdiği görülmektedir.



“...Enseste karşı kurulan engel nedeniyle sevgisi, çocukluğunda sevecenliğinin odaklaştığı bu izi figürden (anne, kız kardeş) saptırılarak onlar üzerine modellenen bir dış nesneye yöneltilir. Annesinin yerini kayın validesi alır. İçindeki her şey buna karşı mücadele etse de, eski (ilk) seçimine dönme dürtüsüne sahiptir. Ensest korkusu, sevgi nesnesi seçiminin tarihçesini hatırlanmamasında ısrar eder. Kayın validesinin sadece çağdaş (bugüne ait) bir figür olması da bu dürtüyü reddetmesini kolaylaştırır; onu daha önce tanımamıştır, bu nedenle bilinç dışında ona ait değişmez bir tablo yoktur. Duygular karmaşasında bolca bulunan bir tedirginlik ve kindarlık, kayın validesinin aslında onda bir ensest kışkırtması yarattığında kuşkulanamamıza yol açar, bir erkeğin, daha sonra kayın validesi olacak bir kadına aşık olduğu, ancak daha sonra aşkını kadının kızına aktardığı olayların sıklığı da bunu doğrular.”

Freud, bir klanın atası olan totemi incelerken, klanın mensupları arasında cinsel ilişkiyi yasaklayan akrabalık sisteminde ensesti tabulaşmış olarak değerlendirmektedir. Sadece cinsel olmayan bir iç güdünün, cinsel olan bir iç güdüyü baskıya alabileceği savını ileri sürmekte ve bu doğrultuda bilinçdışının bilince çıkarılması konusundaki araştırmasına ağırlık vermektedir.

Freud, nevrozlunun hatırlamak yerine yinelediği konusundaki görüşlerini, geçmişte baskıya alınmış duygu ve düşüncelere karşı gösterdiği dirence bağlamaktadır. Bilinçdışı açıklığa kavuşturulduğunda, yeni analiz sırasında yeniden yaşadığında tedavi mümkün olabilmektedir. Bu durumu aktarım olarak değerlendirirken, hekimin hastanın gösterdiği direnç yüzünden düşmanca tavırlarla karşılaşabileceği konusuna dikkat çekmektedir.

“AKTARMA (TRANSFERENCE / ÜBERTGAGUNG)

Hastanın geçmiş yaşamında içe atmış olduğu, nesnelere ve kişilerden kaynaklanan duygu ve düşüncelerin analizde doğru yön değiştirmesi. Analistin bu oyuna katılmayı reddi veya hastanın beklentilerine cevap vermemesi bir “ikinci nevroz” yaratır. Hastanın analisti annesi, babası veya kardeşi yerine koymaya çalışması olarak yorumlanabilen bu Aktarma Nevrozu aracılığıyla çatışmanın kökenine inilebilir ve bilinçdışı örüntüler bilinçli kılınabilir.”

Tedavi açısından önemli bir yere sahip olan aktarım, aynı zamanda hastada oluşan direnç faktörünün de kaynağı olarak hekimin karşısına çıkmaktadır. Aktarım sırasında ortaya çıkan bu zorluk, psikanaliz yöntemi açısından olumsuz gibi değerlendirilse de araştırmacılar bu olumsuzluğun uygulanan yöntemden değil, hastalığın kendisinden kaynaklandığını belirtmektedirler. Aktarımın aynı zamanda bir



direnç aracı olmaya uygun oluşunun nedeni, bilinçdışına atılmış, toplum tarafından kabul görmeyen arzuların, cinsel isteklerin ilgili kişilerin karşısında itiraf edilmesinin güçlüğünden kaynaklanmaktadır. Hasta, hekime duyduğu güven sonucu duygu ve heyecanlarını ona yöneltmekte ve böylece aktarım gerçekleşmektedir.

“(…)Ayıp sayılan her bir arzu heyecanın itiraf edilmesinin, hele bu heyecanın ilgili olduğu kişi önünde yapılması gerekiyorsa, bu itirafın daha da zorlaşacağı açıktır. Bu zorunluluk gerçeklikte, uygulamayı olanaksızlaştıran durumlar ortaya çıkarmaktadır. Hasta, duygu heyecanlarının nesnesinin hekimle örtüştürmekle, tam da bunu hedeflemektedir. Ama daha yakından bakıldığında, görünürdeki bu kazancın, sorunun çözümüne götürmeyeceği görülmektedir. Öte yandan, sevecen, özverili bir bağımlılık ilişkisi, itiraf etmenin tüm zorluklarını aşmada yardımcı olabilir. Benzer gerçek ilişkilerde, senden utanmıyorum, sana her şeyi anlatabilirim denilir. Hekime aktarım, itirafın kolaylaştırılmasına da yarayabilir. Ve insan bunun neden bir zorunluluk doğurduğunu anlamaz.”

Kişiliğin sahip olduğu cinsel arzu, hayati enerji olarak tanımlanan libido, bilinçdışının sıkışıp kaldığı için, onu: serbest bırakmak, bilince çıkarmak her zaman bir çatışmayı doğurmaktadır. Direnç, tedavi sırasında, hastanın duygularını, düşüncelerini etkilemekte ve iyileşmeyi isteyen yönleriyle bir uzlaşmayı sağlamaktadır. Hastada ortaya çıkan ilk direncin kırılıp aktarımın gerçekleşmesi, sonraki aşamalarda karşılaşılan dirençlerin de daha kolay aşılmasını sağlamaktadır.

“Patojen bir karmaşa, bilinçte (ya belirti olarak göze çarpan ya da hiç görünmeyen) temsil edilmişinden, bilinçdışındaki köküne dek izlenirse, çok geçmeden, direncin açıkça boy gösterdiği, bir sonraki düşüncenin onu hesaba katmak ve onun talepleriyle, araştırma çalışmasının talepleri arasında bir uzlaşma olarak ortaya çıkmak zorunda olduğu bir bölgeye varılır. Deneyimlerle kanıtlandığı gibi, aktarım işte burada ortaya çıkar.”

Freud, serbest çağrışım tekniğini kullanarak aktarımı gerçekleştirmekte, rüya analizlerinden de hatırladığımız gibi bilinçdışı bazı olayları ortaya çıkarmaktadır. Bilinçdışının kaynağında yeni bulguları ortaya çıkarırken kişiliğin “id”, “ben”, “üst ben” olarak üç temel birimden oluştuğunu ileri sürmektedir.

Yeni doğan bebeğin tüm ruhsal yapısını oluşturan id, acıdan kaçınma ve haz duyabilme amacını gütmektedir. Libidonun iç güdüsel enerjilerinin kaynağı olan id, haz ilkesine göre çalışmakta ve sürekli dolaylı tatmin aramaktadır. Varlığını koruma, cinsel iç güdü ve saldırganlık iç güdüsü id’de



bulunmaktadır. Yeni doğan bebek, oral dönemdeyken ruhsal yapısının bütünü, id oluşturmakta ve bu dönemde, bebeğin kendi ile çevresi arasındaki ayrımı netleştirmedeği görülmektedir.

“İd, kişiliğin temel sistemidir. Ego ve süperego ondan ayrılaşarak gelişir. İd, kalıtsal olarak gelen, içgüdüleri içeren ve doğuştan var olan psikolojik eğilimlerin tümüdür. Ruhsal enerji kaynağı olan id, diğer iki sistemin çalışması için gerekli olan gücü de sağlar. Enerjisini bedensel süreçlerden alır. Freud, id’e “gerçek ruhsal varlık” demiştir: çünkü id, nesnel gerçeklerden bağımsız ve öznel bir yaşantı dünyasıdır. İd, fazla enerji birikimine katlanamaz ve böyle bir durum organizmada gerilim yaratır. Bu gerilimi gidermek için id, biriken enerjiyi bir an önce boşaltma gösterir.”

Ben, gerçekliği değerlendirmeye başladığı için, id’den kaynaklanan dürtüler ile gerçeklik arasında uyumu sağlamakta ve bu amaçla hazzı erteleyebilmektedir. Ben, ihtiyacın giderilmesi için plan hazırlamakta ve bu planın geçerli olup olmadığını araştırarak eylemlerde bulunmaktadır. Örneğin, aç bir insan önce yiyeceği nerde bulacağını planlamakta, sonra da bu plan doğrultusunda eyleme geçmektedir.

“Ben, gerçeklik ilkesinin egemenliğindedir. Gerçeklik ilkesinin amacı, ihtiyacın giderilmesi için uygun bir nesne buluncaya kadar gerilimin boşalmasını ertelemektedir. Gerçeklik ilkesi, haz ilkesini geçici olarak engeller, ancak sonradan ihtiyaç nesnesi bulunduğu anda haz ilkesi tekrar ön plana çıkar ve gerilim giderilir.”

Ben’in işlevleri, çocuk hazzı elde etmek için dış dünyada bir şeyleri değerlendirmeye yöneldiğinde kendini göstermektedir. Yargı gücü sayesinde, gerçeklikle id’den kaynaklanan ve sürekli tatmin arayan dürtüler arasında uyum sağlamaktadır. Ben’in, gerçekliğin koşullarına uymayan, dürtü ve arzuların bilinç alanına girmesine engel olacak. Savunma mekanizmasına da sahip olduğu görülmektedir.

“Freud ben’e çeşitli önemli görevler verir.

- 1- Ben gerçekliğin içinde yön gösterir. Uyum sağlar veya değiştirir.
- 2- Bilinçli algılar ben’e aittir. Bu ben’in dışsal gerçekliğe dönük bir yönüdür.
- 3- Ancak ben aynı zamanda ket vurucu bir işleve sahiptir. Bu ben’in içe dönmüş ve bilinçdışı işleyen bir başka yönüdür. Örneğin ben’in id’i baskıya alması bilinç dışıdır. Bu ben’in savunma işlevlerinden bir tanesidir. Bu işlevlerin hepsi bilinçdışıdır.”



Anne ve çocuk ilişkisinde ortaya çıkan düş kırıklıkları, çocukta gerçeklik duygusunu geliştirmekte ve id'in bir bölümü gelişerek dış dünyanın koşullarını değerlendirmeye başlamaktadır. Çocuk, dolayimsız tatmin arayışını sonuçsuz kaldığını görerek, erişkinin sevgisini kazanmaya çalışmakta ve onun sevgisini kaybetmeme arzusu ağırlık kazanmaktadır. Ben'in gelişimi sırasında, çocuğun anal dönemi yaşadığı ve hareket kabiliyetinin yanı sıra, yargı yetisinin de geliştiği değerlendirilmektedir.

Anal dönemde temelleri atılan üst ben'i Freud, Oidipus döneminin mirasçısı olarak değerlendirmektedir. Ensest yasağının ve baba yasağının tanınması ile başlayan bu süreçte çocuk, diğer kültürel ahlak değerlerini de tanımaya başlamaktadır. Çocuğun duygularını bastırmaya yönelten faktör, cezalandırılma ve annenin sevgisini kaybetme korkusundan kaynaklanmaktadır. Üst ben'in tam anlamıyla kuruluşu: fallik döneme ve Oidipus karmaşasına bağlanmaktadır.

“Freud, “üst ben”in Oidipus karmaşasının mirasçısı olduğunu düşünür. Erkek çocuk annesine yönelttiği cinsel arzularından vazgeçip babası ile “özdeşleşme-kimlik kazanma” sürecine girdiğinde “üst ben”in temelleri atılmış olur. Erkek çocuğu annesinden vazgeçmeye sevk eden etmen katrasyon korkusudur. Kız çocukta ise, Oidipus (Elektra) karmaşasının çözümü daha uzun zaman alır ve asla tam olarak gerçekleşmez. (Bu nedenle kadın “üst ben”i daha az geliştirmiştir.) Kız çocuğu, babasına yönelttiği cinsel arzularından vazgeçmeye yönelten tek faktör, annenin sevgisini kaybetme korkusudur. Çünkü kız çocuk zaten kastre edilmiştir. Oidipus karmaşasının çözümü, nesne ilişkilerine çok önemli bir boyut katar. Cinsel arzu yasaklanmış nesneden (kız çocuk için baba, erkek çocuk için anneden) sapar ve kültürün kabul ettiği metaforlarla ifade edilmeye başlar. Bu “özdeşleşme-kimlik kazanma” sürecinde kişi kendini her şeyden önce cinsel kimliği olan biri olarak ortaya koyar.”

“Özdeşleşme-kimlik kazanma” sürecinde çocuk, anne ve babası ile özdeşleşirken, aslında onların üst ben'leriyle, yani ideal imgeleriyle özdeşleşmektedir. Psikanalistler, “Özdeşleşme-kimlik kazanma” süreci ve Oidipus evresinin erişkinliğe olan etkisi üzerinde çalışmalarını hala sürdürmektedirler.

Katartik tekniğinin doğmuş olan Psikanaliz Yöntemini geliştiren Freud, böylece ruhun yeni alanlarını biçimlendirmektedir. Bu bulgular doğrultusunda, Psikanaliz Yöntemi, bilinçdışında gizli kalmış duygu ve düşünceleri bilince çıkararak, davranış bozukluklarını gidermeyi amaçlamaktadır. Günümüzde Psikanaliz, araştırmalarla yeni veriler elde etmeye çalışmakta ancak Freud'un yöntemi hala temel uygulama alanı olarak önemini korumaktadır. Günümüze taşınan psikanaliz yöntemi sayesinde, insanın geçmişe ait anılarındaki boşluklar doldurulmakta ve ruhsal yaşamının bütün bilinmezliği açıklığa kavuşturulmaktadır.



C) KADIN CİNSELLİĞİ VE ÇOCUKLUK DÖNEMİNİN ERİŞKİNLİKTEKİ YANSIMALARI

Freud'a göre bireyin cinsel tarihi doğumıyla başlamakta ve çeşitli evrelerden geçerek gelişmektedir. Freud, erişkinliği çocukluğunun bir uzantısı olarak değerlendirirken, erişkinlikte yaşanan ruhsal sorunların kaynağını çocukluk döneminde aramaktadır. Böylece belleğin, çocukluk yıllarına ait boşluğunu doldurmakta, gizli kalmış duygu ve düşünceleri ruhsal çözümlenmeleriyle ortaya çıkarmaktadır. Psikanaliz Yöntemiyle, bilinçdışında saklı olan ve toplum tarafından kabul görmeyen ruhsal davranış bozukluklarının temelinde cinsel dürtülerin bulunduğunu ileri sürmekte, araştırmaları sonucu ortaya çıkardığı bulgularıyla düşüncelerini kanıtlamaktadır. Bu doğrultuda kadın cinselliğini, çocukluk ve erişkinlikteki yansımalarını kavrayabilmemiz için, kadını cinsel gelişim süreçleri içinde değerlendirmemiz gerekmektedir.

Bilindiği gibi cinsel gelişim süreçleri, oral, anal, fallik, gizlilik ve ergenlik olarak beş dönemde incelenmektedir. Oral dönemde, çocuğun libidosunun henüz yapılaşmamış olduğu ve vücudunun herhangi bir bölümünün uyarılmasından cinsel haz duyduğu belirtilmektedir. Çocuk ikinci evre olan anal dönemi yaşadığında ise dışkılama yoluyla tatmin aramakta, dışkısını tutarak ya da bırakarak haz duymaktadır. Oral ve anal dönemler, hem kız çocuk hem de erkek çocuk için aynı doğrultuda ilerlemekte ancak fallik döneme girildiğinde farklılıkların ortaya çıktığı görülmektedir. Fallik dönemde nesne libidosunun gelişmekte olduğu ve çocuğun genital bölgesinin uyarılmasından cinsel haz duyduğu belirtilmektedir.

“(...) Bilindiği gibi bu evredeki erkek çocuklar, küçük penislerinden haz duyumları almayı öğrenmekte ve bu organın uyarılmasını cinsel birleşme düşünceleriyle birleştirmektedir. Küçük kızlarda aynı şeyi çok daha küçük olan klitorisle yapmaktadır. Öyle gözüküyor ki, mastürbasyon eylemlerinin tamamı bu penis eşdeğeriyle yapılmakta ve gerçek kadınsı vajina her iki cinste de keşfedilmemiş kalmaktadır.”

Kadının, gelişim süreci içinde klitorisinin duyarlılığını vajinaya devretmesi tamamlanması gereken sorunlardan biri olarak değerlendirilirken, erkeğin gelişim süreci içinde böyle bir zorunluluğu yaşamadığı belirtilmektedir. Fallik dönemde, cinsel anatomi farklarının keşfedilmesi sonucu, kız çocuğun Elektra Kompleksi, erkek çocuğun da Oidipus Kompleksi yaşadığını bilmekteyiz. Kız çocuğun gelişimi içinde karşılaştığı başka bir sorun da sevgi nesnesini değiştirme zorunluluğu olmaktadır. Yani kız çocuğu, sevgi nesnesini anneden babaya taşıma zorunluluğuyla karşı karşıya kalmaktadır.

Temel ve basit yaşam ihtiyaçları açısından, çocuk bakım koşulları her iki cins için de aynı olmaktadır. Ama kız çocuğun Oidipus evresinde babası sevgi nesnesi olmakta ve normal gelişim süreci



içinde ebeveyn figüründen nihai nesne seçimine giden yolu bulması beklenmektedir. Bu nedenle kız çocuğu zamanın akışı içinde cinsel haz bölgesini de, nesnesini de değiştirmek zorunda kalmakta, erkek çocuğu ise böyle bir zorunlulukla hiç bir zaman karşılaşmamaktadır.

Fallik dönemde kız çocuğun cinsel gelişimi erkek çocuğun cinsel gelişiminden ayrılarak daha karmaşık bir yola girmektedir. Kız çocuk için Elektra Karmaşası daha güç bir deneyim olarak değerlendirilmekte, Karmaşanın çözümünün daha uzun zaman aldığı ve tam olarak da gerçekleşmediği belirtilmektedir.

Fallik dönemde hem erkek çocuk hem de kız çocuk, annelerini çocuk sahibi yapabileceklerine inanmaktadırlar. Ancak sevgi nesnelere anne olduğu için anneyi arzulama karşılığında baba korkusunu çıkarmaktadır. Daha önce de belirttiğimiz gibi erkek çocuğun penisi kaybetme, kız çocuğun da penisten yoksun olma kaygılarına Katrasyon Karmaşası denilmektedir.

“Duyduğumuz gibi, kadınlarda da iğdiş kompleksi olduğunu söylüyoruz. İçeriği erkeklerle aynı olmasa da, bunun geçerli nedenleri vardır. Erkeklerde iğdiş kompleksi, kadın örgenlerini görüp de o kadar değer verdiği bu organın vücutta bulunması gerekmediğini öğrendikleri zaman ortaya çıkar. Oğlan çocuğu bunun üzerine bu organla yaptıklarından ötürü maruz kaldığı tehditleri hatırlar, bunlara inanmaya başlar ve iğdiş edilme korkusundan etkilenir, bu da sonraki gelişimindeki en güçlü güdü gücü olur. Kız çocuğundaki iğdiş kompleksi de diğer cinsin örgenlerini gördüğü zaman baş gösterir. Bu farkı da, bunun önemini de hemencecik kavrayıverir. Bunun üzerine haksızlığa uğradığını hisseder, sık sık “bir tane de” kendisi istediğini söyler ve gelişimi ve kişilik oluşumu üzerinde silinmez izler bırakan ve en elverişli durumlarda bile yoğun ruhsal enerji harcamasıyla bile aşılamayan “penis kıskançlığının” kurbanı olur. (...)”

Kız çocuk eskiden sahip olduğu bir penisin annesi tarafından alındığı düşünceleriyle bir karmaşa içine görmekte ve ilgisini penise sahip olan babaya yönelttiği görülmektedir. Kız çocuğu ile sevgi nesnesi olan annesinin de penisten yoksun olduğunu anlamasıyla, hemcinsine karşı cinsel isteklerini bastırmakta ve iğdiş edilme kaygısından uzaklaşarak sevgi nesnesini babaya taşımaktadır.

Kız çocuk penis sahibi olmak arzusundan vazgeçer ve onun yerine çocuk sahibi olma arzusunu koyar; bu amaçla da babasını aşk nesnesi olarak seçer. Annesi onun kıskançlık nesnesi haline gelir. Kız çocuk küçük bir kadına dönüşmüştür. Tek bir analiz örneğine dayanarak söylenebilirse, bu yeni durum, küçük kızın genital aygıtının zamanından önce uyanması



olarak görülmesi gereken fiziksel durumlara yol açabilir. Babasına bağlılığı daha sonra ıstırap kaynağı haline gelip bundan vazgeçmesi gerektiğinde, küçük kız babasıyla özdeşleşebilir ve böylece erkeksilik kompleksine geri dönüp orda saplı kalabilir.

Freud, cinsel gelişim süreçlerini incelerken, her bireyin erkeksi ve kadınsı özellikler taşıdığını ileri sürmektedir. Kız çocuğunun cinsel anatomi farklarının keşfinden önce, erkeksi bir yaşam sürdürmüş olduğunu, klitoris uyarımından cinsel haz aldığını ancak penise imrenme başladığında cinsellikten aldığı hazzı kaybettiğini vurgulamaktadır. Böylece kız çocuk, kendini penise sahip olan erkekle kıyaslamakta, annesine duyduğu sevgiyi reddetmekte ve cinsel eğilimlerinin önemli bir bölümünü bastırmaktadır. Erkek çocuk ise bu dönemde anneye karşı cinsel isteklerinden ötürü baba korkusunu yaşamakta ve bu anda iğdiş edilme kaygısına yol açmaktadır. Babayla yarışa giren erkek çocuk sonuçta ensest yaşağını tanıyarak babasıyla özdeşleşmekte ve annesinden vazgeçmektedir. Böylece erkek çocuk kız çocuğu gibi ne sevgi nesnesinden ne de aldığı cinsel hazdan vazgeçmek durumuyla karşılaşmamaktadır. Freud, kız çocuğunun mastürbasyondan kendi başına kurtulma mücadelesini şöyle değerlendirmektedir :

“(...) Penise imrenme ve klitoral mastürbasyona karşı güçlü bir dürtü yaratmışsa ve mastürbasyon eğilim de kolay boyun eğmiyorsa, şiddetli bir kurtulma mücadelesi ortaya çıkar ve kız deyiş yerindeyse tahttan indirilen annenin rolünü üstlenir ve klitoristen doyum almaya karşı giriştiği mücadelede aşağılık klitorisinden duyduğu hoşnutsuzluğun tamamını dile getirir. Mastürbasyon etkinliği baskı altına alındıktan uzun yıllar sonra bile, hala korkulan bir kışkırtmaya karşı savunma olarak yorumlamamız gereken bir ilgi varlığını korur. Bu, benzer güçlüklerin atledildiği kişilere karşı beslenen bir sempati duygusunda dile gelir, evlenmesinde bir güdü rolü oynar ve gerçekten de koca veya aşık seçimini belirleyebilir. Kuşkusuz, çocukluk mastürbasyonundan kurtulmak kolay bir iş değil.”

Kız çocuğun mastürbasyonu terk etmesinden sonra pasif iç güdüsel dürtülerin etkisi altında kaldığı görülmektedir. Freud, dişiliğin ruhsal açıdan pasif amaçları tercih etme olarak tanımlanabileceğini ancak pasif bir amaca ulaşmanın önemli ölçüde aktiflik gerektireceğini de belirtmektedir. Erkek çocuğa kıyasla, kız çocuğun gelişip kadın olmasının çok daha zor ve karmaşık olduğunu ifade ederken, kadını pasif konumlara zorlayan toplumsal geleneklerin etkisini de küçümsememektedir. Kadındaki cinsel anatomi farklılığının kişiliğe yansısı üzerinde durmakta, kadının doğasından daha az saldırgan eğilimlerin bulunduğunu, erkeğe göre sevecenliğe daha fazla ihtiyaç duyduğunu ve uysal özellikler taşıdığını belirtmektedir.



Kız çocuğu kaderinde babaya bağılılığın bulunduğu belirtilirken, anneye olan bağılılığın da giderek düşmanca duygulara dönüştüğü vurgulanmaktadır. Anneden düşmanca duygularla uzaklaşan kız çocuğun bağılılığı nefretle sonuçlanmakta ve bu nefretin yaşam boyu sürebileceği ileri sürülmektedir.

“(....) Nitekim “kız çocuk-anne” çatışmaları “erkek çocuk-baba” çatışmalarından genellikle daha uzun, kimi kere tüm yaşam boyu sürer ve “anne-kız çocuk” ilişkisi hatta iki kadın arasındaki ilişkiler daima çift değerli seyreder.”

Psikanaliz incelemeler, anneye karşı çocuğun düşmanca duygularını haklı çıkardığı suçlamalar ve kırgınlıklar listesi oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Annenin çocuğa çok az süt verdiği suçlaması, en eski suçlamalardan bir olarak karşımıza çıkmakla ve bu durum annenin sevgisizliği olarak yorumlanmaktadır. Günümüzde bu suçlamanın haklı bir nedeni olduğuna dikkat çekilirken, annelerin yetersiz beslenmekte olduğu ve bebeklerini ancak altı yedi ay emzirebildikleri vurgulanmaktadır. Ancak çocuğun suçlamaları her zaman haklı bir nedene dayanmamakta, çocuğun ilk beslenme yıllarındaki iştahı doyumsuz olduğu için, anne memesinin kaybetmenin açısından hiçbir zaman kurtulamadığı belirtilmektedir. Çocuğun annesine yönelik başka bir suçlaması, kendine rakip gördüğü bir kardeşin gelişile devam etmektedir. Kendini ikinci plana atılmış hisseden çocuk yeni doğan bebeğe de düşmanca duygular beslemekte ve davranışlarında farklılıkların oluştuğu görülmektedir. Yeni gelen bebeğin gelişile huysuzlaşan çocuğun, bu davranış özelliklerini sonraki yıllarda da devam ettirdiği vurgulanmaktadır.

Erken yaşanan cinsel deneyimler, özellikle maruz kalınan tecavüz, cinsel ilişkinin görülmesi, yeni bir kardeşin dünyaya gelmesi ve anne-baba arasındaki kavgalar, Oidipus Karmaşası'nın olumlu şekilde çözüme kavuşmasını engelleyen etmenler arasında sayılmaktadır. Fallik dönemde, Oidipus Karmaşası ve Elektra Karmaşası çocuğun gelişiminde çok hassas bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeni bir kardeş, anne-baba kavgaları, erken yaşanan tecavüz, çocuğun ruhsal sağlığını bozmakta ve karmaşaların çözüme kavuşmasını engellemektedir.

Libidonun gelişim evresine bağılı olarak gelişen ve doyurulmayan cinsel arzular, çocuğun annesine karşı düşmanlığına önemli bir kaynaklık teşkil etmekte, annenin başlatmış olduğu haz verici etkinlikleri geri çekmesi veya yasaklaması çocukta düşmanlığın artmasına neden olabilmektedir. Fallik dönemde yasaklamaların güçlü bir biçimde kendini gösterdiği ve kız çocuğunun bu engellemelerden etkilendiği vurgulanmaktadır. İlk sevgi nesnesi anne olan çocuğun sevgisi ne kadar büyükse, hayal kırıklığının da o denli büyük olacağı belirtilmektedir.

Kız çocuk sevgi nesnesini babasına yönettiğinde başlangıçta penis sahibi olmayı arzulamakta, bu beklentinin gerçekleşmeyeceğini anladığında ise yerine bebek sahibi olma arzusunu koymaktadır. Freud,



kız çocuğunun bebeklerle oynadığı oyunların anlamını şu görüşe bağlamakta, bu oyunları pasiflikten çok aktifliği ortaya çıkarmak amacıyla yaptığını belirtmektedir. Böylece kız çocuk kendisini annesiyle özdeşleştirmekte ve annesinin ona yaptığı her şeyi o oyuncak bebeklerine yapmaktadır.

“(...) Kızın, daha önce, bozulmayan fallik evrede de bebek arzuladığı gözümüzden kaçmamıştır; bebekleriyle oynamasının anlamı elbette budur. Ama bu oyun aslında kadınlığının bir dışavurumu değildir; bu pasifliğin yerine aktifliği koyma niyetiyle anneye özdeşimine hizmet eder. Kız çocuğu, annenin rolünü oynarken, bebeği kendi yerine koyar; annesinin ona yaptığı her şeyi o şimdi oyuncak bebeğe yapabilir. Penis arzusu ortaya çıkana kadar, oyuncak bebek, kızın babasından gelen bir bebek olmayacaktır ve ancak bundan sonra onun en güçlü kadınca amacı olacaktır. Daha sonra bu bebek arzusu gerçekleşirse, özellikle de özlenen penisle birlikte bir erkek bebeği olursa, mutluluğu büyük olacaktır. Sık sık “babadan bebeğe” ilişkin birleşik tablosunda bebek vurgulanırken, baba vurgulanmaz. Bu yolla, penise sahip olmaya yönelik eski erkeksi arzu, şimdi ulaşılan kadınlıkta solgun da olsa hâlâ görülebilmektedir. Ama bu penis arzusunun bir bütün olarak kadınca bir arzu olduğunu kabul etmemiz gerek.”

Kız çocuk penis ve bebek arzusunu babasına yönelttiği zaman annesine duyduğu düşmanlığı artmakta, çünkü annesini rakibi olarak görmektedir. Bilindiği gibi erkek çocuk, anneyi arzuladığı için babayı rakip görmektedir. Oysa kız çocuk, penise imrenme yoluyla anneden uzaklaşmakta ve babayı arzuladığı için anneye bir yarışa girmektedir. Ancak kız çocuğun anneye karşı duyduğu düşmanlığın yanında her zaman için güçlü bir sevgiyi barındırdığı da belirtilmektedir.

Freud, bir kadının annesiyle özdeşiminde iki katmanın birbirinden ayrılmasının mümkün olabileceğini vurgulamaktadır. Birincisini annesine karşı sevecen bağlılığına dayanan ve onu model alan Oidipus öncesi katman olarak, ikincisini de anneden kurtulmaya ve onun babasının yanındaki yerine el koymaya yönelik olan, Oidipus kompleksine dayanan katman olarak belirlemektedir. Bir kadının geleceğinde belirleyici olarak, Oidipus öncesi sevecenliğin yaşandığı katmanı göstermekte ve bu katmanın cinsel işlevdeki rolünü, toplumsal görevlerini yerine getirmede etkili olacağını ifade etmektedir.

Psikanalitik incelemeler, anneden uzaklaşan ve babaya yönelen kadınların bir çocuğunun, ileriki yaşlarda da babaya bağlılıklarını sürdürdüğünü ortaya koymaktadır. Elektra Kompleksi çözülmemiş olan kadınların, baba tipine uygun eş seçimi yapabilecekleri belirtilirken, anneye düşmanlık besleyen kadının böyle bir evlilikte mutlu olacağı düşüncesinin de bir yanılgı olacağı ifade edilmektedir. Çocukluğunda babası için anneye mücadele eden kadının, erişkinliğinde babanın yerini alan koca için de kendini yine aynı mücadelenin içinde hissedeceği vurgulanmaktadır.



“(…) Kızın babaya bağlılığı aynen devam ediyorsa –yani, Oidipus Kompleksi çözülmemişse- seçimi ebeveyn tipine uygun olacaktır. Annesinden babasına yöneldiği zaman annesiyle olan ilişkisindeki ikircikli düşmanlık aynen kaldığı için bu tür bir seçimin mutlu bir evliliği garantilemesi gerekir. Ama birçok olayda böyle bir seçim ikircikten (çift anlamlılıktan) kaynaklanan çatışmanın çözümü için genel bir tehlike içerir. Geride kalan düşmanlık, pozitif bağlanmayı izleyerek yeni nesneye de yönelecektir. Zaten başından babanın varisi olan (yerini alan) koca, bir süre sonra annesinin de varisi olacaktır. Dolayısıyla tıpkı çocukluk yaşamının ilk yarısının annesine yönelik bir başkaldırıyla geçmesi gibi, sonraki yaşamının ikinci yarısı da kocasına karşı giriştiği bir mücadeleyle geçebilir.”

Kadının kendisinin de bir anne olması halinde ise, evliliğine kadar olan dönemde mücadele etmiş olduğu anneye özdeşimi yeniden canlanabilmekte ve böylece libidosunun tamamı kendisinde toplanabilmektedir. Bu durum doğumdan sonra çiftlerin, hazırlıklı olmadıkları başka bir değişiklik olarak değerlendirilmekte ve evliliğin arzuladığı gibi mutlu sürmesini engelleyebilmektedir. Anne doğum sonrasında çocuğun cinsiyetine ilişkin farklı tepkiler göstermekte, penisten yoksunluğun etkisini, bu dönemde bile sürdürdüğü görülmektedir.

“(…) Bir anne ancak oğlan çocuğuyla ilişki içinde sınırsız bir doyum alır, bu bütün insan ilişkileri arasında en mükemmel, ikircilikten tam anlamıyla arınmış bir ilişkidir. Anne, kendi içinde bastırmak zorunda kaldığı hırsın tamamını oğluna aktarabilir ve erkeklik kompleksinden geriye kalan her şeyin doyumunu ondan bekleyebilir. Kandı, kocasını da çocuklaştırıp ona karşı anne gibi davranmaya başlayınca kadar bir evlilik sağlam temellere oturmuş sayılmaz.”

Freud, fallik dönemde kız çocuğun öncelikle anneye çatışmaya girdiğini, sevgi nesnesini babaya taşıdığını, daha sonra da babadan penis ve bebek sahibi olmayı arzuladığını belirtmektedir. Yani penisten yoksun olduğunu anlayan kız çocuk, annesiyle çatışmaya girmekte, penise sahip olan babasına ilgisin yöneltmek ve babadan penis, çocuk sahibi olmayı arzulamaktadır. Bu dönemde yaşanan karmaşaların çözümlenmemiş olması halinde, çocuk ve erişkinliğinde davranış bozuklukları gösterebilmektedir.

Freud, erişkinliğinde babaya bağlılıklarını sürdüren kadınların sayısının çok olduğunu ifade etmekte ve bu durumu Elektra Kompleksinin bir etkisi olarak değerlendirmektedir. Babası tarafından baştan çıkarıldığını iddia eden kadın hastalarıyla yaptığı analizler sonucunda Elektra Kompleksinin



üretilen fanteziler yoluyla kişiliğe yansıdığını göstermektedir. Baştan çıkarma fantezisinin aslında Elektra Kompleksi evresinden önceye dayandığını, bedensel sağlığa yönelik işlerin anne tarafından yapıldığını ve bu yüzden çocuğu cinsel açıdan uyarıcı ilk kişinin anne olduğunu vurgulamaktadır.

Gizlilik dönemini incelediğimizde ise cinsel dürtülerin baskıya alınmış olduğunu, oral, anal ve fallik döneme ait düşüncelerin bilinçdışına itilmiş olduğunu görmekteyiz.. cinsellik ergenlik döneminde yeniden ortaya çıkmakta ve bu üç dönemin anıları davranışlarda etkisini gösterebilmektedir. Freud, öğrenme sürecinde (insan cinsel iç güdüsünün yapısının edinilmesi sırasında) oluşabilecek terslikleri şöyle ifade etmektedir;

1. Belirli çocukluk döneminde (oral, anal, Oidipus) libidonun saplanması (duraklamış gelişim) söz konusu olabilir.
2. Bu erken “kökleşmiş” düzeye gerileme (dönüş) yetişkin nevrozlarının çeşitli biçimlerine yol açabilir.

Freud’a göre nevroz, sinir sisteminden kaynaklanmamakta, bir kişilik bozukluğu olarak ruhsal yapıdan ortaya çıkmaktadır. Freud, gerilemeyi ise, çocuğun saplanma sonucu, oral, anal, fallik evrelerinden birine geri dönmesi ve o dönemin ifade biçimlerini benimsemesi olarak değerlendirmektedir.

Oral dönemde, sürekli bakım veren kişinin, bebekliğin ilk yıllarındaki eksikliği çocuğun algısal, duygusal ve sosyal gelişiminde önemli aksamalarına, yetmezliklerine yol açabilmektedir. Ayrıca aşırı doyurulma ya da aşırı doyumsuzluk içinde kalma, çocuğun ileride bağımlı, ve isteyici bir birey olmasına neden olabilmekte ve bu durum oral saplanma olarak değerlendirilmektedir.

“Cimrinin, bilinçli olarak kafasına takılan, parasını korumaktır. Bilinçsiz olarak “takılıp kaldığı” ise, anal dönemdeki dışkılarına bağladığı simgesel değerdir. Takınlı fikirler, kişiliğin bilinçli parçasıyla bağdamaz oluşlarına karşın varlıklarını sürdüren düşüncelerdir.”

Anal dönemde ise, katı bir tutum içinde tuvalet eğitimi verilmesi, çocukta anal saplanmaya neden olmakta ve erişkinliğine; cimrilik, titizlik, aşırı düzenlilik, inatçılık, kararsızlık gibi davranış biçimleriyle yansıyabilmektedir. Bilindiği gibi oral ve anal dönemlerde kız ve erkek çocuk için gelişim aynı doğrultuda ilerlemekte ancak fallik dönemde farklılıkların ortaya çıktığı görülmektedir.

“Fallik döneme özgü Ödipal çatışmayı çözememiş kişiler yetişkin yaşamda bilinçli ya da bilinçsiz özdeş eğilimler ya da buna karşı aşırı savunmalar geliştirebilir. Çocukta bu döneme kadar görülmeyen vicdan ve ahlak duygusu işte bu özdeşimlerin güçlenmesiyle gelişmektedir.”



Freud, analitik gözlemlerinde olgun kadınların başka bir özelliğine daha dikkat çekmektedir. Fiziksel kibirlerinin altında penise imrenmenin etkili olduğu ve kadınlarda narsistik özelliklerin daha fazla bulunduğunu vurgulamaktadır. Kadınların cinsel yetersizliklerini dengelemek için fiziksel çekiciliklerine daha çok değer verdiklerini ileri sürmekte, kadınların sevilme ihtiyaçlarının sevme ihtiyaçlarından daha güçlü olduğunu vurgulamaktadır. Freud, kadınlardaki adalet duygusunu ise şöyle değerlendirmektedir:

“Kadınların, pek az adalet duygusuna sahip olduğu görüşünün de ruhsal yaşamlarında kıskançlığın ağır basmasıyla ilgili olduğuna kuşku yok: çünkü adalet isteği, kıskançlığın (imrenmenin) değişikliğe uğramış bir halidir ve kıskançlığın bir yana bırakılması koşulunu getirir.(....) Otuz yaşlarında bir erkek, kişiliği henüz oturmamış, genç birisi izlenimi bırakır ve analizin sağladığı gelişme olasılıklarından fazlasıyla yararlanmasını bekleriz. Ama aynı yaşlardaki bir kadın, sık sık, ruhsal katılığıyla ve değişmezliğiyle bizi korkutur. Libidosu son konumunu almıştır ve konum değiştirme yeteneğini kaybetmiş gibidir. İleri düzeyde gelişine açık hiçbir yol yoktur: sanki sürecin tamamı seyrini tamamlamış ve etkilere kapanarak öylece kalmıştır: gerçekten de sanki kadınlığın zor gelişim söz konusu kişinin bütün olasılıklarını tüketmiştir. Terapistler olarak, nevrotik çatışmayı ortadan kaldırarak hastanın rahatsızlığına bir son vermeyi başarmış bile olsak, bu duruma üzülürüz.”

Bu anlamda, kadın cinselliğinin sağlıklı gelişimin önünde çözümlenmesi gereken sorunlar içinde, anneyle olan çatışma önemli bir yer teşkil etmektedir. Araştırmacılar bu sorunun çift değerli seyrettiğini ve kimi zaman da yaşam boyu çözüme kavuşamadığını belirtmektedirler. Çocukluk yıllarında anneyle çatışmaya giren ve babaya yönelen kız çocuğu ancak erişkinliğinde bir erkek çocuğa sahip olduğundan mutlu olabilmekte ve erkek çocuğuyla ilişkisi içinde sınırsız bir doyum alabilmektedir. Analistler, kız çocuğun sağlıklı bir cinsellik yaşayabilmesi için psikolojik açıdan babayı geride bırakması ve anneyle uyumu gerektiğini belirtmektedirler.



II. BÖLÜM

Eugene O'Neill'in Sanat Yaşamı ve Dünya Görüşü

Amerikan Tiyatrosu'nun ilk özgün eserlerini yaratan Eugene O'Neill'in, 1920 yılından itibaren tiyatro anlayışında, büyük değişimler yarattığını görmekteyiz. Üç kere Pulitzer Ödülü ve bir kere de Nobel Edebiyat Ödülü kazanmış olan O'Neill'in, sanat anlayışını ve dünya görüşünü, yaşamını yansıttığı yapıtlarında bulmaktayız. Bu doğrultuda yaşamını, oyunlarını ve Amerikan Tiyatrosu'ndaki önemini irdelememiz gerekmektedir.

A) EUGENE O'NEILL'İN YAŞAMI

Otuzun üzerindeki oyunu, Amerikan tiyatrosunun gelişiminde önemli katkıları bulunan Eugene O'Neill'in yaşamını incelediğimizde, oyunlarından kendi yaşamının izlerini, dönemini toplumsal, siyasal ve kültürel koşullarını görmekteyiz. Döneminin etkilerini ve düşünce biçimlerinin oyunlarına yansımalarını değerlendirebilmemiz için öncelikle O'Neill'in yaşamından yola çıkmamız gerekmektedir.

Eugene O'Neill, 16 Ekim 1888 yılında New York şehrinde, Broadway ile 43. Caddenin kesiştiği küçük bir otelde dünyaya gelmiştir. Babası, Shakespeare yorumcusu olarak başarılı bir gelecek vadeden ancak defalarca oynadığı Monte Kristo rolü nedeniyle kariyerini terk etmiş olan, aktör James O'Neill'dir. Eugene O'Neill çocukluğunu, babasının aktörlük çalışmaları nedeniyle otel odalarında ve tren yolculuklarında geçirmiştir. Yedi yıl boyunca annesi ile birlikte babasına turnelerde refakât etmiş, sürekli yer değiştirmeleri yüzünden yaşlılarıyla arkadaşlık kuramamıştır. Ohio'lu bir taşra insanı olan annesi Ella Quinlan, gezgin tiyatro topluluklarındaki alışılmadık yaşama uyum sağlayamamış, Eugene O'Neill'in doğumundan sonra geçirdiği hastalık, anneyi uyuşturucu bağımlısı ve akıl hastası bir kadın yapmıştır. Kötümser ve hovarda olan ağabeyi Jamie ise, Eugene O'Neill'in yaşamında örnek aldığı ve etkilendiği biri olmuştur.

“Eugene O'Neill, New London, Connecticut'ın liman kasabasında ailecek geçirdikleri bir yaz çok mutlu olmuş ve limanın ötesindeki denizin yağlı boya tabloları andıran manzarasından büyülenmiştir. Ağabeyi Jamie kendi eğlencesine giderken, Eugene düş görerek, gemi resimleri çizerek ve kuşları seyrederek kayalarda dolaşmıştır. Ağabeyinin getirdiği minyatür trenle de sayılı çocukluk eğlencelerini yaşamıştır.”



Yedi yaşına geldiğinde Eugene O'Neill'in artık kış turnelerine alışmış olduğunu ancak yatılı Katolik Okulu olan St-Aloysius Academy for Boys'a kaydedilmesinin onu çok üzdüğünü görmekteyiz. Altı yıl boyunca okuduğu bu okulda, odasını paylaştığı Joe Mc Carthy'yle iyi arkadaşlık kurmuş olmasına rağmen, katı eğitiminden dolayı hoşlanmadığı bu ortam onu oldukça etkilemiştir. Bu arada annesinin sağlığı daha da bozulmuş ve sürekli sanatoryumlara gitmesi gerekmiştir. Düzensiz ve sefil bir hayatın içine girmiş olan ağabeyi Jamie, ona gönderdiği mektuplarında, annesinin hastalığının ve babasının samimi bulmadığı ilgisinin kendisinde bıraktığı olumsuz duygulardan bahsetmiştir. Uzakta olmasına rağmen bütün bu gelişmelerden etkilenen Eugene O'Neill, Pazar günleri kilise ayinlerine gitmiş, kendine her zaman uzak hissettiği annesine belki de böyle yakınlaşabileceğini ummuştur.

O'Neill, 1900 yılında Manhattan De La Salle İnstitute'ye naklini yaptırmış, Katolik okullarının katı ve dar bakış açılarından ayrılmaya karar vererek 1902 yılında Connecticut'taki Betts Academy'ye kaydolmuştur.

“Eugene O'Neill altı yıl Katolik okuluna gitmiş on dört yaşında Connecticut'taki Betts Akademisi'ne yazılmıştır. Yazı yazma dönemi, öğrencileri ve kendi tempolarında geliştirmelerine fırsat verecek özgürlüğe yönelten bu okulda çevresini gözleyip gözlemlerini yazmayı öğrendiği fen derslerini sevmesiyle burada başlar. Ayrıntıya karşı keskin bir göz ve diyaloglara karşı hassas bir kulak edinir. Burada Tolstoy, Dostoyevsky, Oscar Wilde, Joseph Conrad ve Jack London'un büyük deniz öykülerini okur. Yazları okuduğu serüven kitaplarına ve ünündeki denize dalıp düşlerde uzun yolculuklara çıkar. Ancak annesi oğlunun gemicilerle vakit geçirmesini hoş karşılamaz. Zaten anne, hemen hemen her şeyi ayıplamakta ve onaylamamaktadır. (.....)”

Annesi, O'Neill'in doğumundan sonra geçirdiği hastalık nedeniyle bir süre tedavi görmüş ve bu tedavi sırasında doktorunun acılarını dindirmek için verdiği morfin yüzünden uyuşturucuya bağımlılığı oluşmuş ve kocasının yaşam tarzına ayak uyduramadığı için bu bağımlılıktan kurtulamamıştır. On beş yaşına geldiğinde, annesinin uyuşturucu bağımlılığına kendisinin neden olduğunu düşünen Eugene O'Neill, bütün yaşamı boyunca kendini suçlu hissetmiş, annesinin bu bağımlılıktan kurtarmaya çalışmış ancak başarılı olamamıştır. Bu başarısızlık, güvenilir dini inancının da son izlerini alıp götürmüş ama annesine karşı içinde hep derin bir sevgiyi barındırmıştır.

Okuduğu kitapların etkisinde kalan O'Neill, 1906 yılında girdiği Princeton University'den yeterli eğitimi alamadığını düşünerek ayrılmıştır. Daha sonra New York'ta kalan O'Neill, anarşist Benjamin Tucker'in etkisi altında, yaşamı üzerinde önemli etkileri bulunacak olan Friedrich Nietzsche'nin eserleriyle tanışmıştır.



“(....) Bu sayede “Böyle Diyordu Zerdüş” isimli eser genç O’Neill’in İncil’i gibi olur. Bu arada şiirler yazmaya başlar ve bu tavernalarda, daha sonra Anna Christie gibi başrol karakteri olacak çeşitli türdeki kadınları tanır. Pazar öğleden sonrası sosyete çaylarını ve partileri de kaçırmaz ve böyle bir toplantıda, bilindik erkeklerden bıkmış ve ünlü bir aktörün, “doğasında bir ozon dokunuşundan daha fazlası olan” oğlunun cazibesine kapılan Kathleen Jenkins’le tanışır.”

Oğlunun yaşamından telaşa düşen James O’Neill, onu bir maden arama seferi ile Honduras’a göndermek istemiş ancak O’Neill, 2 Ekim 1909 yılında, ülkesinden ayrılmadan önce babasının onaylamadığı Kathleen Jenkins’la gizlice evlenmiştir. Altı ay boyunca Honduras’ta altın arayan O’Neill tropikal sıtmaya yakalanarak 1910 yılının Nisan ayında New York’a geri dönmek zorunda kalmıştır. 5 Mayıs 1910 yılında oğlunun doğduğunu, hastalığı henüz atlatamamış bir halde, ateşler içindeyken öğrenmiştir. Babası, Kathleen Jenkins’in aldattığını iddia etmiş, O’Neill’in karısını ve oğlunu görmesini engellemiştir. Babasının sözüne karşı çıkmayan O’Neill, karısına hiçbir açıklama yapmadan babası ile birlikte şehri terk etmiştir.

Babası oğlunun boşanmasını istediği için avukatlar tutmuştur. Annesi ise hâlâ ilaç tedavisi gördüğü için sanatoryumdadır. Bu dönemde sorumluluklarını göğüslemekten kurtulan O’Neill, Kathleen’le evliliğinden pişmanlık duymuştur. Kaçışı yine okumakta bulmuş, özellikle Conrad’ın öyküleriyle denizlere açılma hayalleri kurmuştur. Böyle bir ruh durumu içindeyken, kendini Buenos Aires’e giden bir gemiye tayfa olarak yazdırmış ve hayallerini süsleyen deniz yolculuklarını gerçekleştirmiştir. Babası ise bu yolculuğa çıkmasını, yokluğunda Kathleen Jenkins’la boşanmasını hızlandıracağını düşünerek desteklemiştir.

18 ay boyunca onu Güney Amerika ve İngiltere’ye götürecek olan deniz şirketiyle anlaşan O’Neill, gemide kendini evinde gibi hissetmiştir. Denize olan büyük sevgisiyle eskiden beri varolan gezme tutkusunu gerçekleştirirken, kazandığı paranın çoğunu tavernalarda eğlenmek için harcamıştır. Bu dönemde şiirler yazmış, bazı gözlemlerini skeçler halinde yazıya dökmüştür.

“Daha sonraki sonraki yıllarda O’Neill, yaratıcılığının gelişmesinde bu ayların oyunları için özellikle gençlik oyunları için gerekli malzemeyi sağlayarak oldukça yararlı olduğunu düşünmüştür. Ancak bir daha denize gitmemiştir.”

O’Neill, New York’a döndüğünde, daha sonra “Anna Christie” ve “Buzdan Adamın Gelişi” adlı oyunlarında mekan olarak kullanacağı, deniz kıyısındaki Papaz Jimmy’nin otelinde kalmıştır. 1911



yılında Kathleen, kendine ve oğluna hiç ilgi göstermediği için onu boşamış, böylece O'Neill yaşadığı bunalımlar yüzünden tekrar babasının etkisi altına girmiştir. Erkek kardeşi Jamie ile birlikte "Monte Kristo Kontu"nun vodvil olarak yorumlamış prodüksiyonunda oyuncu olarak görev almış ancak zamanla hem gösterilerden hem de babasını yüceltmekten bıkmıştır. O'Neill, yalnız ve düzensiz bir çocukluğun ardından alkolik olan ağabeyi Jamie'nin etkisi altında içkiye düşkünleşmiş ve geçirdiği bunalımlar sonucunda bir kez intihar teşebbüsünde bulunmuştur.

1912 yılının yazında O'Neill, hayatına şekil verme olanağı ile ilk kez karşılaşmış ve yazar olmaya karar vermiştir. Babası ona "New London Telegraph" gazetesinde bir iş bulmuştur. Kötü bir gazeteciliği olduğu halde, herkesin anlayabileceği şekilde ama alelade şiirler yazıp gazeteye vermiş, bu arada yazacağı oyunlar için notlar tutmaya başlamıştır. Ancak aynı yılın Ekim ayında tüberküloza yakalanarak, özel bir sanatoryuma yatırılmıştır.

"Eugene O'Neill yaşamının deniz döneminden bir intihar girişimiyle yerleşik yaşama geçmiş, kendisine çeki düzen vermiş ve New London, Connecticut'ta bir süre gazete muhabiri olarak çalışmıştır. Gazetecilik yaşamı tüberküloza yakalanınca uzun süreli sanatoryumda tedavi görmek zorunluluğu yüzünden sona ermiştir. Sanatoryumda kaldığı altı ay boyunca O'Neill bol bol kitap okumuş ve ciddi bir biçimde oyun yazma işine girişmiştir.(...)"

Bir şans yakaladığını düşünen O'Neill bu duruma "benim yeniden doğuşum" demiştir. 1914 yılında sanatoryumdan ayrılmış ve New London'da dinlendiği dönemde yedi tane oyun yazmıştır: The Web (Örümcek Ağı), Fog (Sis), Thirst (Susuzluk), Recklessness (Kayıtsızlık), Warnings (Uyarılar), Abortion (Düşük), Servitude (Kölelik).

Bu arada babası, George Pierce Baker'in Harvard Üniversitesinde verdiği derslere kayıt olmasına izin vermiştir. Baker'in eleştirileri sabırsız O'Neill'i güçlendirmiş ve ileri derecedeki kursa katılmasına izin vermeyen babası, oğlunu New York'a götürmüştür. O'Neill, o yıl kış aylarında Provincetown'da yeni bir deneysel yaz tiyatrosu kurma girişimlerinde bulunan George Cram Look ve Susan Glaspell ile tanışmıştır. 1916 yılında ise Provincetown, Massachusetts'de tek perdelik oyunu olan Bound East for Cardiff (Cardiff'e Doğru) sahnelenmiştir. Bu çalışmaları sürerken O'Neill yaşamında önemli yere sahip olan, tanınmış eleştirmen George Jean Nathan'la mektuplaşmaya başlamıştır. Amerikan Tiyatrosu'nda yeni ve özgün bir ses bekleyen Nathan, O'Neill'in özellikle ilk oyunlarına büyük destek vermiştir.



O'Neill, Nathan'ı ağabeyi Jamie'nin idealize edilmiş hali olarak görmüş, ondan aldığı destek kendisine çok büyük güç sağlamıştır. All God's Chillun Got Wings adlı oyununu acımasızca eleştirmesi bile Nathan'ın değerini azaltmamıştır. Nathan O'Neill'in en yakın arkadaşı hatta kardeşi gibi olmuştur.

O'Neill, deneysel çalışmalar yapan Provincetown Oyuncularına, yeni oyunlar yazacağına söz vererek, tiyatronun New York'a taşınmasını sağlamış ve tiyatronun adı ad Playwright's Theatre olarak değiştirilmiştir. 1917 yılının Nisan ayına kadar, ILE (Yağ), The Moon of the Caribbes (Karaiblerde Ay), The Long Uoyage Home (Yuvaya Uzun Yolculuk), In the Zone (Bölgede) adlı oyunlarını yazmayı tamamlamıştır. Provincetown'a tekrar döndüğünde, Beyond the Horizon (Ufkun Ötesinde) ve Harry Ape (Killı Maymun) adlı oyunlarının temeli olan kısa bir öykü üzerinde çalışmıştır. Desire Under the Elms (Karaağaçlar Altında) (1924) adlı oyununun ana düşüncesini içeren : Beyond the Haziran (Ufkun Ötesinde), Where the Cross is Made (Haçın Yapıldığı Yer) ve The Rope (İp) adlı oyunlarını yazmıştır. New York başarısından sonra 1917'de Conredy Theatre'da Washington Square Players tarafından sahneye konulan In the Zone (Bölgede) bir vodville yayınevi tarafından basılmış, Broadway prodüktörlerinden John B. Williams; Ufkun Ötesinde'nin saneleme hakkını almıştır. 1918 yılında The Straw (Saman) ve Anna Christie'nin ilk versiyonu sayılabilecek olan Chris Christopherson adlı oyunlarını yazmayı tamamlamıştır.

O'Neill, yazarlık çabaları ile ün kazanmaya başlamış ama ailesi, onun bu yeteneğini kabul etmekte isteksiz davranmıştır. 12 Nisan 1918'de evlendiği, kısa öyküler yazarı olan Agnes Boulton'dan ikinci çocuğu da dünyaya gelmiştir. Ailesiyle ve yaşadığı evliliklerle mutluluğu yakalayamamış olan O'Neill'in özel yaşamındaki bu olumsuzluklar, onun oyun yazarlığını olumlu bir şekilde etkilemiştir. Böylece içinde yaşadığı ortamın çatışma ve çelişkilerini oyunlarına yansıtabilmiştir.

1919 yılında ilk Broadway prodüksiyonu Beyond the Haziran (Ufkun Ötesinde) sahnelendiğinde, babasının Ağustos 1920'deki ölümünden önce gelerek kendisini onayladığını belirtmesi O'Neill'i çok sevindirmiştir. Ayrıca dört kez kazandığı Pulitzer Ödülü'nün ilkinin bu oyuyla almıştır.

Kendi oyunlarını yazmaya devam ettiği halde Playwright's Theatre'daki etkinliğini azaltmaya başlamıştır. Bu sıralarda üçüncü evliliğini yapacağı artist Carlotta Monterey ile Hairy Ape'in provalarında tanışmıştır. Ancak 1922 yılından sonra ailesinin fertlerini tek tek kaybeden O'Neill derinden sarsılmıştır.

"The Emperor Jones (1920) oyununun son müsveddesini yazarken yazarın babası ölür. Arkadan annesinin ölümü ve alkolik ağabeyinin çaresizlikten delirerek ölmesiyle karşı karşıya kalır. Böylece, kısa bir süre içinde bütün ailesini yitirir. İkinci ve üçüncü evlilikleri ise ona mutluluk getirmez. Bu mutsuz ve acılı dönemde Eugene O'Neill bütün duygularını oyunlarının satır aralarına gizler. Böylece 1920'lerin oyunları ortaya çıkar."



Yaratıcılığının iyi ürünlerini vermeye başladığı 1920 ve 1922 yılları arasında O'Neill, yedi uzun oyun daha yazmıştır. Gold (Altın), The Emperor Jones (İmparator Jones), Different (Farklı), The First Man (İlk Adam), Anna Christie, The Hairy Ape (Kılıklı Maymun), The Fountain (Kaynak) : bu dönemde yazdığı oyunlardır.

1936 yılında Nobel Edebiyat Ödülü kazanan Eugene O'Neill, İsveç'teki ödül törenine sağlık nedenleri yüzünden gidememiştir. 1943'e kadarki verimli yıllarını , önceki büyük yapıtlarına bir de acıyı ekleyen, hastalık ve fiziksel sakatlıkları karakterize etmiştir. The Iceman Cometh (Buzdan Adamın Gelişi – 1943), Long Day's Journey Into Night (Günden Geceye Uzun Yolculuk – 1941), A Moon for the Misbegotten (Ay Herkese Gülümser – 1943) : adlı oyunları onun geçmişine açık ve samimi bakışını ortaya koymuştur. Bu arada 1941 yılında tek perdelik bir dizi oyuna başlamış ancak sadece Huqhie (1942) adlı oyununu tamamlayabilmiştir.

1943 yılından sonra fiziksel olarak karısına bağımlı duruma gelmiş ve yazma yeteneğinin azalmasıyla depresyona girmiştir. Giderek zayıflayan O'Neill, felç olmuş ve 27 Kasım 1953 yılında Boston'da bir otel odasında ölmüştür.

“(...) Ünlü bir oyuncu olan James O'Neill'in oğlu olduğu için hem talihli hem de talihsizdi. Talihliydi, küçük yaşlardan beri tiyatrunun içindeydi. Talihsizdi, bütün yaşamı boyunca bir “baba kompleksi” içinde yaşadı. Babasına olan nefreti, anasını idealleştirmesi onu genç yaşta çeşitli serüvenlere itti. 1909 yılında Hoduras'ta ve Orta Afrika'da altın arayıcılığına çıktı. Doğu ve Orta Amerika'da gezici bir tiyatro topluluğunda çalıştı. Sonra denize açıldı, yük gemilerinde çeşitli işler yaptı. La Plato'da pamuk çiftliğinde, çeşitli firmalarda çalıştı ve sağlığını kaybetti. Bütün bunlar onun yaşamını zenginleştiren olaylardı. Ancak o, yazarlık için kendini eğitmesi gereken yıllarda, tiyatroyu yakından tanınması gereken en verimli döneminde başka işlerle uğraştı.(.....) Ancak onu etkili bir yazar yapan da yine yazarın kendi yaşantısı olmuştur.”

Eugene O'Neill, bütün yaşamı boyunca annesinin sağlığından kendini sorumlu hissetmiş, annesine yakınlaşmayı denemiş ama bunu tam anlamıyla başaramamıştır. Babasına karşı ise hem sevgi hem de nefret duyguları beslemiş ve onun hayatı üzerindeki baskısına hiçbir zaman karşı çıkmamıştır. Çok sevdiği ağabeyi Jamie'nin etkisiyle içkiye başlamış, tanıştığı fahişeler, sarhoşlar, aylaklar ve gemiciler O'Neill'in en iyi anladığı insanlar olmuşlardır. Yalnız ve düzensiz bir çocukluktan sora, gemici olarak açık denizlerde çalışmış, tekrar döndüğü New York şehrinde yeniden alkolle avunmaya çalışmış ve yaptığı üç evlilikte de mutluluğu bulamamıştır.



Babasının işi sayesinde, çocuk yaşta sahne arkasının bütün sihirbazlığını görmüş, makyaj ve kostümlerin babasını nasıl değiştirdiğini öğrenmiştir. Tiyatroya ilişkin ilk bilgilerini böylece edinen O'Neill, yaşamında etkilendiği olayları, insanları, çevreyi, koşulları ve inançları oyunlarına ustalıkla yansıtabilmiştir. Kardeşi, anne ve baba ile ilişkilerinden yola çıkarak yazdığı oyunlarda, baba kompleksi ve anne idealizasyonu karşımıza sıkça çıkan temaları arasında olmuştur.

O'Neill, 1936 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'nü alan ilk A.B.D.'li yazar olmuş ve o günlerde beğenilmeyen oyunları daha sonraki yıllarda hak ettiği övgüye kavuşmuştur. O'Neill, gözlemleri ve yaşam deneyimleri sayesinde insana ait en gizli duyguları açığa çıkarmayı başarmış ve belki de bu yüzden oyunlarında güçlü bir biçimde Freud etkisi görülmüştür. Ancak O'Neill, bu oyunlarını, psikanalistler gibi bilimsel verilerle değil, bir yazar olarak yaratıcı nitelikleri sayesinde ortaya koymuştur.

B) EUGENE O'NEILL'IN SANAT ANLAYIŞI, OYUNLARI VE AMERİKAN TİYATROSUNDAKİ ÖNEMİ

I. ve II. Dünya Savaşları arasında Amerikan Tiyatrosunun yetiştirmiş olduğu en önemli yazarlardan biri olan Eugene O'Neill, modern Amerikan Tiyatrosunun öncülerinden sayılmaktadır. O'Neill'in Amerikan Tiyatrosundaki öneminin izlerini taşıyan oyunların ve sanat anlayışının gelişimini incelememiz gerekmektedir.

Başlangıçta, Avrupa kültürünün etkisi altında varlığını sürdüren Amerakan Tiyatrosu'nun, özgün nitelikte eserler veremediği, kendi tarzını yaratamadığı görülmektedir. Ancak 20. yüzyılın başlarında deneysel çalışmaların artmasıyla Eugene O'Neill, Tennessee Williams ve Arthur Miller gibi yazarlar eserleriyle Amerikan Tiyatrosunun gelişiminde önemli katkılarda bulunmaktadırlar. O'Neill, Amerikan Tiyatrosuna 1920'li yıllardan itibaren yeni bakış açıları kazandırmakta ve kendinden önceki yazarlardan farklı olduğunu ortaya koymaktadır.

“19. yüzyılın ikinci yarısından 20. yüzyılın başlangıcına, Amerikan sahnesinde melodramatik oyunlar tiyatro sahnesine uzun bir süre damgasını vurmuş ve bu oyunlarındaki klişe, yani iyile kötüünün sürekli çatışması, kötüünün hep kaybedip, iyiliğin ve doğruluğun kazanması seyirciyi bıktırmıştır. O'Neill'in psikolojik derinliği olan oyunlar yazıp sahnelemesi işte tam bu sırada olmuştur. Böylece seyircinin açlığıyla O'Neill'in yeteneği Amerikan sahnesinde yeni bir soluk ve rüzgar estirmiştir. Bu yüzden melodram türü gerilemiş ve melodramın getirdiği tiyatral katkılarla sahne oyunlarından dramatik kalite de yükselmiştir.”



Amerikan Tiyatrosu'nun o yıllarda gerçeklerden uzak oluşu ve belirli kalıpların dışına çıkamayışı, O'Neill'in yeni biçimler deneme isteğini güçlendirmektedir. Hem gerçekçiliği hem de yenilikçi ruhu ile sanat hayatına giren O'Neill, zamanla eserlerine daha geniş ve daha evrensel özellikler katmaktadır. Oyunlarında, gerçekçilik, dışavurumculuk, izlenimcilik ve simgecilik gibi bir çok akımı deneyen O'Neill'in yazarlık hayatı boyunca bu akımlardan hiç birine tam anlamıyla bağlı kalmadığı görülmektedir. Tiyatronun, toplumun gelişmesinde büyük rolü olduğuna inanan yazar, oyunlarında geleneksel düşüncelere başkaldıran görüşleri ortaya çıkarmaktadır. Oyunlarındaki sorusu, kendisinin ve insanoğlunun yer yüzündeki varlığına ilişkin olmakta ve bu yüzden yaşamın hep üzüntülü yanlarını ele almaktadır.

Duyarlı bir deha olarak görülen O'Neill'in, Amerika yerine kültür yönünden daha çok oturmuş olan Avrupa ya da Asya'da yaşamış olması durumunda, 20. yüzyılın en büyük yazarı olma şansını elde edebileceği düşünülmektedir. Tiyatrodan insanlık için büyük işler bekleyen O'Neill'in zaman zaman tiyatronun sınırlarını aşarak ayrı biçimleri denediği de görülmekte ancak o, Anglo-Sakson tiyatrosu içinde, modern tragedyanın büyük kapısının önüne gelebilmiş tek yazar olarak değerlendirilmektedir. O'Neill, dönemini tiyatrosu ile uyum sağlamadığı için bir yandan sürekli olarak tiyatrolardan şikayet etmiş, bir yandan da yenilik yaratmak isteği ile tiyatronun sınırının dışına çıkmış bir yazar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yazarın arayış içinde olması onun, bazen gerçekçi, bazen dışavurumculuğa yakın, bazen izlenimci, bazen de simgeci yoldan yürütmesine sebep olmakta, oyunlarında pek çok kültür ve akım denediği için Shakespeare'e benzetilmektedir. Her iki yazarın da insan psikolojisini çok iyi bildikleri ileri sürülmekte, Shakespeare gibi O'Neill da kimi zaman sanatın katı kurallarının dışına çıktığı için eleştirilmekte ancak her ikisinin de oyun yazma işini disiplin içinde sürdürdüğü görülmektedir.

“(....) İngiltere'de tiyatro dendiğinde akla hemen Shakespeare ve Elizabeth dönemi gelir. A.B.D.'de ise, Amerikan Tiyatrosunun başlangıcı dendiğinde Eugene O'Neill ve 1920'ler hatırlanır. Başka deyişle, Amerikan Tiyatrosu zaten bir 20. yüzyıl tiyatrosu ve modern tiyatrodur.”

O'Neill'in Shakespeare'den başka bir de Strindberg'le olan benzerliklerinin incelendiğini görmekteyiz. Robert Brustein dünya tiyatrosunu anlattığı kitabında, O'Neill ve Strindberg'i karşılaştırmakta ve onların benzer yanlarını dışında farklılıklarının da bulunduğunu ortaya koymaktadır. Strindberg gibi O'Neill'in da annesiyle derinden ilgili olması, her iki yazarın da annelerini hem sevgi hem de nefret nesnesi yapmaları ve babalarına karşı ise birbirine zıt duyguları güçlü bir dışavurumcu biçimde taşımaları benzer yönleri olarak değerlendirilmektedir. O'Neill'in ekspresyonist oyunlarında Strindberg'in rüya tekniklerinden yararlandığı ifade edilmekte ve her ikisinin de doyumsuzluktan kaynaklanan kalıcı



süreçler yarattıkları belirtilmektedir. Brustein, O'Neill'ı Strindberg'ten ayıran özelliği olarak, O'Neill aşırı çalışmalara yönelişine bağlamaktadır.

O'Neill'in 1915 ve 1930 yılları arasında bir çok dramatik akımı denediğini görmekteyiz. Örneğin; "Ufkun Ötesinde" adlı oyunu Naturalizm akımının, "İmparator Jones" adlı oyunu Simgencilik akımını, "Kıllı Maymun" adlı oyunu Ekspresyonizm akımının etkilerini taşımaktadır. Ayrıca "Büyük Tanrı Brown" adlı oyununda maskeler kullanmakta, "Elektra'ya Yas Yaraşır" adlı oyununda ise Yunan mitolojisinden yararlanmaktadır.

Her çeşit insanla tanışmış ve onlarla bir arada yaşamış olan O'Neill, insanları okuduğu kitaplardan değil, yaşamın içinde kendi deneyimleri sayesinde çözümlenmeye çalışmaktadır. Oyunlarında, kudret, din, aşk, nefret gibi duyguların içinde bocalayan insanların bir hayali gerçekleştirme uğruna boşuna çabalamalarını işlemektedir. Doğal olarak geçirdiği tüm yaşam deneyimlerinin oyun yazarlığında bazı noktaları belirlediği görülmekte ve oyunlarında karşımıza çıkan özellikler şöyle değerlendirilmektedir:

- 1- Deniz ve Orman; özellikle de deniz motifi onun seyahatlerinin ve Afrika ormanlarına gidişinin etkisi ile ortaya çıktı.
- 2- Aile içi anlaşmazlıkların yansındığı aile durumu ve bunun yarattığı yıkıntılar oyunlarından çıkıyor.
- 3- Kardeşi, anne ve babası ile ilişkilerinden yola çıkarak aile içindeki kişilerin gerçek ve hayal dünyalarını ele aldı.
- 4- Gerek eğitimindeki ve gerekse iş yaşamındaki başarısızlıklar onun hayal dünyalarında başarısızlık teması olarak yer aldı.
- 5- O'Neill'in sağlıksız ve hastalıklı bir yapıya sahip oluşu onun oyunlarında hastalık korkusu ve ölüm olarak yansıdı.
- 6- En önemlisi olan baba kompleksi ve ona idealizasyonu oyunlarında sıkça yer aldı.

İrlandalı Katolik bir baba ile daha gizemli bir dindarlık sahibi olan annenin etkisinde kalan O'Neill, koyu Katolik İrlandalı yetiştiriliş tarzı yüzünden oyunlarında Tanrı'ya karşı inanç ve günah korkusunu işlemekte ve insanın özgür seçimi ile iç güdülerindeki çelişkiyi ifade etmektedir. Onun oyunlarında toprak; anne olarak, Tanrı; baba olarak karşımıza çıkmaktadır. Aslında O'Neill'in bütün oyunlarında doğrudan doğruya Tanrı'ya atıf yapılmasa da büyük ve korkulan varlığın insanı yönlendirdiği hep hissedilmektedir.

"İnsanın kökleri çok derine giden, tepkileri kuvvetli olan, ihtiraslarının çarpışmasından doğma tragedyasını anlatır. Eserlerinde bütün bir toplumu,



adetleri, ahlak ve din görüşleri belirli bir Amerika'nın dar ve sert kalıplara girmiş "Politan" görüşlerini de bütün gerçekliği ile canlandırır. Fakat burada asıl olan şey insanların bu toplum şartları içinde her yerde bir olan vasıfları ve bu vasıflar yüzünden ziyan olup gidişlerinin faciasıdır."

Amerikan Tiyatrosunda o güne kadar hiç işlenmemiş konuları ele alan Eugene O'Neill, Amerikan Tiyatrosu'nun öncüsü sayılmakta ve getirdiği yeniliklerle kendinden sonra gelen yazarları da etkilemektedir. Otuzun üzerinde oyun yazmış olan yazarın, sanat anlayışını gelişiminde toplumsal ve siyasal koşulların etkilerini değerlendirebilmemiz için onun yazarlık evrelerini ve deneyimleriyle olgunlaşan eserlerini incelememiz gerekmektedir. A. Didem Uslu "Amerikan Tiyatrosu'nda Düşler" adlı kitabında Eugene O'Neill'in yazarlık evrelerini şöyle belirtmektedir :

A- İlk (Doğalcı) oyunları

- a) Tek perdelik oyunlar dizisi
- b) 1920 ve 1925 yılları arasında yazdığı oyunlar

B- Deneysel oyunları

- a) 1920 ve 1930 yılları arasında yazdığı oyunlar
- b) 1930 yılından sonra yazdığı oyunlar.

C- Son dönem oyunları

- a) 1940 yılından sonra yazdığı oyunlar
- b) Kaybolmuş oyunları.

Eugene O'Neill'in çiraklık dönemindeki Natüralist oyunlarına baktığımızda, denizdeki yaşamın kendisinde bıraktığı etkileri görmekteyiz. Karakterlerinin neredeyse hemen hepsini erkeklerden seçilmiş olması, bu oyunların en çok dikkat çeken özelliği olarak değerlendirilmektedir.

Eugene O'Neill, oyunlarında gemiciliğin, denizdeki yaşamın erkeklere ait bir iş olduğunu belirtmekte, kadınların bu dünyada yaşayamayacağını, eğer yaşamaya çalışırsa mutsuz olacağını belirtmektedir. Özellikle "Yağ" adlı oyununda, karadaki düzenli aile yaşamını denize taşıyarak, denizdeki yaşamın kadını nasıl mutsuz edeceğini göstermektedir. Oyunlarında, erkek için ise deniz, bir tutku, ulaşılması zor bir düş ve bilinmeyenin verdiği heyecanla yapılan bir serüven olarak gösterilmektedir. Ancak, denizin içinde olmaktan büyük mutluluk duysalar da, bir süre sonra onlar da karadaki yaşamı özlemeye başlamaktadırlar. Erkeklerin serüvenlerle dolu bu dünyasında kadınların yeri sözü edilemeyecek kadar önemsizken, karadaki yaşama duydukları özlemle birlikte bir yuva kurma hayali kadının önemini artırmaktadır.

1924 yılında Carol Bird ile bir röportaj yapan O'Neill, denizcileri konu olarak seçmesinin nedenlerini açıklarken, onları basit ve samimi bulduğunu, onlardan daha fazla dramatik malzeme



sağlandığını belirtmektedir. Kaba ama dürüst denizcilerin, toplumsal yaşamın baştan savma yüzeysel ilişkilerinden uzak olmaları nedeni ile ilgisini çektiğini, problemlerini bildiği bu insanların yaşamlarını yorumlamaktan hoşlandığını vurgulamaktadır. Bir zamanlar kendisinin de denizci olduğunu, denizdeki yaşamı tanıdığını, ekonomik baskını ve iki yüzlülüğün olmadığı bu ortamı sevdiğini ifade etmektedir.

O'Neill'in bu dönemde yazdığı denizle ilgili oyunları şunlardır: Cardiff'e Doğru (1913/14), Yuvaya Uzun Yolculuk (1916), Bölgede (1916), Karaiblerde Ay (1916), İLE (1916), Ufkun Ötesinde (1918), Anna Christie (1920).

"Cardiff'e Doğru" adlı oyununda, ölmek üzere olan bir denizcinin öyküsü anlatılmaktadır. O'Neill, deniz yaşamının zorluklarını dile getirdiği bu oyunda, yalnızlığı ve sevgisizliği de vurgulamaktadır. Ömrünü denizlerde geçirmiş olan karakteri, bir çiftliğe, bir eşe ve çocuklara sahip olmayı düşlemekte ve böylece paraya özlem duymaktadır.

"Yuvaya Uzun Yolculuk" adlı oyununda afyonla uyuşturulup kaçırılan ve gemiye tayfa olarak alınan bir denizcinin yıkılan düşleri anlatılmaktadır. Oyunun kahramanı Olson, denizden sıyrılarak karadaki yaşama geçtiğinde, onu da pek çok gemicide olduğu gibi kadınlarla arkadaşlık etmek ve alkol beklemektedir.

"Bölgede" adlı oyununda sabatojcu olarak suçlanan bir denizcinin özel sırlarının açığa çıkması anlatılmaktadır. Oyunda, aksiyonu sürükleyen kuşku ögesinin savaş korkusuyla tırmanması ve doruk noktaya ulaşması önemli bir gelişim olarak değerlendirilmektedir. Oyun, yine denizin olumsuzluk etkilerini gözler önüne sermektedir.

Bir Karaib limanında sarhoşların cümbüşlerini anlatan "Karaiblerde Ay" adlı oyununda kalabalığın içindeki yalnızlık duygusunu işlemektedir. Oyunda kadınların yerinin çok önemsiz olduğu görülmektedir. Erkekler arasında geçen şiddet gösterilerinde suçsuz olan kadınlar, gemiye sadece erkekleri eğlendirmek amacıyla çağrılmaktadır.

Yağı için balina aramaktan başka bir şey düşünmeyen bir kaptanın öyküsü olan "İLE" adlı oyununda belirttiğimiz gibi O'Neill, karadaki düzenli aile yaşamını denize taşımakta ve kadının denizdeki yaşama ayak uyduramayacağını vurgulamaktadır.

O'Neill'in en üretken dönemleri olarak değerlendirilen 1920 ve 1925 arasında yazdığı oyunlardan "Ufkun Ötesinde" adlı oyunu yazara Pulitzer ödülünü, "Anna Christie" adlı oyunu ise II. Pulitzer ödülünü kazandırmaktadır.



Kendi çekingenliği yüzünden şairane bir ruhun yıkılışını anlatan “Ufkun Ötesinde” adlı oyunu karada geçerken, “Anna Christie” adlı oyununda mekan yine deniz olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu işi oyunda kadınların toplumsal konumları, önceki oyunlara kıyasla daha merkezde ve erkeklerin yaşamlarına doğrudan etki edecek biçimde işlenmektedir. Dört perdelik “Anna Christie” adlı oyununda iyi kalpli bir fahişenin öyküsünü anlatan O’Neill, Anna’ya psikolojik derinlik katarak, oyunu melodramatik olmaktan kurtarmaktadır.

“(....) Eugene O’Neill, mutlu sonla biten oyunda Anna Christie’ye psikolojik derinlik vermek suretiyle, toplum normlarına ters bir biçimde yaşayan bu kadına melodram oyunlarının “iyi kalpli fahişesi” olmaktan kurtarmıştır. Franz R. Cunningham, Eugene O’Neill’in çıraklık dönemi oyunlarında Romantik Motifler ve Mitolojik yöntemler kullandığını ve yazarın kendisinden önceki Amerikan Romantikleri gibi bir mit-yaratıcısı olduğunu öne sürer. Örneğin Beyond the Horizon oyununda Robert Mayo Romantik doğasına terk ederek çiftlikte kalmayı yeğlemiş ve Andrew da kendine uymayan göçmen yaşamıyla denizlere açılmıştır. (...)”

Eugene O’Neill’in kadın karakterlerinin önemli rol oynadığı ve kadınları çatışmanın merkezine aldığı diğer oyunları; Karaağaçlar Altında (1924), Araya Giren Garip Oyun (1928), Elektra’ya Yas Yaraşır (1931), Günden Geceye Uzun Yolculuk (1940). O’Neill’in bu oyunlarında, erkeklerin kaderlerini değiştiren tutkulu kadınlar, sevgileri ve yıkıcı aşkları yüzünden çevrelerindeki erkekleri kendileriyle birlikte uçuruma sürüklemektedirler. Freud’çu oyun yazarı olarak değerlendirilen O’Neill’in bu oyunlarında tutkulu kadın karakterlerinin güçlü bir biçimde Elektra Kompleksi içinde buldukları görülmektedir. Kız çocuğu babaya yönelerek Elektra Kompleksiyle yaşama tutkulu bir biçimde başlamakta daha sonra yaşamına yaşına uygun erkeklerle devam etmekte ve en son duygusal karmaşasını da erkek çocuğuyla yaşamaktadır.

“(..)O’Neill, Freud’un psikolojisinden etkilenecek baba-kız bağımlılığını yeni bir görüşle ele almıştır. Bilinçaltı akışı tekniği, O’Neill’in tiyatrodaki uyguladığı dönemin yeni ve modern bir uygulamasıdır. Romanda yeni keşfedilmiş olan bu teknik, çeşitli yazım türlerinde denenmiştir. O’Neill bir anda böylesine yeni bir uygulamayı oyununa temel alırken öte yandan, 18. ve 19 yüzyılın geleneksel ama artık eskimiş ve tiyatro sahnesinde değerini yitirmiş dramatik iç konuşma (interior monoloquel dramatic monoloquel Soliloquy) ve seyirciye konuşma (aasides) adetlerini kullanmayı sürdürmüştür. 20. yüzyıl oyunlarında artık karakterlerin içsel konuşması kalkmış, karakterlerin iç dünyasındaki karmaşa tersimlemelerle (ironilerle) ortaya koymuştur. Ancak doğal olarak, yüzyıl başında



üretmeye başlamış olan yazarın üslubunda yeni ile eski iç içe devam etmiştir.”

O'Neill, o dönemde Amerika Birleşik Devletleri'nde hızla yayılan Freud'un görüşlerini, kendi yaşam deneyimlerinden yola çıkarak dile getirmektedir. Yeni bir uygulama olarak görülen Freud'un geliştirdiği psikanaliz yönteminin bulgularını eski biçimlemelere uygun çalışmalarla ifade etmektedir. Hayatı boyunca "baba kompleksi" yaşamış olan yazar, oyunlarında genellikle baba-oğul çatışmalarını ele alması dikkat çekmektedir. Diğer oyunlarından farklı olarak "Elektra'ya Yas Yaraşır" oyununda iki kadının çatışmasını, yani anne kız çatışmasını ele almaktadır.

"Karaağaçlar Altında" oyunu, Yunan tragedyalarında sıkça işlenen ensest, çocuk öldürme, günahların bedelinin ödenmesi gibi temaları içermektedir. Oyun, değersiz ve verimsiz bir New England çiftliğinde geçmektedir. O'Neill, çatışmayı çiftlikte yalnız kalan baba ve oğul yanına genç ve güzel Abbie'nin gelmesiyle başlamaktadır. Abbie, yetmiş beş yaşındaki Epraim Abbot'la evlenerek, baba oğul arasındaki düşmanlığın artmasına neden olmaktadır. Ancak tutkulu bir kadın olan Abbie Epraim Abbot'la değil, oğlu Eben'e karşı büyük bir aşk duymakta ve sevdiği erkekten bir çocuk sahibi olmayı düşlemektedir. Eben'e aşkını kanıtlamak için Abbie kendi oğlunu öldürerek tutkuları yüzünden yaşamındaki üç erkeğin de trajik sonlarına neden olmaktadır. Baba-oğul arasındaki çatışmayı gösteren bu oyunda O'Neill'in simgelerden yararlandığını görmekteyiz.

"(...) Çiftliğin üzerine düşmüş, karaağaçlar, bolluğun ve bereketin simgesi olacakken, baba-oğul-kadın üçlüsü arasında nefretin, şehvetin ve öcün simgesi olur. Farklı düşleri olan insanların düşleri çatışınca, tutkular alevlenir, güçlü kişilikler çarpışır, bastırılmaz cinsel dürtüler ortaya çıkarak düşleri tehdit eder."

"Araya Giren Garip Oyun" adlı oyununda, bir kadının; kız evlat, eş, metres, anne ve platonik sevgili olarak yaşadığı günlerin öyküsü anlatılmaktadır. O'Neill, bilinçdışı gizli olan düşünceleri gün ışığına çıkartmak için, uzun içsel monologlara yer vermekte ve konuyu alışılmış konuşma örgüsünden farklı bir biçimde anlatmaktadır. Kızına düşkün olan profesör bir babanın kızı olan Nina, sevdiği erkeği I. Dünya Savaşı'nda yitirdiğinde onun ölümünden kendini sorumlu tutmaktadır. Nina, mutsuzluğunu ve yaşamı hor görmesinin suçunu babasının üzerine atmakta ve içine işlemiş olan suçluluk duygusundan bütün ömrü boyunca kurtulamamaktadır.

"Araya Giren Garip Oyun"un eseri O'Neill'in yeni bir denemesi olarak değerlendirilmekte ve yazara III. Pulitzer ödülünü kazandırmaktadır. Dokuz bölümlük bu oyunu ilk kez sahneleyen "Theatre Guild" in oyunu saat 17:30'da başlattığı, akşam yemeğinden sonra oyunu gece yarısına kadar sürdürdüğü bilinmektedir. Oyunda, düşünceler yüksek sesli konuşmalarla ifade edilmekte, kişilerin



başkalarıyla konuşmalarındaki sesli konuşma, düşünceler içinde uygulanmaktadır. Oyun, uzun psiko-analitik, soyut ve yer yer de sıkıcı sahnelerden kurulu olmasına karşın yazarın ilgi çekici bir eseri olarak görülmektedir.

Demode tiyatro adetlerinden sıyrılarak yazdığı “Günden Geceye Uzun Yolculuk” adlı oyunu otobiyografik özellikler taşımaktadır. Karakteri Mary Tyrone, Amerikan Edebiyatı’nda ruh hali en derin anlatılmış kadınlardan biri olarak değerlendirilmektedir. Oyun, anne, baba ve iki oğlu ev içi mekanda geçmişe tutsak edilmiş ve dış dünyaya tamamen kapalı bir günün öyküsünü anlatmaktadır. O’Neill “kanla yazılmış” dediği, sorunlu bir ailenin acıklı öyküsü olan oyununda kendi yaşamından izleri yansıtmaktadır. O’Neill 27 Temmuz 1941 tarihinde karısına bulunduğu itirafta şöyle demektedir:

“12. evlenme yıldönümümüzde Carlotta’ya; Sevgilim, gözyaşları ve kanla yazılmış olan ve eski acıları gösteren bu oyunun orijinal metnini sana veriyorum. Böyle mutlu bir günde acı bir armağan yersiz görünüyor. Oysa sen bunu anlayacaksın... Sevgiye karşı inancımı ve nihayet ölümü karşılayacak cesareti veren sevgine ve inceliğine bir borcumdur bu eser. Bu oyunu yazarken bir türlü huzura kavuşamamış Tyrone’ların dördüne derin bir acıma ve bağışlama duygusu içindeyim. Şu geçen 12 yıl sevgilim, aydınlığa, sevgiye yapılmış bir yolculuktur. Sana her şeyimi borçluyum. En önce sevgiyi...”

Oyunun yazımı bittiğinde ise şöyle demektedir:

“Kendimi şimdi özgür hissediyorum. Annemle, babamla, kardeşimle adeta barış yapmış gibiyim.”

Oyun, mutlu bir aile görüntüsüyle başlamakta ancak saat ilerledikçe aile içindeki huzursuzluk, konuşmalarla kendini göstermektedir. Ruh sağlığı bozuk, uyuşturucu bağımlısı anne, aktör baba ve iki erkek çocuğun da bulunduğu bu aile ortamı, O’Neill’in kendi ailesini yansıtmaktadır. Oyunun içinden çıkılmaz çatışmalarında, Mary’nin deliliğe varan huzursuzluğu; kocası ile mutlu bir yaşlılık geçirmesini, büyük oğlunun bir an önce tedaviye başlamasını ve küçük kardeşinin de bir iş edinerek hayatına yön vermesini engellemektedir. O’Neill’in kendi aile yaşamını tümüyle irdelediği bu oyununu uzun süre ortaya çıkarmadığı bilinmektedir.

Yazar “Elektra’ya Yas Yakışır” oyununda ise iki kadın çatışmasını yani anne-kız çatışmasını ortaya sermekte ve Freud’un teorileri, Oidipus ve Elektra Kompleksi güçlü bir biçimde kendini göstermektedir. Antik Yunan’da işlenmiş kader teması, oyunda Freud’un bilinçdışı kavramı içinde özgürce kullanılmaktadır.



Eugene O'Neill, bir yandan Batı kültürünün temeli sayılan Antik Yunan tragedyalarından esinlenmekte bir yandan da tiyatroya yenilikler getirmektedir. O dönemde görüşleri hızla yayılan Freud'un teorilerini, tiyatroya yeni bir uygulama olarak getirmekte, Antik Yunan temalarını işleyerek de eski ve yeniyi bir bütünlük içinde sunmaktadır.

“W. David İSievers, O'Neill oyunlarını “şizofreni” ve eserlerini “A.B.D.’de yirmilerin tiyatro oyunları”, ve “Psikoanalitik Dönem” diye adlandırılmıştır. Gerçekten de insanın ruh durumuyla yakından ilgili olan Eugene O'Neill için psikoloji ve ruhsallığın değişimi, çok önemlidir. Buna bağlı olarak yazar iç dünyayı tekrarlarında öne çıkarmıştır.”

Eugene O'Neill, “Tanrının Bütün Çocuklarının Kanatları Var” oyununda, ırkçılık sorununa değinmektedir. Güçlü sahneleri ve iyi incelenmiş kişileri olan bu oyunda, A.B.D.’ndeki önemli bir sorun olan ırkçılık sorununu kişileri ön plana çıkararak işlemektedir. O'Neill’in diğer oyunlarında rastladığımız gibi bu oyunda da birinci perdenin ilk sahnesinde genel bir giriş yapılmaktadır. İkinci sahnede dokuz yıl sonra gelişen olaylar, üçüncü sahnede ise beş yıl sonraki olaylar işlenmektedir. Zenci Jim ile beyaz Ella'nın çocukluk yıllarındaki arkadaşlıklarıyla başlayan oyun, ilerleyen yıllarda evlenerek birbirlerinin ırklarında kendi kimliklerini aramalarıyla sürmektedir.

O'Neill'in büyük ün kazandığı “İmparator Jones” adlı oyununda dışavurumcu bir biçim olduğu görülmektedir. Önce bir zenciyi sonra da hapishane gardiyanını öldüren zenci bir hamal kaçtığı odada, beyazlardan öğrendiği hilelerle kendini adalı yerlilerin imparatoru olarak ilân etmektedir. Yerlilerden biri ona ateş ettiğinde attığı kurşunun boşa gitmesini kullanan Jones, ancak gümüş bir kurşunla ölebileceğine yerlileri inandırarak üstünlük sağlamaktadır. Yerlileri köle gibi kullandığı için bir gün sonunun geleceğini bilen Jones, kaçış planları hazırlamasına rağmen kurtulamamaktadır. Sekiz tabloda kurulu olan bu oyunda Jones'in attığı her kurşunla yeni bir tabloya geçilmektedir. Oyunun başarılı yanları O'Neill'in zencilerin özelliklerini ustaca ortaya çıkartması konuyu sağlam bir yapıyla kurgulaması ve sahne etmenlerinden akıllıca yararlanması olarak değerlendirilmektedir. Bu oyunda yazar Jung'un “ırksal ve kolektif bilinçaltı” düş öncesinden yararlanmaktadır. Jones'un vahşi ormanlarda ilk duyduğu duygular onun kişisel anıları olmakta, daha sonra bu anılar, ırksal anılara dönüşmekte ve böylece Jones, korku içinde ilkel geçmişinin içine dalmaktadır. Beşinci sahnesinde hiç konuşma olmayan bu oyunda dramatik aksiyon beden diliyle anlatılmaktadır. Oyun, Amerikalı zencilerin tarihini ve toplumsal evrimini gösterirken, Jones karakteriyle bireyin yozlaşmasını ve doğaya yabancılaşmasını da ifade etmektedir.

“Kıllı Maymun” adlı oyununda bir gemide ateşçi olarak çalışan hayvan görünüşüne sahip olan kahramanın, kendisinin de destek olduğu makineleşmiş uygarlık tarafından yok edilmesi anlatılmaktadır. O'Neill'in bu oyunda çelik bir dekor kullandığı, ikinci sahneyi, iki katlı inşa ederek iki sınıfı kıyaslamayı



amaçladığı görülmektedir. Ekspresyonist akımın etkilerini taşıyan bu oyun için O'Neill şöyle söylemektedir:

“Yank yani kıllı maymun doğayla olan uyumunu yitiren insanı simgeler. İnsan bu uyumu ilkel durumunda sürdürmüş, ama bu güne kadar ruhsal yönden doğayla uyumlu duruma gelememiştir.”

Yazarın ekspresyonist oyunlarında, Antik Yunan tiyatrosunda olduğu gibi maskeleri kullanması dikkat çeken başka bir özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Psikologlar ve antropologlar maskenin insanı özgürleştirdiğini düşünmektedirler. Maskenin gerisinde kalan birey, toplumsal baskılar olmadan duygularını ifade edebilmekte ve baskı kuranlarla alay ederek taklitlerini yapabilmektedirler. O'Neill'in simgeci olan bir başka oyununda, “Büyük Tanrı Brown” da maskeleri kullandığını görmekteyiz. O'Neill, yalnızca tiyatro efektlerinin yerine kullanmakla kalmadığı maskeleri, oyunda ve maskeleri takan karakterlerin gelişiminde de etkili kılmaktadır.

“(…) Aslında maskeyi Bertolt Brecht, William Butler Yeats, Jean Cocteau, Eugene O'Neill, Michel de Ghelderode, Luigi Pirandello, Jean Genet ve Eugene Ionesco gibi pek çok yazar oyunundakullanmıştır. Vsevolod Meyerhold, Max Reinhardt, Gordon Craig, Kenneth mac Gowan, Antonin Artaud, Tyrone Gurthrie gibi pek çok kuramcı ve yönetmen de maske kullanımını özendirmiş ve bizzat uygulamıştır. Modern oyun yazarları, insanın hamurunda bulunan ve ona gerekli olan ikilemi Hegel, Schlegel ve Nietzsche'den, bölünmüş “ben”in ruh durumlarını ise Freud ve Jung'un yapıtlarında öğrenmiştir. (...)”

Eugene O'Neill'a, İkinci Dünya Savaşı ve kendi kişisel üzüntüleri nedeniyle insanı doğası ve geleceği konusunda endişelenmeye başlamaktadır. Bu dönemde yazdığı “Buz Adam Geliyor” adlı oyununda karakterler, mutluluğu, aşkı, parayı değil sadece barışı istemektedirler. En başarılı trajedisi olarak değerlendirilen bu oyun, Amerika'da çok tutulmuş olmasına rağmen karamsar yapısıyla söylenmek istenen düşüncelerde: kesin ve etkileyici olamamaktadır.

“Fıskiye” adlı oyunu, insanlık tarihinin ilginç bir dönemini, İspanyolların Endülüs'ü istila ettikleri dönemi ele almaktadır. Eugene O'Neill, bir yandan Hıristiyanlığın dünyaya yayılma biçimini anlatmakta, bir yandan da bu dinin baskıyla uygulanmasını ve din adamları aracılığıyla kıtadan kıtaya yayılmasını eleştirmektedir.

1928 yılında yazdığı “Dinamo” adlı oyununda, iki ailenin çocukları arasında gelişen aşk anlatılmaktadır. O'Neill'in koyu Katolik İrlandalı yetiştiriliş tarzının yaşamında bıraktığı izler, bu oyunda görülmektedir. O'Neill'in İrlandalılık konusunu ele aldığı bir başka oyunu da 1939'da yazmış olduğu “Bir



Ozanın Dokunuşu”nda karşımıza çıkmaktadır. Oyun, İrlandalıların Yankee denilen Kuzeylilerden çektikleri aşağılanmaları ve İrlandalıların alkol düşkünlüklerini ele almaktadır.

“Ah Vahşet” adlı oyunu O’Neill’in 1933 yılında yazdığı tek komedisi olarak karşımıza çıkmaktadır. 20. yüzyıl başındaki Amerika’nın büyük taşra ortamından genç bir erkeğin deneyim kazanarak kendi seçimini yapmasını anlatan oyunda kahramanın bir yanda Amerikalılık ruhu hüküm sürmekte, bir yanda da İrlandalılık yanı sergilenmektedir.

“Sonu Olmayan Günler” adlı oyununda insanoğlunun içindeki iyi ile kötünün savaşı anlatılmaktadır. Teması insanoğlunun ahlâksal değerlerine ilişkin olan bu oyununda, iyi ile kötünün mücadelesinde kazanan hep iyi olmaktadır.

Marco Polo’nun kişiliğinde odaklanan maddeciliğin maceralı bir hicvi olan “Marco’nun Milyonları” adlı oyununda O’Neill, para düzenine saldırarak ticaret yaşamına karşı durmaktadır. 1925 yılında Evening Past gazetesinde şöyle demektedir:

“Bir insanın duyduğu ama bir türlü anlayamadığı şeylerin esrarı üzerine yazmak istiyorum.”

Altın özleminin baba ve oğlu yıkıma uğratmasını anlatan “Haçın Yapıldığı Yer” adlı oyununun daha sonra “Altın” adlı oyununda genişletildiği görülmektedir. Aşk ve umudun bir kadının hayatını nasıl kurtardığını anlatan Saman adlı oyunu, cinsel yitikliği işleyerek egonun gerçeğe olan çatışmasını verdiği Farklı adlı oyunu, kimlik üzerine vasat bir çalışması olarak değerlendirilen “İlk Adam” adlı oyunu, Ponce de Leon hakkındaki oyunu Kaynak, birevliliği anlattığı Strindberg etkileri görülen oyunu Perçinli, ana düşüncesi eleştirmenler tarafından kötü dramatize edilmiş olarak kabul edilen oyunu Lazorus Güldü, aile içindeki bireyleri ve bu bireylerin mutsuzluğunu ele aldığı “Ay Herkese Gülümser” adlı oyunu ve bu oyunlardan başka Örümcek, Uyarılar, Sis, Kayıtsızlık ve Susama adlı oyunları da bulunmaktadır.

1958 yılında yayınlanan kayıp oyunları, Eugene O’Neill’in yazarlık şöhretine hiçbir şey eklemeyen ve kendisinin de beğenmediği oyunlar arasında yer almaktadır. Bu oyunları; Hayat Arkadaşı, Kölelik, Düşük, Avcı ve Filmci’dir.

Amerika’nın Nobel Edebiyat Ödülü’nü alan ilk yazarı Eugene O’Neill’in çalışmaları sayesinde, Amerikan Tiyatrosu eski kalıplarından kurtularak kendi modern tiyatrosunun başlangıcını yapmaktadır. 19. yüzyılın başlarında Avrupa’nın etkisinde kalan Amerikan Tiyatrosu kendi kimliğini henüz oluşturamadığı için özgün eserler verememekte ancak 20. yüzyılın başlarında O’Neill’in eserleri sayesinde gelişim gösterebilmektedir. O’Neill Amerikan Tiyatrosu’na başlıca katkıları şöyle özetlenmektedir:



- 1- Trajedi ve mutsuz finalleri tekrar yeşertmesi,
- 2- Sahnenin romantik yeniliğini sağlaması,
- 3- Durum gerçekçiliği ile denizciler, fahişeler, zenciler ve alçak gönüllü başka insanlar gibi, karakterleri seçmesi,
- 4- Sahnede derinlemesine ve gerçekçi diyalekt kullanması,
- 5- Türlü sahne ve perde kullanımları dahil olmak üzere formda deneysellik yapması,
- 6- Doğal olmayan sahne görüntüsüne varan sembolizm, maske, koro ve başka tiyatro aygıtların yeniden kullanması,
- 7- Bilinçaltı akışını sağlamak için iç ses (solilogy) ve seyirciye hitap konuşmalarını (asides) Freud'un psikoloji hakkındaki kuramlarıyla birleştirip yenilik yaratması,
- 8- Marco Millions ve The Fountain gibi amatör seyirlik benzeri oyunlarda (masque) tarihsel fanteziyi geliştirmesi,
- 9- Kimim zaman sonu düş kırıklığına, dramatik tersinlemeye veya trajik dönüşüm de varsa, insanoğlunun kendisiyle ve tanrıyla uzlaşma sorunsalına tutkulu bir biçimde sarılmasını tartışmıştır.

Sanat yaşamı boyunca sürekli bir arayış içinde olan Eugene O'Neill, oyunlarında özellikle bireyin psikolojik yapısı üzerinde durmaktadır. Aile içinde yalnız ve mutsuz olan bireyin diğer bireylerle çatışmasında "cinsel içgüdüleri" temel almaktadır. Onun birçok oyununda kadınlar ve erkekler düşlerinin tutkusuyla günah işlemekte ve bu yüzden cezalarını bulmaktadırlar. Erkek karakterlerin kaderini etkileyen kadın karakterler, tutkulu sevgileri ve yıkıcı aşkları yüzünden kocalarını, oğullarını, babalarını ve çevrelerindeki erkekleri kendileriyle birlikte uçuruma sürüklemektedirler.

"(...) Kadınlar, babalarına tutkuyla başladıkları yaşamlarını, kocaları ve sevgilileriyle çatışarak sürdürürler. En son olarak da, oğullarıyla yaşadıkları üçüncü ilişkileri de öncekilerde olduğu gibi, bendini yıkan duygu selleriyle denetlenemez boyutlara ulaşıyor ve kadın çoğu zaman çevresindeki erkekleri mutsuz ettiği gibi kendisi de sorunları içinde düğümlenir kalır. (...) Eugene O'Neill Amerikan Tiyatrosunun 20. yüzyıl başındaki melodram düşkünlüğünü kendi üslubuna katarak damgasını vurduğu Amerikan Tiyatrosunu yüzyılın ortalarına taşır. O'Neill'in denediği pek çok oyun ve tiyatro yeniliği, yaşadığı dönemin güncel fikir akımlarıyla da harmanlanmıştır. Eserlerinde psikolojik araştırmalarıyla Freud'un topluma ilişkin düşünceleriyle Marx'ın etkilerini görmek olasıdır."



O'Neill, Antik Yunan Tiyatrosu'nun temalarından yaralanarak döneminin düşünce biçimlerini birleştirmekte ve böylece kendi özgün yapıtlarını oluşturmaktadır. Cinselliği, ensest ilişkileri ve tutkuları bütün açıklığıyla dile getiren yazar, Freud'un görüşlerinden de yararlanarak, dönemin tiyatro anlayışına yeni bakış açıları kazandırmaktadır. Bu sebeple Amerikan Tiyatrosu'nun temelini atan en önemli yazarlardan biri olarak değerlendirilmektedir.

Meslek yaşamı boyunca O'Neill'in üç ana konuyla ilgilendiği görülmektedir. Birincisi; doğa tarafından yani deniz ve New England'daki çıplak arazi tarafından amansızca kuşatılmış olma düşüncesi, ikincisi; zenginliğin kaba ürünleri olan maddecilik ve hırs, sonuncusu ise en başarılı işlediği kimlik sorunu, görünen gerçeğin altındakini keşfetme denemesi.

O'Neill'in en çok göze çarpan bir başka özelliği ise yetiştiriliş tarzı yüzünden tanrıyı ve günah korkusunu oyunlarında sık sık irdelemesi olmaktadır. O'Neill'a ailesinden geçen dinsel ve kültürel öğretiler, oyunlarında doğrudan ve dolaylı olarak incelenmektedir. Yaşamı, kendi deneyimlerinden yola çıkarak çözümlenmeye çalışan yazar, oyunlarında yarattığı karakterlerine sorduğu soruları aslında kendine de sormaktadır. Ahlâk değerlerini, dini inançları, aşkı, acıyı ve nefreti çarpıcı bir biçimde dile getirdiği oyunlarında, toplum düzenine, kapitalizme, ırkçılığa ve adaletsizliğe de başkaldırmaktadır.

"O'Neill "Bütün bu ıstırapın bir anlamı olmalıdır. Eğer bir ıstırap acısını inciye dönüştürebiliyorsa, bizim de yeteri kadar acı çekmemizin sonucunda bu işkenceden yücelenler olmalıdır. Yoksa bu dünyanın hiç bir anlamı kalmaz" der (...)"

Otuzun üzerindeki oyunu ile Amerikan Tiyatrosu'na damgasını vuran O'Neill, üretkenliği ile Shakespeare'e benzetilmekte ve 20. yüzyılın modern tiyatrosunun kurucuları arasında yer almaktadır. İyi bir trajedi yazarı olarak, kendinden sonra gelen Arthur Miller ve Tennessee Williams gibi yazarlara da örnek olmakta, getirdiği yeniliklerle bir deha olduğunu kanıtlamaktadır. Yazarlık yaşamı boyunca hiçbir akıma tam anlamıyla bağımlı kalmamış olan yazar, arayışları sayesinde eskiyle yeninin bir bütünlüğünü oluşturmakta, düşünce biçimlerini akıllıca yansımasıyla farklılığını ortaya koymaktadır. Kendi aile yaşamında ve evliliklerinde mutluluğu yakalayamamış olan Eugene O'Neill, acılarını, çelişkilerini oyunlarında ifade ederken, Freud'un kuramlarından da faydalanarak karakterlerinin ruhsal çözümlenmelerini tüm açıklığıyla sergilemektedir. İnsanın bütün yaşamı boyunca acı çekmesinin bir anlamı olması gerektiğine inanan yazar, insanlığın gelişimi için tiyatrodan büyük işler beklemektedir.



III. BÖLÜM

Psikanaliz Yöntemi Açısından Eugene O'Neill'in "Elektra'ya Yas Yaraşır" Oyununun İncelenmesi

Aiskhylos'un "Orestia" üçlemesinin çağdaş bir yorumunu yaratan Eugene O'Neill'in, karakterlerinin psikolojik boyutlarını, Psikanaliz Yönteminin bulgularından yararlanarak oluşturduğunu görmekteyiz. "Elektra'ya Yas Yaraşır" oyunu; "Yuvaya Dönüş", "Pusu" ve "Hayaller Uğrağı" olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Psikanalitik yöntemin izlerini değerlendirebilmemiz için, oyunun bölümlerini ve oyunun ana karakterlerini, neden-sonuç ilişkisi içinde, yer yer repliklerle destekleyerek ele almamız gerekmektedir.

A) "ELEKTRA'YA YAS YARAŞIR" OYUNUNUN ANA KARAKTERLERİNİN İNCELENMESİ

Eugene O'Neill'in "Elektra'ya Yas Yaraşır" oyununda ana karakterlerinin özelliklerini belirlerken, özellikle fiziksel benzerlikler üzerinde durduğunu görmekteyiz. Bu karakterlerin sosyolojik ve psikolojik yönlerini değerlendirebilmemiz için öncelikle fiziksel özellikleri üzerinde durmamız gerekmektedir.

Oyunun yazım aşamasında O'Neill'in, maske kullanımı konusunda özellikle durduğu belirtilmektedir. Oyunun ilk taslağını çıkardığında, maskelerin rahatsız edici olduğunu düşünen O'Neill, daha sonra maskeler ile görüntü arasında güçlü bağ kurmayı amaçlamaktadır:

"Bir sonraki gün taslağı yeniden yazmaya başladı. Bu yazım 1930 yılının 16 Eylül'üne kadar sürdü.(...) Görüntü ve maskeler kötüydü, çünkü ortaya çıkan çift kişilikli karakter, yazarın niyet ettiğinden çok farklıydı. Daha sonra maskelerin içeriğini muhafaza etmeye karar verdi. Çünkü "ölüm maskesi"ni makyajla başarabileceğini düşündü."

O'Neill, oyunun ana karakterlerinin yüzlerini, hareketsizken maskeye benzetmektedir. Ezra Manon, Christine, Lavinia, Adam Brant ve Orin'in yüzlerinde her zaman göze çarpan bir maske bulunmaktadır. Fiziksel özelliklerini incelediğimizde, Adam Brant'in annesi Marie Mrantôme, Christine, ve Lavinia birbirlerine olan benzerlikleri ile dikkat çekmektedirler. Aynı zamanda; Adam Brant, Ezra Manon ve Orin arasında da fiziksel benzerliklerin bulunduğu görülmektedir. İncelemeciler, O'Neill'in bu benzerlikler sayesinde karakterlerin geçmişlerini işaret ettiğini vurgulamaktadırlar.



“AMES – Gizli kapaklı bir hali var. Sanki maske takmış gibi. Manon’ların dış görünüşü böyledir. Hepsinde vardır. Karılarına da geçirirler. Seth’de bile var, farkına varmadınız mı? Bütün ömrünü bunlarla beraber geçirmekten. El âlemin, sırlarını öğrenmelerini istemezler.”

Oyunun ana karakterlerinden Christine, uzun boylu, çekici ve güzel bir kadındır. Kırk yaşlarında olmasına rağmen daha genç görünmektedir. Hareketleri yumuşak, hafif ve zarif olan Christine, güzelliğiyle bütün erkeklerin ilgisini çeken bir kadındır.

“(…) Güzelden ziyade alımlı, hareketsizken derhal, garip bir intiba veren ve nadir rastlanan bir çehresi vardır. Bu çehre-sanki yaşayan bir yüz değil de hayatı şaşılacak kadar taklit eden soluk bir maskedir.(…)”

Christine’nin kızı olan Lavinia ise, annesi gibi uzun boylu olmakla beraber, vücudu zayıf, köşeli ve göğüs kısmım dümdüzdür. Her zaman siyah renkte elbiseler giyen Lavinia’nın kendini özellikle cazibesiz yapmaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Bir asker gibi sert hareketler yapan Lavinia, konuşmalarında da aynı sertliği korumaktadır. 23 yaşında olan Lavinia, annesinin tersine, olduğundan daha yaşlı göstermektedir.

“(…) her şeyden evvel, onun da yüzü hareketsizken garip bir canlı maske ifadesi taşıdığı göze çarpar.(…)”

Christine’nin kocası Ezra Manon, uzun boylu, zayıf iri kemikli bir adamdır. Elli yaşında olan Ezra Manon’un yüzündeki maske, diğerlerindeki maskeden daha çok göze çarpmaktadır. Savaştan dönen Ezra Manon’un yüzündeki çizgilerin çoğaldığı, saçının sakalının da kırılaştığı görülmektedir. Keskin ve otoriter tavırlarıyla asker kahramanlarını andırmaktadır.

Christine’nin sevgilisi olan Adam Brant’in görünüşü de, Ezra Manon’la benzer özellikler taşımaktadır. Uzun boylu, geniş omuzlu, esmer tenli ve kuvvetli bir adamdır. Hayatla daima mücadele eden bir insan izlenimi bırakır. İri, kuvvetli, ellerinden ve derinden gelen sesinden başka, üzerinde gemi kaptanı olduğunu belirten bir şey bulunmamaktadır.

Christine’nin oğlu Orin ise, yirmi yaşında olmasına rağmen otuz yaşında görünmektedir. Boyu, Ezra Manon ve Adam Brant’le hemen hemen aynıdır. Çocukça bir cazibesi olan Orin’in Brant’inkine benzeyen bıyığı göze çarpmaktadır. Konuştuğunda ise ses tonundan titrek garip bir eda sezilmektedir.

“(…) İnsan derhal, Orin’in babası ve Adam Brant ile olan hayret verici aile benzeyişinin farkına varır.(…) Yüzü hareketsizlikten aynı



maskeye benzeyiş, aynı içri burun, kalın kaşlar, esmer ten, düz, gür siyah saçlar ve açık elâ gözler onda da vardır.(....)”

Fiziksel özelliğini belirttiğimiz “Elektra’ya Yas Yaraşır” oyununun ana karakterlerini, sosyolojik ve psikolojik açıdan da değerlendirmemiz gerekmektedir. Fiziksel özelliklerini göz önünde bulundurarak Christine, Lavinia, Ezra Manon, Adam Brant ve Orin karakterlerini tek tek ele almamız doğru olacaktır.

Tutkulu bir kadın olan Christine’nin evlendiği günden beri kocasından nefret ettiğini görmekteyiz. Christine, sevmediği bu adama, yirmi yıldan fazla bir süre boyunca vücudunu verdiği için, artık ona katlanamamaktadır. Hiçbir zaman sevmemiş olduğu kızı Lavinia ise, kendisine hep Ezra Manon’u hatırlamaktadır. Yanında olmasına bile tahammül edemediği kocasının, savaşa gitmesinden sonra doğan oğlu Orin’e ise, büyük bir sevgi duymaktadır. Bütün sevgisini verdiği Orin’in de savaşa katılması sonucu yalnızlığına geri dönen Christine, mutluluğu Adam Brant ile yeniden yakalamıştır. Kocasını öldürecek kadar tutkulu bir aşk yaşamaktadır. Bu yüzden kızı Lavinia ile arasındaki nefret duygusu daha da artmakta ve oğlu Orin’i ona karşı kıskırtmaya çalışmaktadır. Aşkı için her şeyi göze almış olan Christine, sonunda kendisiyle beraber çevresindeki bütün erkekleri de yıkıma sürüklemektedir.

Püriten görüşlere uygun olarak yetiştirilmiş olan Lavinia ise babasına karşı büyük sevgi duymaktadır. Annesi tarafından hiç sevgi görmeyen Lavinia, babasına olan bağlılığından dolayı annesinden nefret etmektedir. Annesini, doğduğu günden beri, kendisinden her türlü sevgiyi çaldığını düşünmektedir. Özellikle de babasının ve Adam Brant’in sevgisini çaldığını düşünmesi, annesine olan nefretini daha da artırmaktadır. Annesi kadar tutkulu olan Lavinia, babasının annesi tarafından öldürülmesi üzerine, ondan intikam almaya karar verir. Her zaman kıskandığı annesine karşı Orin’i kıskırtır. İntikamını almayı başaran Lavinia, her zaman giyindiği siyah elbiselerinden kurtularak, geçmişte unutmaya çalışmaktadır. Ancak kardeşi Orin, işlediği günahların bedelini ödemediği sürece mutluluğu bulamayacağını düşünmektedir. Lavinia, kötü kaderinin onu hiç bir zaman bırakmayacağını anlayarak, günahlarını bedelini ödemeye karar verir. Yeniden siyah elbiselerini giyen Lavinia, kendini lanetli olan Manon evine kapanarak cezalandırır.

Varlıklı bir ailenin çocuğu olan Ezra Manon’u, babası Abe Manon, West Point Askeri Okulunda okutmuştur. Meksika Savaşı’nda Binbaşılığa yükselen Ezra Manno, savaştan döndükten sonra da hukuk öğrenip hakim olmuştur. Daha sonra ise siyasete atılıp Vali seçilmiştir. Yeni bir savaşın patlak vermesi üzerine istifa ederek askerlik görevine geri dönmüştür. Savaşta Generalliğe kadar yükselen Ezra Manon, mücadeleci ve kuvvetli bir adımdır. Savaştan sonra evine gelen Ezra Manon’un en büyük arzusu, karısıyla arasında oluşan soğukluğu gidermektir. Ezra Manon, karısının sevgisini yeniden kazanmak için, hep gizlemiş olduğu duygularını anlatarak, aralarında oluşan duvarı kaldırabileceğini düşünmektedir. Savaş sırasında, hafif bir kalp rahatsızlığı başlayan Manon, karısının ağzından aldatıldığını duyduğunda



kalbindeki rahatsızlık tekrar ortaya çıkar. Ancak Christine, kalp ilacı yerine zehirleyici bir ilaç vererek onun ölümüne neden olmuştur.

Ezra Manon'un kardeşi David'in oğlu olan Adam Brant, annesine yapılan haksızlıklar nedeniyle Manon'lardan nefret etmektedir. Annesine benzeyen Christin'e aşık olan Brant, Christine'nin kendisinden istediği her şeyi yapmaktadır. Christine'nin isteği üzerine Lavinia'ya kur yapan Brant, aynı zamanda Ezra Manon'un ölüm planına da ortak olmuştur. Ancak işlediği suçların bedelini, o da diğer Manon'lar gibi hayatıyla ödemiştir.

Ezra ve Christine'nin oğlu Orin, babası gibi savaşa katılmış ve savaş bitiminde üsteğmen olarak eve dönmüştür. Annesine karşı büyük bir sevgi duyan Orin, babasının ölümünden çok, annesinin Brant'le ilişkisi olup olmadığı konusunda ilgilenmektedir. Annesini delice kıskanan Orin, bu ilişkinin doğruluğu kanıtlanınca hiç tereddüt etmeden Brant'i öldürür. Brant'in ölümü üzerine, annesini intihar etmesi ise, Orin'in yıkımına neden olmuştur. Orin, kız kardeşinin değişimin fark ederek onu kıskanmaya başlamaktadır. Çünkü artık annesine beslediği duyguları, Lavinia'ya da beslemeye başlamıştır. Kız kardeşine olan bu yaklaşımı sonuçsuz kalınca ruh sağlığı iyice bozulan Orin, çareyi diğerleri gibi ölümden bulmuştur.

Oyunun bu beş ana karakteri etrafında gelişen olaylara baktığımızda, O'Neill'in, karakterlerinin özellikle psikolojik boyutlarını irdelediğini görmekteyiz. Bu anlamda, varlıklı bir aile olan Manonlar'ın birbirleriyle ilişkilerinde cinsel sorunlar yaşadıklarını anlamaktayız.

B) E. O'NEILL'IN "ELEKTRA'YA YAS YARAŞIR" OYUNUNDAKİ PSİKANALİTİK YÖNTEMİN İZLERİ

Antik çağdan kalma bir öyküsünün modern psikoloji anlayışıyla yazıldığı, "Mourning Becomes Elektra" (Elektra'ya Yas Yaraşır) oyunu, Amerikan Tiyatrosundan bir baş yapıt niteliği taşımaktadır. O'Neill'in olgunluk dönemi eserleri arasında sayılan bu oyun, hem tarihi hem de sosyal içeriği ile tiyatro anlayışına yenilikler getirmektedir.

"Elektra'ya Yas Yaraşır" oyununun yazım aşamasında; O'Neill'in oyunuyla ilgili olarak hiçbir açıklama yapmadığı belirtilmektedir. 'Dinamo" adlı oyununu bitirmeden önce, oyun hakkında çok fazla konuşarak hata yaptığını düşünen O'Neill'in belki de bu yüzden eseriyle ilgili düşüncelerini gizli tutmayı istediği vurgulanmaktadır. O'Neill, en yakın arkadaşlarına bile bu oyundan üstü kapalı bir biçimde söz etmektedir. 27 Temmuz 1929 tarihinde Joseph Wood Krutch'a gönderdiğini mektupta bu oyunuyla ilgili düşüncelerini şöyle ifade etmektedir;

"Üzerinde çalıştığım proje modern dramada en büyük teşebbüs.
Konu seçimim için İngiliz ve Yunan oyunlarının karşılaştırılmasına



gereksinim duyuyorum. Monologların hileli yapısından çok bıktım. Ancak aradığım lisanı nerde bulacağımı bilmiyorum.”

O'Neill, bu kadar az açıklama yapmış olmasına rağmen, oyunun yazım aşamasında tuttuğu günlükten bazı bilgiler edinilmektedir. Uzun bir çalışma sürecinden sonra ortaya çıkardığı eserinde, hareket noktasının Yunan tragedyaları olduğu görülmektedir. Günlüğünden elde edilen bilgilere göre O'Neill, "Orestia" üçlemesinin çağdaş bir yorumunu gerçekleştirmeye çalışırken, özellikle "Elektra" karakteri üzerinde durmaktadır. Klytaimnestra'nın cinayetinden sonra Elektra'nın hayatını konu alan hiç bir oyunun bulunmayışı, O'Neill'in dikkatini çekmekte ve günlüğüne şöyle bir not düşmektedir:

“Elektra'ya trajik bir son vermek önemli olacak.”

Daha önce de belirttiğimiz gibi O'Neill'in oyunlarında, tanrının varlığına doğrudan bir atıf yapılmısa da, insanların kaderini belirleyen o üstün gücün varlığı hep hissedilmektedir. "Elektra'ya Yas Yarışır" oyununda ise, insanların kaderleri, tanrı tarafından değil, insanların kendileri tarafından belirlenmektedir.

Bu oyunda, ana konudan, yani efsaneden kalan izler hariç, tanrı, kavramı doğrudan sorgulanmamaktadır. Dini içerik, oyunun tarihsel oluşundan kaynaklanmakta ama oyunun merkezinde yer almamaktadır. O'Neill'in Elektra'ya trajik bir son vermesinin neden önemli olduğunu anlamaktayız. Çünkü Lavinia, kendi kaderini kendi belirlemekte, kendini cezalandıran veya bağışlayan da yine kendisi olmaktadır.

“Oyun, tanrı düşüncesinin insani sorumluluklar üzerindeki etkileri olarak toparlanmıştır. Hazel, Lavinia'nın affedilmesi için tanrıyla konuşurken, Lavinia “herhangi bir kimse veya tanrı tarafından affedilmeyi istemiyorum. Kendi kendimi affederim” diye cevap verir.”

Oyunun sonunda Lavinia'nın, kendini Manon'ların evine hapsederek cezalandırdığını görmekteyiz. Bu doğrultuda oyunda, kader teması işlenmekte ve kader olgusu tanrının elinden alınarak, insanın kendi eline verilmektedir.

O'Neill'in günlüğünden elde edilen bir başka bilgi ise, çağdaş yorumunu yaptığı bu oyunun "Orestia" üçlemesiyle olan bağlantısını nasıl sağladığı konusundadır. Yaptığı uzun çalışmalar sonucunda O'Neill'in, Antik Yunan ve New England aileleri arasındaki benzerlikleri ortaya çıkardığı ve karakterlerin isimlerini Yunan isimleriyle paralellik kurarak geliştirmeye çalıştığı belirtilmektedir. Böylece, Agamemnon'un yerine; Ezra Manon, Klytaimnestra'nın yerine; Christine, Elektra'nın yerine; Lavinia,



Orestes'in yerine; Orin isimlerini kullandığını görmekteyiz. Oyunun adını da Mourning Becomes Elektra (Elektra'ya Yas Yaraşır) olarak belirlenmesinin nedeni ise şöyle açıklanmaktadır:

“Becones (yakışır) kelimesini kullanmasının nedeni, Antik Yunan tragedyelerinde kullanılan “befrts” kelimesini çağrıştırmaktan dolayıdır. “Befrts” kelimesi Elektra'nın yaşlı olması anlamını da içerir. (özellikle kaderinde, ruhsal olarak). Mourning (siyah) Elektra'ya yaraşır şeklinde kullanılmıştır ki, bu renk onun kaderinde vardır. Aynı zamanda yas anlamını da içerir.”

İncelemeciler tarafından Yunan düşünce tarzına “modern psikolojik yaklaşım” olarak değerlendirilen oyun, aynı zamanda tarihi bir oyun olma özelliğini de taşımaktadır. Savaş sırasında ve savaş sonrasında New England'da bulunan yazar, insanların ruh durumlarını çok iyi bildiği için, Amerikan İç Savaşı'nı da dile getirerek oyunu daha etkileyici bir yapıya kavuşturmuştur. Bu yüzden “Elektra'ya Yas Yaraşır” oyunu, Antik Yunan trajedisi olarak değil, bir New England trajedisi olarak görülmektedir.

““Elektra'ya Yas Yaraşır”la klasik Yunan tragedyasının çağdaş bir eşdeğerini yapan O'Neill, antik söylenceyi gerçekliğe, Amerikan yakın tarihinin bunalımlı bir dönemine aktararak 20. yüzyıl psikanalitik deneyimleriyle ete kemiğe büründürür. Burada, insanların yazgısı tanrıların elinden çıkmış, kendi ellerine geçmiştir: kendi yazgılarını yazan, kendilerini bilinçli kılan da, cezalandıran da insanların yine kendileridir.(...) “Orestia'nın Freud'cası” denebilecek olan “Elektra'ya Yas Yaraşır”, bu nedenle, (Oidipus karmaşası, Elektraa karmaşası gibi) kişilik bastırılmasından kaynaklanan ruhsal-cinsel saplantıların olduğu kadar, bireysel kalıtımın da bireysel yazgı üstündeki belirleyiciliğini verişiyle, tragedyaı natüralistleştirir.”

“Elektra'ya Yas Yaraşır” oyununda O'Neill'in, ana karakterlerini ayrıntılı olarak analiz ettiği görülmektedir. Peter, Hazel ve kasabanın diğer insanları dış çevreyi yansıtırken, olayları; Lavinia, Christine, Ezra Manon, Orin ve Adam Brant etrafında gelişmektedir. Bu kişiler arasında cinsel problemlerin yaşandığı belirtilmekte ve bu nedenle de oyuna psikanalitik yaklaşımın kaçınılmaz olduğu vurgulanmaktadır.

“Alışılmadık bir şekilde uzun süren böyle bir oyunda, bu kadar az rol kişisi ve olayla, ancak bu kadar acımasız bir araştırma sürecinde seyircilerin ilgisini toplayabilirdi. Bunları yazarken bir çeşit psiko-analitik terapi sürecini uygulamıştır.”



O'Neill'in kadın karakterlerinin yaşamı, kız çocuğunda baba kavramının bilinçlenmesiyle başlamakta, yaşam çoğunlukla tutkulu bir Elektra Kompleksiyle devam etmektedir. Oyunlarındaki erkek karakterlerin kaderini etkileyen kadın karakterleri, tutkulu sevgileri yüzünden, kocalarını, oğullarını, babalarını ve çevrelerindeki erkekleri kendileriyle beraber uçuruma sürüklemektedirler. O'Neill'in 1920'li yıllardan sonra yazdığı ve deneysel çalışmaları içinde değerlendirirken "Elektra'ya Yas Yaraşır" oyununda kadın karakterleri ön plana çıkardığını görmekteyiz.

"Mourning Becomes Elektra, O'Neill'in Freudçu bir psikolojik yaklaşımla yazdığı Aiskhylos üçlemesinin İç Savaş yıllarında geçen olay dizisiyle Amerikan toplumuna uyarlanmış hali gibidir. Tek kadın karakteri bulunan önceki üç oyunundan farklı olarak bu oyunda iki kadının çarpışması söz konusudur. Bu kez paylaşılamayan erkeklerdir. Lavinia ve annesi arasında geçen nefret oyun dizisinin aksiyonunu oluşturur. Lavinia'nın yaşamına giren erkekler annesinin de yaşamını biçimlendirmiştir."

"Elektra'ya Yas Yaraşır" oyununda, Sigmund Freud'un bulgularının önemli bir yer tuttuğunu görmekteyiz. Özellikle Elektra Karmaşası içinde olan kız çocuğu Lavinia ile annesi Christine arasındaki çatışma oyunun gelişimini büyük ölçüde etkilemektedir. Annesine karşı büyük bir aşkla bağlı olan Orin'de ise, Oidipus karmaşası gözler önüne serilmektedir. Kız çocuğu Lavinia, babasını annesinden kıskanırken, Orin de annesini babasından ve Adam Brant'tan kıskanmaktadır.

Bütün bu değerlendirmeler doğrultusunda, O'Neill'in "Elektra'ya Yas Yaraşır" oyununda, antik bir öyküyü, Freud'un bulgularını kullanarak çağdaş bir yoruma kavuşturduğunu görmekteyiz.

C) "YUVAYA DÖNÜŞ" BÖLÜMÜNÜN İNCELENMESİ

New England'da toprak sahibi, varlıklı bir aile olan Manon'ların lekeli bir geçmişe sahip olduklarını görmekteyiz. General Ezra Manon, Amerikan İç Savaşı nedeniyle, evden uzun süre ayrı kalmıştır. Ezra Manon'un yokluğunda karısı Christine, Adam Brant adında bir denizciyle ilişki kurmuştur. Adam Brant, Manon'ların evine gelerek geçmişe ait sorunların yeniden açığa çıkmasına sebep olmuştur. Ezra Manon'un babası Abe Manon, geçmişte evde çalışan hizmetçi kıza aşık olmuştur. Aşık olduğu Marie Brantôme'nin, kardeşi David'den çocuk beklediğini öğrenen Abe; onları evden kovmuş daha sonra da geçmişe ait izleri yok etmek amacıyla, Püriten görüşlere dayalı yeni bir ev kurmuştur.

Mirastan mahrum edilen David Manon ise onurunu kaybettiği düşüncesiyle kendi canına kıymıştır. Onun ölümünden sonra karısı Marie, oğlu Adam'ı okutmak ve geçimlerini sağlamak için dikiş dikerek para kazanmaya çalışmıştır. Ancak oğlu Adam, on yedi yaşına geldiğinde, denizci olmak amacıyla evden



kaçmıştır. Tekrar New York'a annesinin yanına döndüğünde ise, annesinin hastalıktan ve yoksulluktan ölmek üzere olduğunu görmüştür. Çaresiz bir durumdayken annesinin Ezra Manon'dan para istediğini ancak isteğinin karşılanmadığını öğrenen Adam, annesinin ölmesi üzerine, Manon'lardan intikâm almaya yemin etmiştir.

Evlendiği günden beri kocasından nefret eden Christine, geçmişini bildiği halde, Adam Brant'le olan ilişkisini sürdürmüştür. Ayrıca Christine aralarındaki ilişkinin açığa çıkmaması için Brant'ten kızı Lavinia'ya kur yapmasını istemiştir. Ancak Lavinia, evlerinde uzun süredir hizmetkârlık yapan Seth'in uyarılar doğrultusunda hareket ederek bütün gerçeği ortaya çıkarmış ve annesine karşı nefretle dolmuştur. Lavinia annesine, Adam Brant'i terk etmesini, aksi taktirde bu ilişkiyi babasına bildireceğini söylemiştir. Kendini köşeye sıkışmış hissedenden Christine ise, Adam Brant'le birlikte, artık sevmediği kocasını öldürme kararını almıştır. Savaştan zaferle döndüğü gün Ezra Manon, karısıyla arasındaki soğukluğu gidermek için çaba harcamış ancak Christine onu zehirleyerek öldürmüştür.

Oyunun "Yuvaya Dönüş" adlı birinci bölümü, annesinden nefret eden ve onun babasını öldürdüğüne tanık olan Lavinia'nın, intikam kararı ile sona ermektedir. Özetini vermiş olduğumuz oyunun birinci bölümünü, neden-sonuç ilişkisi içinde, psikanalitik izler açısından değerlendirmemiz gerekmektedir.

Oyunun birinci perdesinde, Lavinia'nın, annesinin Brant'le olan ilişkisinden kuşkulandığını ve bu yüzden onu New York'a kadar takip ettiğini görmekteyiz. Ayrıca evin hizmetkârı olan Seth'in, uyarıları doğrultusunda hareket eden Lavinia, Brant'in geçmişine ait bilgileri de elde etmektedir.

Psikanalitik bulguları göz önünde bulundurduğumuzda Lavinia'nın "Elektra Kompleksi" içinde, babasına karşı büyük bir aşk beslediğini görmekteyiz. Babasına düşkünlüğünün ilk belirtisini, Peter Niles'in evlenme teklifine verdiği cevapta bulmaktayız.

"LAVİNİA (ağır ağır) – Ben kimse ile evlenemem Peter. Evde oturmam lâzım. Babanın bana ihtiyacı var."

Bilindiği gibi fallik dönemde yaşanan "Katrasyon Karmaşası" sonucunda kız çocuğu, bütün ilgisini babaya çevirerek "Elektra Kompleksi" içine girmektedir. Sevgi nesnesi artık babası olduğu için, annesini kendine rakip görmekte ve bu yüzden ona karşı düşmanca duygular beslemektedir.

Lavinia ile annesi Christine arasındaki çatışmanın ilk belirtilerini yine birinci perdede bulmaktayız. Ancak oyunun ikinci perdesinde bu çatışmanın tepe noktasına ulaştığını görmekteyiz. Annesinin Brant'le ilişkisini öğrenen Lavinia, annesine duyduğu bütün nefreti açıkça ortaya koymaktadır. Christine, Brant'le olan ilişkisini önce inkâr etmeye çalışsa da, kızının her şeyi öğrendiğini anlayarak, gerçeği itiraf etmek



zorunda kalır. Lavinia, babasına bunu nasıl yapabildiğini sorduğunda ise, Christine şöyle cevap vermektedir:

“CHRİSTİNE, (kızının kolundan sımsıkı tutarak) – Dinleyeceksin! Şimdi seninle bir kadınla konuşur gibi konuşuyorum, annenin kızıyla konuştuğu gibi değil. O bağlılığın aramızda artık mânası kalmamıştır. Beni aşağılık ve hayasız diye sıfatlandırdın. Pekâla, ben de şunu bilmeni istiyorum ki yirmi seneden fazla bir zamandan beri aynı şeyi ben de kendi nefsimde hissettim. Vücudumu öyle bir adama verirken hiç.....”

Anne-kız çatışmasının bu noktasında Lavinia'nın geçmişi sorguladığını da görmekteyiz. Freud, erişkinlerde görülen davranış bozukluklarının kaynağını, çocukluk yıllarında aramaktadır. Bu doğrultuda Lavinia'nın psikolojisini ve annesine olan nefretini daha açık bir şekilde değerlendirebilmekteyiz. Annesinin babasını uzun süredir sevmediğini öğrenen Lavinia, böylece çocukluğunda annesinden neden hiç sevgi görmemiş olduğunu anlamaktadır.

“LAVİNİA, (Tekrar sakınarak, sertçe kekeler) – Demek ben de senin nefretinden doğdum. Ben zaten daima bunu seziniyordum anne! Küçüklüğümde beri, sana muhabbetle yaklaşırdım. Fakat beni daima geri iterdim. Kendimi bildim bileli bunu hissedirdim. Senin nefretini! (Sonra acı bir nefretin alevlenişiyse) Of, senden öğreniyorum. Sana karşı nefretten başka bir his duymamakta haklıyım.”

Christine, Lavinia'yı sevmeye çalıştığını, ancak kendisine hep babasını hatırlattığı için, bunu başaramadığını söyler. Lavinia ise, aynı babadan olduğu halde neden Orin'i sevdiğini, ondan neden nefret etmediğini sorar.

Freud, Elektra karmaşasını çözememiş bir kadının, anne olması halinde ancak erkek çocuğuyla doyumsuz bir mutluluk yaşayacağını belirtmektedir. Yetişkin bir kadın olan Christine'nin, erkek çocuğuna aşırı bağımlılığının temelinde, yine Freud'un bulgularını görmekteyiz. Christine, Orin'e olan sevgisini şöyle açıklamaktadır:

“CHRİSTİNE – Çünkü o zamana kadar yaşamak için kendimi bu hayata alıştırmaya çalışmışım. Zaten onu karnımda taşıdığım zamanın büyük bir kısmı, babanın ordu ile Meksika'da bulunduğu zamandı. Onu unutmuşum bile. Orin doğduğu zaman bana kendi çocuğum, yalnız benim çocuğum gibi geldi. Bunun için de onu sevdim. (acı, acı) Onu, siz babanla beraber daima zorlayarak askere gönderinceye kadar sevdim. Beni yalnız



bırakmaması için yalvarmalarına rağmen gidişine kadar...(Lavinia'ya nefretle gözlerini dikerek) biliyorum ki bu gidiş başlı başına senin eserindi, Vinnie.”

Anne-kız çatışmasının yapılan itiraflar sonucunda daha da güçlendiğini algılamaktayız. Christine, Orin'in gidişiyle yalnızlık çektiğini ancak Brant'e rastladığında mutluluğu yeniden bulduğunu ifade eder. Brant'in geçmişini bildiğini söyleyen Christine, kızının amacını öğrenmeyi ister ve ona yine suçlamalarda bulunur.

“LAVİNİA – Eğer Brant'dan vazgeçip onu bir daha görmek istemezsen, babama bağlı, bir eş olur ve ona yaptığın fenalığı ödemeyi vaat edersen kendisine söylemem.

CHRISTINE – (Gözlerini kıza diker, bir duraklamadan sonra kuru bir gülüşle) – Ne hilekârsın sen, babanla vazifene dair lâfların bir tarafa, onun gururunu korumak istediğini aileyi daha fazla rezaletten kurtarmak için ne kadar telaş ettiğini inkâr etmiyorum. Fakat bütün bunlardan başka benden çekinmemin asıl sebebi bu değil.

LAVİNİA – (Savunmaya çalışarak, telaşla)

- Budur

CHRISTINE – Adam Brant'ı kendin istiyorsun!”

Psikanalitik araştırmalar da gösteriyor ki, babana karşı aşırı bağımlılığı bulunan kız çocukları, erişkinliklerinde baba tipine uygun eş seçmektedirler. Lavinia'nın bu doğrultuda babası Ezra Manon'a ve diğer bütün Manon'lara benzeyen Brant'e karşı ilgi duyması, bize baba tipine uygun eş seçimini yansıtmaktadır.

Anne-kız çatışmasının güçlü bir biçimde yansıtıldığı ikinci perdede, Lavinia'nın isteklerini kabul etmiş gibi görünen Christine, Adam Brant'i de ikna ederek, Ezra Manon'u öldürme kararını almaktadır. Bu çatışma noktasından sonra, oyunu neden-sonuç ilişkisinde incelerken, merak unsurunun da giderek yoğunlaştığını görmekteyiz.

Ezra Manon, savaş sırasında çok da önemli olmayan bir kalp rahatsızlığı geçirmiştir. Ancak Christine, çevresindeki insanlara onun bu rahatsızlığının ciddi hastalık olduğundan bahsederek, gerçekleştirmeyi düşündüğü plan için uygun zemini oluşturmaya çalışmaktadır.

“CHRİSTİNE – Hayır. Bunun ehemmiyetli bir şey olmadığını söylemiştim. Ama ben onda kalp hastalığı olduğunu etrafa yaydım. Eski aile doktorumuza gidip Ezra'nın mektubundan bahsettim. Onu da meraka



düşürmek için endişeli bir tavır takındım. Bu doktor şehrin en fazla dedikodu seven ihtiyar bir doktordur. Eminim ki şimdi artık Ezra'nın kalp zafiyetinden haberi olmayan kalmamıştır.”

Evlendiği günden beri kocasından nefret eden Christine'nin bu sözlerinden, aslında uzun süredir Ezra'yı öldürmeyi planladığını anlamaktayız. Ezra'dan kurtulduğu zaman sevdiği erkekle birlikte olacağına inanan Christine, bu planıyla hem çevresindeki erkeklerin trajik sonunu hem de kendi trajik yıkımını hazırladığını bilmemektedir.

“Yuvaya Dönüş” bölümünün üçüncü perdesinde, savaştan zaferle dönen Ezra Manon'u, kızı Lavinia büyük bir mutlulukla karşılamaktadır. Üçüncü perdede, Lavinia'nın babasına karşı duyduğu sevgiyi Elektra Kompleksini daha açık değerlendirebilmekteyiz. Annesine güvenmeyen Lavinia, bir yandan onu denetlemekte bir yandan da babasını ondan kıskanmaktadır.

“LAVİNİA, (Kıskançlık duygusu ile onların etrafında dolanırken, aralarına sokulmaya muvaffak olur. Keskin bir tonla)
- Hayır burası fazla rutubetli. Hem babamın karnı da açtır. (Babasının kolundan tutarak) Benimle içeri gel de sana yiyecek bir şeyler vereyim. Zavallı sevgilim! Sen açlıktan harap olmuşsundur, her halde.”

Ezra Manon da kızına karşı büyük bir sevgi duymaktadır. Onun bu ilgisinden büyük bir sevinç duyduğu halde, karısına belli etmek istemediği için endişeli olduğu görülmektedir. Christine ise, Ezra'nın dönüşünden çok, oğlu Orin'in neden hâlâ dönmediğiyle ilgilenmektedir. Ezra, Orin'in yaralandığını ancak durumun iyiye gittiğini belirterek, Christine'i telaşlandırmamaya çalışır. Bu noktada, Orin'in de annesine olan sevgisi ortaya çıkmakta ve Ezra, Christine'yi artık Orin'e bebek gibi davranmaması konusunda uyarılmaktadır.

“MANON – Eve döndüğü zaman ona yine bir bebek muamelesi yapmanı istemiyorum. (...)”

Christine, Orin'in savaşa katılmasını hiç bir zaman istememiştir. O, Ezra'yı hem de Lavinia'yı, Orin'in savaşa gitmesine neden olmalarından dolayı suçlamaktadır. Ayrıca bütün ısrarlarına rağmen Orin'in savaşa katılması, oğluna karşı duygularının değişmesine de sebep olmaktadır. Bu yüzden Ezra'ya artık Orin'e bebek muamelesi yapmayacağını belirtmektedir.

“CHRISTINE – Merak etme. Geçti o günler artık. Beni bıraktığın zamandan beri.”



Kıskançlığı giderek artan Lavinia ise, sözü Brant'e getirerek, babasına daha önce de mektuplarında bahsetmiş olduğu bu adam yüzünden, çevredeki insanların dedikodularından endişe duyduğunu hatırlatmaktadır. Christine, hiç üzerine alınmadan, Brant'ın Lavinia için eve geldiğini söylediğinde ise, Lavinia şaşkınlığını ve öfkesini bastırmak zorunda kalır. Anne-kız çatışmalarının eskiden beri sürdüğünü de Ezra'nın sözlerinden anlamaktayız.

“MANON (Sertçe) – Bırakın şu ağız kavganızı, ikiniz de. Bu saçmalıktan vazgeçin artık. Evimizde böyle şey istemiyorum.”

Lavinia, Brant'in kendisi için geldiğini sanan Ezra'ya şunları söylemektedir :

“LAVİNİA – (...) Sen burada olduğun için ne kadar mes'udum! Annemin benim hakkımda şüphe uyandırmasına müsaade etme. Benim her zaman sevebileceğim biricik erkek sensin! Ben seninle kalacağım.”

Lavinia'nın odasına gönderilmesiyle yalnız kalan Ezra ve Christine, bir süre Adam Brant hakkında konuşurlar. Christine'nin açıklamalarından sonra, şüphesinin yersiz olduğuna ikna olan Ezra, karısına haksızlık ettiği için özür diler. Oyunun bundan sonraki gelişimine baktığımızda, Ezra'nın geçmişini sorguladığını ve karısıyla arasındaki soğukluğu gidermeye çalıştığını görmekteyiz.

“Örneğin Ezra Manon savaştan döndüğünde, evin merdivenlerinde, Christine ile otururken, savaş tecrübelerini anlatır (...) Bu sahne, oyun içindeki en etkili anlardan biridir. Ezra hakkında not etmeye değer şey, bir taraftan Christine ile bir eş olarak konuşmalı diğer taraftan da onu psiko-terapisti yapmasıdır. Christine'den gözlerini kapatmasını isteyerek karısının kendisin psikiyatrist gibi tarafsız dinlemesini sağlar. Düşüncelerini özgürce ifade eden Ezra, kendi gerçeği hakkında konuşarak, kendini arındırma teşebbüsü içinde, yaşadığı azaptan kurtulmaya çalışır.”

Ezra'nın, Christine'ye yakınlaşma çabası sürerken, Lavinia'nın tekrar yanlarına gelmesi üzerine Ezra, sarılmış olduğu karısından irkilerek ayrılır. Ezra Manon, böyle bir ruh halindeyken hâlâ uyumaya gitmediği için Lavinia'ya öfkelenir. Lavinia ise yine annesini suçlayarak ona karşı nefretini annesine düşmanlığından ve babasına olan aşkından anlamaktayız.

“LAVİNİA, (Kıskançlık ve nefretle) – Senden nefret ediyorum. Babamın sevgisini bile benden çalıyorum. Dünyaya geldiğimden beri benden her türlü sevgiyi çaldın. (Sonra hemen hemen hıçkırır gibi yüzünü ellerinin içinde gizler.) Ah, anne! Bunu bana ne diye yaptın? Ben sana ne



fenalık etmiştim ki... (Sonra tekrar pencereye bakarak taşkın bir nefret ile)
Baba, bu hayasız fahişeyi nasıl sevebilirsin? (...)"

Oyunun dördüncü perdesinde Christine planladığı gibi kocasını zehirler. O sırada odaya giren Lavinia, babasının kalbi yüzünden ölmediğine tanık olur ve bunun bedelini annesine ödeteceğine dair kendine söz verir.

Oyunun "Yuvaya Dönüş" bölümünü değerlendirdiğimizde, Elektra Karmaşası içinde bulunan kız çocuğu Lavinia'nın, annesi Christine'e olan düşmanlığı, oyunun da önemli çatışma noktalarından birini oluşturmaktadır. Diğer bölümlerde de görüleceği gibi, anne-kız arasındaki bu çatışma, oyunun bütün gelişiminde etkisini sürdürecektir.

D) "PUSU" BÖLÜMÜNÜN İNCELENMESİ

Babasının kalp rahatsızlığı nedeniyle ölmediğine inanan Lavinia, savaştan yaralı dönen erkek kardeşi Orin'i, annesi ve sevgilisi Adam Brant hakkında uyarmaya çalışmıştır. Annesinin etkisinde kalan Orin, önceleri Lavinia'ya inanmak istemez. Ancak kız kardeşinin söylediklerinin doğru çıktığını gören Orin, hiç tereddüt etmeden Adam Brant'ı Baston Limanı'ndaki gemisinde öldürür. İki kardeş, cinayete hırsızlık süsü vererek eve dönerler. Brant'in ölümü karşısında kendini çaresiz hisseden Christine ise intihar eder. Bütün bu olayların duyulmasını istemeyen Lavinia, çevreye annesinin, babasının ölümüne katlanamadığı için öldüğünden söz eder.

Oyunun birinci perdesi, kasabadaki insanların Ezra Manon'un ölümü üzerine yaptıkları konuşmalarla başlar. Bu sırada Christine, Orin'i karşılamaya giden Lavinia'nın, Orin'e, Ezra'nın ölümüyle ilgili anlatacaklarından dolayı bir endişe yaşamaktadır.

Psikanalitik bulguları göz önünde bulundurduğumuzda, oyunun "Pusu" adlı bölümünde karşımıza çıkan Orin karakterinin Oidipus karmaşası içinde bulunduğunu görmekteyiz. Freud, cinsel gelişim süreçlerini değerlendirirken, erkek çocuğun fallik dönemde anneye karşı cinsel arzular duyduğunu belirtmektedir. Bilindiği gibi Oidipus karmaşasını çözememiş erkek çocuğu, erişkinliğinde de anneye bağımlılığını sürdürmektedir. Bu bilgiler doğrultusunda Orin'in Oidipus karmaşasını çözememiş olduğunu ve anneye bağımlılığını erişkinliğinde de sürdürdüğünü tespit etmekteyiz. Özellikle oyunun ikinci perdesinde, annesiyle olan konuşmaları bize onun duygusal karmaşasını yansıtmaktadır.

"ORİN – (...) Sonra hatırlar mısın sen saçlarını fırçalamama müsaade ederdin, ben de onu seve seve yapardım. Babam bunu da hoş görmezdi. Saçların hâlâ o zamanki gibi güzel, anne. Onlar değişmemiş.



(...) Oh, anne! Bundan sonra hayatımız harikulade olacak. Vinnie'yi Peter'e varması için kandırırız. İkimiz kalırız.”

Orin'in Oidipus karmaşasını çözememiş olmasında, annesinin büyük bir rol oynadığını görmekteyiz. Christine, kocasından nefret ettiği için bütün ilgisini Orin'e yöneltmiş ve ona gözbebeği gibi bakmıştır. Ancak savaşa gittikten sonra oğluna karşı duyguları değişmiş olan Christine, artık Adam Brant'e karşı ilgi duymaktadır.

“CHRISTINE – Orin yanımda olsa idi, Adam'a hiçbir zaman aşık olmazdım. Her halde bunu takdir edersin. Çünkü o gidince bana bir şey kalmadı. Ancak nefret ve intikam arzusundan ve bir de sevmek iştiyakından başka. İşte o sırada Adam'a rastladım. Beni sevdiğini anladım.”

Oyunun ikinci perdesinde Christine oğluna eski sevecen tavrını sürdürmeye çalışırken Orin'i kız kardeşi Lavinia'ya karşı kışkırtmaktadır. Oyunun üçüncü perdesinde ise annesinden nefret eden Lavinia, Orin'i annesinin babasını öldürdüğüne ikna etmeye çalışmaktadır. Böylece Orin'in iki kadın arasında, annesi ve kız kardeşi arasında kaldığını görmekteyiz. Ancak kız kardeşinin delirmemiş olduğunu anlayan Orin, Lavinia'dan söylediklerini kanıtlamasını beklemektedir.

“LAVİNİA (Soğuk) – Bunu pek yakında ispat ederim. Şimdi son derece korkuyor, elde edeceği ilk fırsatta Brant'ı görmeğe gidecektir. Bu fırsatı kendisine vermemeliyiz. Onları bir arada bulursan, bana inanacak mısın?”

İki kardeş annelerine gereken fırsatı yaratarak, onu Adam Brant'in gemisine kadar takip ederler. Oyunun bu noktasında merak ögesinin giderek daha da yoğunlaştığını görmekteyiz. Annesine büyük bir aşkla bağlı olan Orin, onun, bir başka erkekle olması fikrine bile katlanamamaktadır. Annesinin işlediği cinayetten emin olan Lavinia ise, babasının intikamını almayı soğukkanlılıkla beklemektedir.

“Dördüncü perdenin başında O'Neill'in çıraklık dönemi oyunlarındaki ruh halini yansıttığı belirtilmektedir. Buradaki sarhoş şaire, O'Neill'in diğer oyunlarında da rastlanmaktadır. Ancak “Elektra'ya Yas Yakışır” oyununun en deşersiz figürü düşündüğü belirtilmektedir.”

Dördüncü perdede ise, işlediği suçun vicdan rahatsızlığını çeken Adam Brant'in, Christine ile kaçma planları yaptığını görmekteyiz. Orin karakterinde, saptamış olduğumuz Oidipus Karmaşasını da, Adam Brant karakterinde bulmaktayız. Adam Brant'in geçmişini göz önünde bulundurduğumuzda onun



Oidipus karmaşası içinde bulunduğunu, annesine benzeyen bir kadına aşık olmasından anlamaktayız. “Yuvaya Dönüş” bölümünün birinci perdesinde Lavinia’ya böyle söylenmektedir:

“BRANT, (Alçak bir sesle ve saygılı bir tonla) – Evet, onun annenizinki gibi güzel, dizlerine kadar uzanan saçları, Batı Hind Adalarının Denizi kadar mavi, derin ve iri mahzun bakışlı gözleri vardı.”

Bilindiği gibi Oidipus karmaşasını çözememiş erkek çocuklar erişkinliklerinde anne tipine benzeyen eş seçimi yapmaktadırlar. Adam Brant’in, Christine’yi aşığı olarak seçmesi de bunun göstergesi olmaktadır. Oyunda psikanalitik yönleme ilişkin bir başka bulguya daha rastlamaktayız. Freud, yaptığı analizlerde rüyaların, insanın geçmişine veya geleceğine ait bilgileri verebileceğini belirtmektedir. Annesinin aşığını öldüren Orin’in, Brant’le olan benzerliği karşısında şaşırıldığını ve kendi rüyasını analiz ettiğini görmekteyiz.

“ORİN (Kendi kendine konuşur gibi) – Bu benim rüyama benziyor.. onu daha evvel de öldürmüştüm.. Bir çok defalar..

LAVİNİA – Orin!

ORİN – Sana, öldürdüğüm adamların yüzleri geri gelip babamın, sonra da benim yüzüm olduklarını anlatmıştım. Hatırlıyor musun? (Acı acı gülümser) Bana da benziyor. Benziyor. Belki de ben intihar etmiş oluyorum.”

Fiziksel bu benzerlikten çok etkilenen Orin, annesine olan aşkını (Oidipus Kompleksi) da şu sözlerle yeniden ifade etmektedir:

“ORİN (....) – Eğer ben o olsa idim...Onun yaptığını yapardım. Annemi onun sevdiği gibi severdim. Onun hatırı için de babamı da öldürürdüm.”

Oyunun beşinci perdesinde Orin, bütün öfkesiyle annesine Adam Brant’i öldürdüğünü söyler. Ancak annesinin kendini kaybettiğini görerek ondan kendisini bağışlamasını diler.

Her zaman hayalini kurduğu adaya, annesinin kendisiyle değil de Brant’le gitmeyi düşünmesi, Orin’i çok kırmıştır. Orin, içinde yaşadığı sorunlardan bir kaçış noktası olarak gördüğü “ada” düşüncesinden Cristine’nin kendini öldürmesi üzerine vazgeçmektedir.

“Orin ve Adam, ikisi için de Christine güzelliğın, güvenliğın, dünyadaki cennetin, barışın simgesidir. Orin, uykusunda sayıklarken,



annesiyile Meluille'nin adalarında yalnızdır: "Artık seni görmek istemiyorum. Sadece etrafında olduğunu hissettim. Dalgaların sesi senin sesindi. Gökyüzünün rengi senin gözlerinle aynı renkte. Sıcak kumlar senin tenin, bütün ada sensin." Adalar aynı zamanda umut anlamını da taşır."

Oyunun birinci bölümünde Elektra Karmaşası içinde olan Lavinia, babasını kaybederken, bu bölümde Oidipus Karmaşası içinde olan Orin, annesini kaybetmektedir.

E) "HAYALLER UĞRAĞI" BÖLÜMÜNÜN İNCELENMESİ

Güney denizine yolculuğa çıkan Lavinia ve Orin, bir yıl sonra yeniden Manon evine geri dönerler. Annesine tutkuyla bağlı olan Orin, onun ölümünden hâlâ kendini sorumlu tutmaktadır. Giderek annesine benzeyen Lavinia ise, Peter Niles'le evlenip geçmişi unutmaya planlamaktadır. Ancak, Lavinia'daki değişimi gören Orin, onun Peter Niles'le evlenmesine engel olmaya çalışır. Lavinia'ya baktığında artık annesini gören Orin'in, kız kardeşine yaklaşımı sonuçsuz kalır. Annesini unutamayan Orin kendini öldürür. Lavinia, lekeli geçmişlerinden ve Manon lanetinden kurtulamayacağını anlayarak, bütün ömrünü hayaletleri arasında Manon evinde geçirmeye karar verir.

Oyunun birinci perdesi Manon'ların evinde, hayaletlerin olduğu söylentileriyle başlamaktadır. Evin uzun süredir hizmetkarlığını yapan Seth bile hayaletlerin varlığını hissetmeye başlamıştır. Yakında eve dönecek olan Lavinia ve Orin için evi açmaya gelen Peter ise hayaletlere inanmadığını söyler. Ancak Seth, evin kurulduğu günden beri bir uğursuzluk taşıdığını, içinde nefretin ve kötülüğün büyüdüğünü düşünmektedir.

"(...) Oyundaki bahçıvan Seth, İkincil karakter olarak önemli bir işleve hizmet eder. O'Neill bu hizmetlinin güvenilir eski bir hizmetkâr ve Antik Yunan tiyatrosunun "sırdaş" (contident) karakteri olmasını istemiş ve köy halkıyla sohbetleri sırasında koro işlevi görmesini sağlamıştır. (...)"

Oyunun bu bölümünde Lavinia'nın değiştiğini, annesine benzer davranışlara girdiğini görmekteyiz. Eskiden olduğu gibi sert tutumlar yapmamaktadır. Gerginliğini kaybetmiş ve dirilişini ön plana çıkarmıştır. Annesinin ölümünden sonra kendini bir türlü toparlayamamış Orin ise kız kardeşinin himayesi altına gibidir. Orin, Lavinia'yı eve dönmeye ikna etmek için korkusuyla yüzleşmesi gerektiğine inandırmıştır. Böylece belik de onun içinde bulunduğu ruh durumundan tamamen kurtulacağını ummuştur.



“LAVİNİA – (...) Eve gelip hayallerinle yüz yüze kalmak cesaretini gösterebilirsen, eğer böyle yaparsan evvelce duyduğun saçma kabahat hissinden ilelebet kurtulacağını söylemiştin.”

Freud, Psikanaliz Yöntemini geliştirirken hastaların davranış bozukluklarının, bilinçdışına atılmış acı veren anılardan kaynaklandığını belirtmektedir. Hastanın geçmişte yaşadığı acılarla yüz yüze gelerek o ruh durumunu yeniden yaşamasının hastada bir arınma sağladığını, araştırmacıların söylediğini belirtmiştik. Orin'in de böyle bir arınma amacıyla olduğunu anlamaktayız.

“O’Neill: psikanalizin, bastırılan duygulardan kurtuluşu sağladığını anlar. Bu nedenledir ki Manon’ların olayında böyle bir sorun arayışındadır. Fakat bu tür bir arındırmaya izin vermez.(....)”

Lavinia, Peter’a eskiden hiç umut vermediği halde artık onunla evlenmeyi planlamaktadır. Lavinia’nın hem davranışlarında hem de görünüşündeki değişim Peter’ı da etkilemektedir. Eskiden hep siyah giyen Lavinia’nın, artık annesi gibi renkli giyinmesi dikkat çekmektedir. Lavinia’nın geçmişi geride bırakmasına izin vermeyen Orin, onun Peter’la evlenmesini istemez. Lavinia, Orin’in insanlara bir şeyler anlatmasından endişelendiği için, onu hep göz hapsinde tutar. Hazel’le evlenmesini ister ancak onları yalnız bırakmamak için de elinden geleni yapar. Orin ise Manon evinde, geçmişe ait bütün günahları sorgulamaya başlamıştır. Manon’ların geçmişindeki bütün suçların tarihini yazan Orin, kardeşi Lavinia’yı bu tarihçe ile tehdit eder.

“ORİN – Yazdıklarımın çoğu senin hakkında. Hepimizin içinde en fazla âlâkayı çekecek mücrim seni buldum.”

Oyunun ikinci perdesinde , iki kardeş arasında geçen çatışmanın, güçlü biçimde yansıtıldığını görmekteyiz. Geçmişi unutmak isteyen Lavinia’nın ve geçmişten kurtuluşun çatışma noktasını oluşturmaktadır. Annesini kıskandığı gibi, artık annesine benzeyen Lavinia’yı da kıskanmaya başlayan Orin, şunları söylemektedir;

“ORİN – (...) Sana ihtar ediyorum, beni Peter için terk etmene göz yummayacağım. Bu itirafnameyi emin ellere emanet edeceğim.. Onunla evlenmeye kalkışacağın taktirde okunmak üzere, yahut da ben ölecek olursam.”

Oyunun üçüncü perdesinde ise Orin’in annesine olan duygularını, artık Lavinia’ya karşı yönelttiğini görmekteyiz. Hatta onu herhangi bir kadın gibi arzuladığını hissettirmektedir. Orin’in ruh sağlığının, giderek bozulduğunu ve bunu davranışlarına da yansıdığını tespit etmekteyiz.



“ORİN – Zaman oluyor ki sen benim kardeşim gibi görünmüyorsun, ne de annem gibi. Fakat aynı güzel saçlara sahip olan bir yabancıya benziyorsun... (Kızın saçını okşar gibi dokunur, kız şiddetle geri çekilir. Orin vahşice güler.) Belki de sen Marie Mrantôme’sun? Bir de bu evde hayaletler olmadığını söylüyorsun...”

geçmişteki günahların, temiz bir gelecek yaratmasına izin vermeyeceğini düşünen Orin, annesinin hayalini görerek kendini öldürmeye karar verir. Lavinia ise bu ölüme göz yumarak artık geçmişten kurtulacağını düşünür. Oyunun dördüncü perdesinde, Lavinia Peter’la evlenip bu evi ve içinde yaşanan olayları unutacağını söyler. Ancak Hazel, Lavinia’dan Peter’la evlenmemesini de istemektedir.

“HAZEL – Bırakmayacağım. Peter ile evlenip onun hayatını da berbat edemeyeceksin.... (Sonra yalvararak) Bunu yapmamalısın.... Onun seninle hiç bir zaman mesut olamayacağını anlamıyor musun! Sen yalnız onu bu müthiş şeyin içerisine sürükleyip, her ne ise bu, onunla paylaşmak istiyorsun.”

Orin’in ölümü üzerine, yeniden siyah elbisesini giymiş olan Lavinia’nın, kaderinde bu rengin hep olacağını görmekteyiz. Peter’la olan konuşmalarından sonra geçmişteki günahlarından kurtulamayacağını, artık kabullenen Lavinia ilk kez, bilinçdışına ittiği bir gerçekle yüz yüze gelmektedir.

“LAVİNİA – (...) Arzula beni! Al beni. Adam! (Ağzından fırlayan bu isimle tekrar kendine gelir, şaşkınca, sersemlemiş güler) Adam mı? Seni neden Adam diye çağırdım? Bu ismi daha önce, İncil’den başka, hiç bir yerde işitmemiştim. (Sonra birden ümidi ve takati kesilmiş bir halde) Arada daima ölümler.... Artık çabalamakta fayda yok....”.

Lavinia, Seth’e evdeki bütün çiçekleri dışarı atmasını ve panjurları kapatmasını söyler. Seth, kapının sağındaki pencereden sarkar ve panjurları gürültü ile kapar. Sanki bu bir kumanda kelimesiymiş gibi, Lavinia tabanı üzerinde sertçe geriye döner, asker gibi bir yürüyüşle evin içine girer ve kendi ardından kapıyı kapar.

“Buradaki kapı imajı, hayatın ölümden, aklın delilikten, ümidin ümitsizlikten, aşkın nefretten ayrılışını simgeler.”

Eugene O’Neill, “Elektra’ya Yas Yaraşır” oyununu, günlüğünde de belirttiği gibi Elektra’ya trajik bir son vererek bitirmektedir. O’Neill’in bu oyunda, Psikanaliz Yöntemine ilişkin bulguları, ustalıkla yansıttığını görmekteyiz. Yunan tragedyelerindeki kader temasını çağdaş bir yoruma kavuşturan yazar, bu oyunuyla tiyatro anlayışına yenilikler getirmektedir.



SONUÇ

“Elektra’ya Yas Yaraşır” oyununu 1929 yılında yazmaya başlayan Eugene O’Neill, uzun ve güç bir çalışma sürecinden sonra eserini ancak 1931 yılında tamamlayabilmiştir. Antik Yunan dönemine ait temaları, modern psikolojik yaklaşımla ele alan yazarın bu oyunu olgunluk dönemi eserleri arasında yer almaktadır. Hem tarihi hem de sosyal içeriği ile büyük önem taşıyan “Elektra’ya Yas Yaraşır” oyununda, Psikanalitik Yöntemin izleri de bulunmaktadır.

Eugene O’Neill’in “Elektra’ya Yas Yaraşır” oyununu, eski ve yeninin karışımından, yani Aiskhylos’un “Orestia”sından ve Freud’un teorilerinden yararlanarak oluşturduğu görülmektedir. Amerikan İç Savaşı’nın da yansıtıldığı bu oyun, Yunan trajedisi olmaktan çok bir New England trajedisi olarak değerlendirilmektedir. Oyunda, Lavinia’nın babaya düşkünlüğü (Elektra Kompleksi), Orin’in de anneye düşkünlüğü (Oidipus Kompleksi) dikkat çekmektedir. Aile içi ilişkilerde cinsel problemlerin yaşandığı bu oyunda O’Neill, diğer oyunlarından farklı olarak iki kadını ön plana çıkartmakta ve ana karakteri Lavinia üzerinde özellikle durmaktadır. Yazar, Elektra karmaşası içinde yaşama tutkuyla başlayan Lavinia karakterine trajik bir son verirken, içinde bulunduğu ruh durumunu da bütün yönleriyle analiz etmektedir.

Eugene O’Neill’in, özellikle 1920’lerden sonra yazdığı olgunluk dönemi eserlerinde, ünlü bilim adamı Sigmund Freud’un teorilerinden yararlandığı göze çarpmaktadır. Bilinçdışına itilen duyguların, insanın bilinçli dünyasında nasıl etkiler bırakacağını bilen O’Neill’in karakterleri, psikolojik boyutlarıyla büyük ilgi uyandırmaktadır. O’Neill, davranış bozukluklarının kaynağında görülen bastırılmış cinsel istekleri ustaca dile getirdiği için “Freud’cu oyun yazarı” olarak anılmaktadır. O’Neill’in “modern dramada en büyük teşebbüs” olarak değerlendirdiği ve Freud’un teorilerinden yararlandığı “Elektra’ya Yas Yaraşır” oyunu, Amerikan Tiyatrosu’na getirdiği yeniliklerle bir baş yapıt niteliği taşımaktadır.

.....